

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**ANADOLU MASALLARINDA KİTONYEN UNSURLAR VE BU
UNSURLARIN MASALLARDAKİ İŞLEVLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
ASLIHAN NUR KANDEMİR
1541010014

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi ÜMRAL DEVECİ

EYLÜL, 2019
MUĞLA

T.C.

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ANADOLU MASALLARINDA KİTONYEN UNSURLAR VE BU UNSURLARIN
MASALLARDAKİ İŞLEVLERİ

Aslıhan Nur KANDEMİR

1541010014

Sosyal Bilimler Enstitüsünde

Tezli Yüksek Lisans

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 25.09.2019

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 02.09.2019

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ümral DEVECİ

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Baki Bora HANÇA

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Gonca KUZAY DEMİR

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Tuncay ÖĞÜN

EYLÜL, 2019

MUĞLA

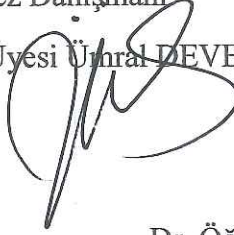
TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün 22/05/2019 tarih ve 891-1 toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim- Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı **Tezli Yüksek Lisans Programı** öğrencisi Aslıhan Nur KANDEMİR'in "Anadolu Masallarında Kitonyen Unsurlar ve Bu Unsurların Masallardaki İşlevleri" adlı tezini incelemiş aday 02/09/2019 tarihinde saat 10:30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul edildiğine oy birliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Ümral DEVECİ

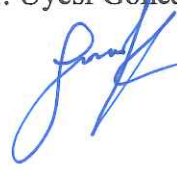
Üye

Dr. Öğr.Üyesi Baki Bora HANÇA

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Gonca KUZAY DEMİR

YEMİN

Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak sunduğum “Anadolu Masallarında Kitonyen Unsurlar ve Bu Unsurların Masallardaki İşlevleri” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

24/09/2018

Aslıhan Nur KANDEMİR

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU**

YAZARIN

Soyadı : KANDEMİR

Adı : Aslıhan Nur

Referans No:10296205

TEZİN ADI

**Türkçe: Anadolu Masallarında Kitonyen Unsurlar ve Bu unsurların
Masallardaki İşlevleri**

**Y. Dil: Chtonion Elements in Anatolian Tales and Their Functions in Fairy
Tales**

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

X

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite :Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte : Edebiyat Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih : 02.09.2019

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayımlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı :DEVECİ Ümral

Unvanı :Dr. Öğr. Üyesi

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI: 178

TEZİN KONUSU:

Anadolu Masallarında Kitonyen Unsurlar

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER :

1. Masal
2. Kitonyen
3. Kitonyen Unsurların İşlevleri

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

- 1.Tale
- 2.Chthonian
- 3.Functions of chthonian elements.

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Tarih : 24/09/2019

ÖZET

Masal, sembolik anlatım yönünden oldukça zengin bir türdür. Masal içindeki ifadeler ve unsurlar bu türün anlatımını zenginleştirir. Bu unsurlardan biri de yer altı ve toprak ile ilgili tekinsizlikleri, durumları ifade eden kitonyendir. Kitonyen; cehennemle ilgili ve şeytani olan her şeyi kapsamaktadır. Aynı zamanda kitonyen; kadını, kadının rahmini, doğurganlığını da kapsadığı gibi, edebiyat ve felsefe disiplini içerisinde doğa, karanlık ve toprakla ilişkilendirmektedir.

Masalarda mağara, kuyu, zindan, mahzen ve hapishane gibi kitonyen uzamlar; yılan, akrep, kurbağa ve ejderha gibi kitonyen hayvanlar; büyücü ve cadı kocakarı gibi kitonyen insanlar; peri, dev, Arap gibi olağanüstü güçlere ve kerametlere sahip olarak tekinsizlik yaratan varlıklar ile tabut, mezar, yeraltından çıkan sandık, toprak tas gibi kitonyen nesnelere sıklıkla yer alır.

Bu çalışmada Anadolu Masallarında yer alan kitonyen unsurlar incelenmiş ve bu unsurlar masal içerisindeki işlevlerine göre değerlendirilmiştir. Çalışmaya dâhil edilen masallar Hasan Latif Sarıyüce'nin Anadolu Masalları I, Anadolu Masalları II; Naki Tezel'in Türk Masalları I, Türk Masalları II; Pertev Naili Boratav'ın Az Gittik Uz Gittik, Zaman Zaman İçinde kitaplarından seçilerek toplamda 152 masal metni incelenmiştir. İncelenmiş olan bu masal metinleri içerisinde kitonyen unsur bulunduran 61 masal metni çalışmanın amacı doğrultusunda değerlendirilmiştir.

İnceleme aşamasında, masal metinlerinde yer alan kitonyen unsurların masal içindeki işlevlerinin, masalların olay örgüsü ve kurgusuna olan önemli etkileri gözlemlenerek, masal içinden bu unsurlar çıkarıldığında masalın çıplak kaldığı, masalın sembolik zenginliğinin bu unsurlara bağlı olduğu tespit edilmiştir. İnceleme sonucunda elde edilen sonuçlar masal incelemelerinde kitonyen unsurların göz ardı edildiğini göstermiştir. Bu çalışmada, masal metinlerinde geçen kitonyen unsurlar kendi özelliklerine ve kullanım amaçlarına göre sınıflandırılmış, bu sınıflandırma sonucunda ortaya çıkan tabloya göre masalarda kitonyen unsurların kullanım sıklıkları, metin içinde neden, hangi amaçla kullanıldıkları tartışılmıştır.

Sonuçta; bu unsurların masal kahramanına yön veren, onu uyaran ya da ona engel olarak kahramanın gücünü, güçsüzlüğünü göstermeye vesile olan unsurlar olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu unsurların masalın kurgusunu önemli ölçüde etkilediği,

olayları değiştirdiği ve yon verdiği de tespit edilerek bu unsurlarin gizlediği sembolik anlamlarin gz ardı edilmemesi sonucuna varılmıştır.

ABSTRACT

The tale is a very rich type in terms of symbolic expression. Statements and elements in the tale enrich the expression of this type. One of these elements is Chthonian which describes the underground and soil-related uncanny things and statements. The Chthonian covers everything related with hell and demon. At the same time, Chthonian links women, women's uterus and fertility to nature, darkness and soil within the disciplines of literature and philosophy.

In fairy tales; chthonian spaces such as cave, well, dungeon, cistern and prison; chthonian animals like snake, scorpion, mouse, frog and dragon; chthonian people as wizard and harridan witch; Creatures with extraordinary powers and miracles like dervish, Khidr, giant, Arab who cause weird situations; as well as chthonian objects such as coffin, grave, magic stick and ring.

In the current study, the chthonian elements in Anatolian Tales were examined and these elements were evaluated according to their functions in the fairy tale. The fairy tales included in this study were chosen from Anadolu Masalları I and Anadolu Masalları II, Hasan Latif Sarıyüce; Türk Masalları I and Türk Masalları II, Naki Tezel; Az Gittik Uz Gittik and Zaman Zaman İçinde, Pertev Naili Boratav books. These books consist of 152 tales in total and 61 of them were evaluated according to the purpose of the study.

During the study, the important effects of the chthonian elements in the fairy tale texts to the event and fiction of the tales were observed. It was noted that when these elements were removed from the fairy tale, the fairy tale remained naked, and it was determined the symbolic enrichment of the tale was depend on these elements. As a result of the results of the study, it was shown that these elements were ignored due to the fact that superficial readings fairy tales; and the main problem is the put fairy tales in general forms instead of going to deeper reading.

In order to solve this problem, the chthonian elements in the fairy tale texts are classified according to their characteristic and their intended use. According to the table of based on the results of this classification, the frequency of the usage of the

chthonian elements in the tale, why they were used in the texts and the aim of which they are used are discussed.

In conclusion; it was found that these elements guide, stimulate or hinder the hero of the tale and in this way, they provided to see the hero's power or weakness. Additionally, it has been concluded that these elements have a significant effect on the fiction of the fairy tale, they can change and direct the incidents and the symbolic meanings concealed by these elements must be brought to the light.

Keywords: Tale, chthonian, functions of chthonian elements.

ÖNSÖZ

Masal bir milletin kültürünü, sosyal yapısını yansıtan en önemli halk kültür ürünlerinden biridir. İçinde barındırdığı halk unsurları ile yüzyılların tarihini, geleneklerini gelecek kuşaklara aktararak bu değerlerin yaşatılmasında önemli bir işleve sahiptir.

Masal, içinde barındırdığı olağanüstülüklerle gerçek yaşamda karşılaşılamaz izlenimi uyandırır da aslında masalın anlattığı insandır. İnsanın temel problemleri, ruh dünyası, karşısına çıkabilecek olan engeller, hayatındaki iyi/kötü insanlar masalda sembolik bir dil kullanılarak ele alınır. Her yaştan insana hitap edebilen masal, ele aldığı bu konuları doğrudan okuyucuya ya da dinleyiciye ulaştırmaz. Kurgusunu onların hayal dünyasına bırakır. Bu sembolik anlatılar okuyucuyu/dinleyiciyi hayal dünyasına sürüklerken bir yandan da onlara içinde barındırdığı unsurların yorumlanması gerektiği vurgusunu yapar. Okuyucu/dinleyici de bilir ki masal içinde geçen hiçbir unsur boşuna değildir. Her birinin masala kattığı bir anlam ve değer vardır. Masalı daha iyi anlayıp, yorumlayabilmek içinde masala değer katan bu unsurların sembolik dili çözülmesi gerekmektedir.

Bu çalışma da Anadolu masalları içinde saklı duran, masalların anlam ve ifade gücüne derinlik kazandıran kitonyen unsurları saptayıp, değerlendirmek üzere hazırlanmıştır. Çalışma; Önsöz, Giriş, Birinci Bölüm, İkinci Bölüm, Üçüncü Bölüm, Sonuç ve Kaynakça bölümlerinden oluşmaktadır.

“Giriş” bölümünde “Masal Türüne Genel Bir Bakış” adını taşıyan başlık altında “Masal Nedir?” “Masalın Kaynakları,” “Yurtdışında ve Türkiye’de Masal Üzerine Yapılan Bazı Çalışmalar” alt başlıkları yer almaktadır. “Masal Nedir?” Alt başlığında masal türünün çeşitli sözlüklerdeki anlamlarına ve bazı araştırmacıların yapmış oldukları edebi bir tür olarak masal tanımlarına yer verilmiştir. “Masalın Kaynakları” alt başlığında masal türünün ilk nerede, hangi kültürde var olduğu, ilk olarak ne şekilde ortaya çıktığına dair araştırmacıların yapmış olduğu değerlendirmelere yer verilmiştir. “Yurtdışında ve Türkiye’de Masal Üzerine Yapılan Bazı Çalışmalar” alt başlığı altında ise yurtdışında ve Türkiye’de masal ile ilgili olarak yapılan bazı ilk ve önemli çalışmalardan bahsedilerek geçmişten günümüze kadar üniversite bünyelerinde yapılan bazı masal çalışmalarına yer verilmiştir

“Kitonyen Terimi” adını taşıyan ikinci başlık altında “Kitonyenin Tanımı” alt başlığı yer almaktadır ve burada kitonyen terimin karşıladığı anlamlar açıklanmıştır.

“Birinci Bölümde” “İçinde Kitonyen Unsur Bulunduran Masalların Tespiti” alt başlığından oluşmaktadır. Bu bölümde Hasan Lâtif Sarıyüce’nin Anadolu Masalları I (1993), Anadolu Masalları II (1993); Naki Tezel’in Türk Masalları I (1990), Türk Masalları II (1990); Pertev Naili Boratav’ın Az Gittik Uz Gittik (1968) ile Zaman Zaman İçinde (2009) masal kitapları kaynak metin olarak kullanılarak, bu metinler içerisinde içinde kitonyen unsur bulunduran masallar tespit edilmiştir.

“İkinci Bölüm” “Kitonyen Unsurlar” adını taşımaktadır ve bu bölümde Anadolu sahası masalları, içerisindeki kitonyen insanlar, kitonyen uzamlar, kitonyen hayvanlar, kitonyen insandışı varlıklar ve kitonyen nesnelere değerlendirilerek bu unsurların kullanım sıklığı incelenmiştir.

“Üçüncü Bölüm”de “Saptanan Kitonyen Unsurların Masal İçindeki İşlevleri” başlığı altında masal içindeki kitonyen unsurların masal içerisindeki işlevleri, kurguya olan etkileri değerlendirilmiştir.

“Sonuç” kısmında ise çalışmadan elde edilen tespitler genel olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmanın sonunda “Kaynakça” bölümüne yer verilmiştir. Bu bölümde çalışmada yararlanılan eserler, alfabetik olarak sıralanmıştır.

Zorlu tez yazma sürecimde maddi ve manevi destekleriyle bana güç veren kıymetli anne ve babama, fikirleriyle yolumu açan, her zaman yanımda olan ablam Hazal Kandemir’e, tez konusunun seçiminde, planlanmasında, yürütülmesinde her türlü yardım ve desteği gösteren değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ümral DEVECİ’ye ve her zaman yanımda olarak beni yüreklendiren Serhat Yıldız’a teşekkürü bir borç bilirim.

Aslıhan Nur KANDEMİR

Eylül-2019

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	III
TABLOLAR DİZİNİ.....	V
GRAFİKLER DİZİNİ.....	V
GİRİŞ.....	1
1. MASAL TÜRÜNE GENEL BİR BAKIŞ.....	1
1.1.Masal Nedir?.....	1
1.2.Masalın Kaynakları.....	4
1.3.Yurtdışında ve Türkiye’de Masallar Üzerine Yapılan Bazı Çalışmalar.....	7
1.3.1. Dünyada Masal Çalışmaları.....	7
1.3.2. Türkiye’de Masal Çalışmaları.....	9
2. KİTONYEN TERİMİ.....	13
2.1.Kitonyenin Tanımı.....	13

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İÇİNDE KİTONYEN UNSUR BULUNDURAN MASALLARIN TESPİTİ.....	20
1.1.Masalların Olay Örgüsü, Tip, Uzam, Zaman, Verdikleri Mesaj ve İçindeki Kitonyen Unsurlar Olarak İncelenmesi.....	22
1.1.1. AnadoluMasalları I.....	23
1.1.2. Anadolu Masalları II.....	38
1.1.3. Türk Masalları I.....	57
1.1.4. Türk Masalları II.....	66
1.1.5. Az Gittik Uz Gittik.....	73
1.1.6. Zaman Zaman İçinde.....	91

İKİNCİ BÖLÜM

2. KİTONYEN UNSURLAR.....	104
2.1.Kitonyen İnsanlar.....	104
2.2.Kitonyen Uzamlar.....	107
2.3.Kitonyen Hayvanlar.....	117
2.4.Kitonyen İnsandışı Varlıklar.....	121

2.5.Kitonyen Nesneler.....	126
----------------------------	-----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SAPTANAN KİTONYEN UNSURLARIN MASAL İÇİNDEKİ İŞLEVLERİ.....	137
3.1.Kitonyen Unsurlar.....	137
3.1.1 Kitonyen İnsanlar.....	137
A. Cadı/Kocakarı/Büyücü Kadın.....	137
B. Büyücü Adam.....	139
3.1.2. Kitonyen Uzamlar.....	140
A. Zindan.....	140
B. Mağara.....	142
C. Kuyu.....	144
D. Mezarlık.....	145
E. Bodrum Kat.....	146
F. Mahzen.....	147
G. Hapishane.....	147
H. Bataklık.....	147
I. Ağaç Kovuğu.....	148
J. Ağaç Dibi.....	148
K. Yer altı Sarayı.....	148
L. Tenha Avlu.....	148
M. İssız Tandır.....	148
3.1.3. Kitonyen Hayvanlar.....	149
A. Yılan.....	149
B. Kurbağa.....	150
C. Ejderha.....	151
D. Yarasa.....	151
3.1.4. Kitonyen İnsandışı Varlıklar.....	151
A. Dev.....	151

B. Peri.....	152
C. Arap.....	153
3.1.5. Kitonyen Nesneler.....	154
A. Ayna.....	154
B. Toprak Tas.....	154
C. Kütük.....	155
D. Tabut.....	155
E. Mezar.....	155
SONUÇ.....	156
KAYNAKÇA.....	161

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.....	135
--------------	-----

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1.....	139
---------------	-----

GİRİŞ

1. MASAL TÜRÜNE GENEL BİR BAKIŞ

Bu bölümde masal türünün sözlük anlamlarından ve araştırmacıların yapmış olduğu edebi bir tür olarak masal tanımlarından örnekler verilerek bu türün kaynaklarına ve masal üzerine yurtdışında, Türkiye’de yapılmış olan ilk ve önemli çalışmalara yer verilmiştir.

1.1.Masal Nedir?

Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan Türkçe Sözlükte (Akalın, 2011:1630) “genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür” olarak tanımlanan masal, uzun yıllardır üzerinde pek çok araştırma ve incelenme yapılan bir tür olmuştur. Zaman içinde farklı araştırmacılar tarafından farklı özellikleri dikkate alınarak tanımlanan masal türü için yapılan tanımlardan bazıları şu şekildedir: Terbiye ve ahlâka faydalı, yararlı olan hikâye (Devellioğlu, 2010:726). Mesel, hâlen hikâye, destan, menkıbemânâsına fıkra ve kaziyenin gayri. Darb-ı mesel atalarsözi, emsal (Vefik Paşa,2000:273).

Bu sözlük anlamları dışında araştırmacıların yapmış olduğu edebi bir tür olarak masal tanımlarından örnekler vermek gerekirse; M. Halit Bayrı masalı “Bilinmeyen bir zamanda yine bilinmeyen bir yerde veya sahada bilinmeyen şahıslara ait faaliyetlerin hikâyesi” (Bayrı, 1936: 185) olarak ifade ederken, M. Şekip Tunç “Mythe denilen beşerî ilk kültürün en mütakâmil numuneleri olan eserlerin çocuk çapındaki ibraleri” (Emmez, 2008:6) olarak ifade etmiştir. Bilge Seyidoğlu ise masal için şunları söylemektedir.“Halk arasında yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin olağanüstü olayların bulunduğu, bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda yedi, içti, muratlarına erdiler yahut onlar erdi muradına biz çıkalım kerevetine gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana gibi belirli sözlerle sona eren zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türüdür” (Seyidoğlu,1985:149); Şükrü Elçin masalı,“Bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikâyesi” diye tanımlarken (Elçin,2014:368), Mustafa Okan Baba Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü’nde masal

açıklamasını şu şekilde yapar: “Anonim Halk edebiyatı ürünüdür. Halkın yarattığı, düz yazıyla söylenmiş, din, büyü, törelerden bağımsız olağanüstü kişilerin başından geçen olayları anlatan, sözlü gelenekte süre gelen hayal ürünü öyküdür” (Baba,2007:110). Pertev Naili Boratav masalı “Halk masalları, avam tabakasına mensup fertler tarafından şifahi bir surette nesilden nesile intikâl eden ananevî hikâyelerdir” şeklinde ifade ederken” (Boratav,1982:273), Naki Tezel “olayların geçtiği yer ve zamanı belli olmayan, peri, dev, cin, ejderha, Arap bacı vb. gibi kahramanları belirli kişileri temsil etmeyen hikâyeler olarak tanımlar (Tezel,1992:1). Umay Günay, birçok araştırmacının kabul ettiği masal tanımlarının aksine bu türün sadece çocukları eğlendirmek için anlatılan edebî bir tür olmadığını aynı zamanda okuryazar olmayan halk için okuryazar halkın romanı ve hikâyesi olduğunu söyler (Günay,1975:2). Aysun Dursun, Keloğlan masalları üzerine yapmış olduğu tezinde ise masal için şunları söylemiştir: “Genellikle olağanüstü zaman, mekân ve şahıs kadrosu içinde kalıp sözlerle başlayıp, kalıp sözlerle biten, kimi zaman reel hayatın gerçeklerini kimi zamanda hayal dünyasının fantezilerini gözler önüne seren bir anlatı türüdür” (Dursun, 2008:4). İsmail Gezgin de “Masalların Şifresi” adlı eserinde masalın canlı olduğunu, anlatıldıkça beslendiğini, geliştiğini ifade ederek, masalın tarihin derinliklerinden geldiğini ancak anlatıldıkça güncellenen bir tür olduğunu aktarmıştır (Gezgin, 2007:13). Bu masal tanımlarının yanında farklı görüşlere yer verebilmek ve diğer masal tanımları ile karşılaştırma yapabilmek adına Kenneth W. Clark ve Mary W. Clark’ın masal tanımlarına da yer verecek olursak Kenneth ve Mary’in, Sakaoğlu’nun aktarımı ile masalı şu şekilde açıkladıklarını görürüz: “Olağanüstü karakterlerin ve yaratıkların gerçeküstü dünyasında şöhret ve talih kazanan sıradan kahramanları ve olağanüstülükleri içine alan nesirlerdir” (Sakaoğlu,1999:3).

Görüldüğü üzere masal türü için yapılan tanımlar, masalın özelliklerini farklı bakış açılarıyla sunan açıklamalardır. Bu açıklamaların genelinde masalın içerik, şekil ve yapı özellikleri üzerinde durulmuştur. Gonca K. Demir bu husustaki görüşünü “Kosava Türk Masalları” adlı çalışmasında şu şekilde belirtmiştir: “Masal tanım ve tasnifi yapılırken “yaratım”, “şekil ve yapı”, “içerik” ve “işlev” özelliklerini dikkate almak gerekir. Bu dörtlü inceleme yapısının masalların tanımlanması ve incelenmesinde kullanılması, masalın özelliklerini bütüncül olarak ele almakta ve

hem metin hem de bağlam özelliklerini birlikte tahlil etmekte yarar sağlamaktadır. Bu nedenle masallar tanımlanırken ve incelenirken, gelenek içinde var olan anlatmanın özelliklerinin bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesi gerekmektedir” (Demir, 2019: 5).

Yapılan bu tanımlardan yola çıkarak masalın ne gibi özelliklere sahip olduğunu açıklamakta mümkündür. Bu tanımlar ışığında masalın özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Çoğunlukla olağanüstü olaylar anlatılır.
- Belirli yer ve zaman yoktur.
- Hayal mahsulü ürünlerdir.
- Masal kahramanları insanlar (padişah, tüccar, keloğlan vb.); hayvanlar (papağan, tilki, aslan, tavşan vb.); bitkiler (ağaç, çiçek, vb.); maddi unsurlar, eşyalar (ayna, kutu, sandık vb.); hayali yaratıklar (dev, cin, peri vb.) gibi her şey olabilir.
- Ahlâka dayalı, eğitici ve evrensel değerlere önem veren bir türdür.
- Hedef kitlesi sadece çocuklar değildir. Büyüklere de hitap eder.
- Kaynakları çok eskiye dayandığı için söylendiği dönemden izler barındırarak kültürün taşınmasında önemli bir yere sahiptirler.
- Masallar önsöz niteliğinde kalıp ifadelerle başlayıp arada zaman ve mekân geçişliliğini sağlayan kalıplaşmış bazı formellere yer verir ve iyi dilekler içeren kalıp ifadelerle biter.
- Genellikle iyi-kötü çatışmalarını içerir.

Yapılan tanımlardan çıkarabilecek diğer bir sonuç ise “masal” kelimesinin bu söylenişine gelene kadar farklı bazı kelimelerle ifade ediliyor oluşudur. Masal terimi daha önceleri kıssa, dâstân, hikâye gibi terimlerle açıklanmaktaydı. Bu terimlerin “mesel” den “masal” şekline dönüşümü 19.yüzyılın başlarından itibaren görülmeye başlanmıştır. Türk dünyasında masal kelimesine karşılık olarak kullanılan kelimelerden bazıları ise şunlardır: Çorçok (Teleütler), Ertek (Kazaklar, Kırgızlar), Ertegi/ü Kazaklar, Kırgızlar), Imak (Sagaylar), Nıbah (Şorlar), Sersek (Şorlar), Nağıl (Azerbaycanlılar) Hallep (Çuvaşlar) Çöcek (Doğu Türkistanlılar) (Sakaoğlu,1999:4).

Mehmet Yastı'nın derleme sözlüğünde geçen atasözü, bilmece, hikâye ve masal türlerinin adlandırılması üzerine yaptığı çalışmada da matal, metel,

uzaklama/uzlama, yalan yarışması, erden sözcüklerinin de bazı bölgelerde masal kelimesine karşılık kullandığı belirtilmiştir (Yastı, 2016:213–227).

1.2.Masalın Kaynakları

Masalın kaynakları uzun yıllar masal araştırmacılarının üzerinde durup tartıştığı bir konu olmuştur. Masalın ilk nerede, ne şekilde ortaya çıktığı, hangi kültürde var olduğu gibi araştırmacıların merak ettiği sorular birçok araştırmayı ve tartışmayı beraberinde getirmiştir.

Umay Günay'ın (1975), doktora tezi çalışmasının S. Thompson'un *The Folktale* adlı eserinden yararlanarak hazırlanmış olduğu "Eski Kaynaklarda Masal" adlı bölümünde masalın ilk kaynaklarının oldukça eskiye dayandığını, yazılı belgelere dayanan ilk eserlerin ruh ve yapılarıyla sözlü masallardan derin izler taşıdığını belirtmektedir. Günay, masal araştırmacılarına yol gösteren bu kaynakları beş bölümde ele almıştır.

1) Eski Mısır: Bu dönemde daha çok Eski Mısırlılardan kalan, çoğunlukla din adamları tarafından yazılan papirüslerde Mısır'ın tarihi, sosyo-kültürel yapısı hakkında bilgi vererek halk geleneklerine ışık tutan masallara rastlanmaktadır.

2) Babil ve Asur: Bu döneme ait belgeler beş bin yıl öncesine kadar tarihlenmektedir. Bu döneme ait olarak "Gılgamış" ve "Etana" efsaneleri dünya masallarında bulunan motifleri içermeleri bakımından önemlidir.

3)Eski Yunan: Bu döneme ait edebî belgeler arasında halkın derlenmiş masal metnine rastlanmasa da çeşitli masal terimlerinin dini kitaplara, destanî şiirlere konu edildiği görülür.

4)Latin: Bugünkü masal unsurlarının çoğunu içeren "Cupid" ve "Psyche" adlı hikâyeleri içinde bulunduran *Metamorphoses*, Apuleius tarafından bu dönemde yazılmıştır.

5)Hindistan: Büyük bir kısmı Aryan kabilesinden olan Hindistan halkının Homer'den asırlarca öncesine giden bir yazılı edebiyata ve pek az değişen bir dini geleneğe sahip olduğu söylenir (Günay, 1975:4-5).

Masalın kaynakları ile ilgili olarak Batıdaki ilk ciddi çalışma W. Grimm'in *Kinder und Hausmärchen* (Çocuk ve Ev Masalları) adlı kitabın ikinci baskısının önsözüdür. Burada W. Grimm, masal kaynakları ile ilgili iki görüş ortaya atmıştır:

1. Hint-Avrupa Teorisi: Hint-Avrupa dil ailesine giren ulusların masalları, bilinmeyen bir zamandan başlayarak Hint-Avrupa medeniyetinin mirası olarak kabul edilir.

2. Parçalanmış Mitler Görüşü: Masallar eski mitlerin parçalanmış şekilleridir. Bunlar, ancak içinden çıktıkları mitlerin kesin olarak açıklanmasıyla anlaşılır.

Umay Türkeş Günay, diğer araştırmacılarının yeni teorilerinin temelinde de bu iki görüşün var olduğunu savunmaktadır. Geliştirilen bu yeni teorilerinde önemli olan üçünün aşağıda aktarılabilecek okullar olduğunu belirtmektedir (Günay,1975:17). Sakaoğlu ise, yukarıda bahsetmiş olduğumuz iki teoriyi Tarih Öncesi Görüş/ Mitoloji Okulu başlığı altında ele almıştır (Sakaoğlu,1999:5,6).

Her ne kadar farklı görüşler ortaya atılsa da masal incelemelerinin çoğunda üç dönem dikkate alınmıştır:

1. Tarih Öncesi Görüş/Mitoloji Okulu
2. Tarihi Görüş/Hindoloji Okulu
3. Etnografik Görüş/Antropoloji Okulu

Bu dönemlerin adlandırılması kişilere göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin; Bilge Seyidoğlu “Mitoloji Okulu, Hindoloji Okulu ve Antropoloji Okulu” olarak adlandırırken (Seyidoğlu, 1975: 29–35), Umay Günay “Mitolojik Görüş, Hindoloji Görüş, Antropoloji Görüş” olarak adlandırmayı uygun görmüştür (Günay, 1975: 17–18). Saim Sakaoğlu, “görüş” kelimesini yanlış olarak kabul etmemekle birlikte “school” kelimesinin Batılı kaynaklar tarafından öne çıkarıldığından bunu “okul” olarak değerlendirmenin daha uygun olacağını savunur (Sakaoğlu, 1999:5).

Mitoloji Okulu görüşünün savunucuları G. Grimm ve Dasent, masalların kaynağının Hint mitolojisinde aranması gerektiğini savunmuşlardır. Max Müller, Hint ve Avrupa uluslarının mitolojileri üzerinde çalışmış ve çalışma sonucunda mitoloji ile masal arasındaki benzerliklere dikkat çekerek masalın, mitolojinin bir parçası olduğunu savunmuştur.

Her ne kadar bu görüş, masal ve mitolojinin benzerlikleri temel alınarak ortaya atılmışsa da bu iki tür arasındaki önemli farklılıklar mevcuttur. Masallar kurmaca metinlerken, mitik anlatılarda gerçeklik söz konusudur. Masalda hiçbir kutsallık söz konusu değilken mitlerde kutsallık esastır. Mitlerin anlatıldığı zaman

tarihlendirilemezken masal herhangi bir zaman diliminde geçebilir. Bu türler arasındaki farklılığa dikkat çeken araştırmacı Malinowski, masalların mevsime bağlı olduğunu ve eğlence merkezli olduğunu, mitlerin ise gerçek ve kutsal olduklarını vurgulamıştır (Aça, Ekici, Yılmaz,2014:139).

Hindoloji Okulu görüşünün ilk temsilcilerinden olan Sylvestre de Sacy, masalların kaynağı olarak Pançatantra'yı gösterir. Bu görüşe göre Hindistan kaynak olarak belirtilmişse de masalların bu alanda, tarihi devirlerde şekillenip yayıldıkları görüşü hâkimdir. Pançatantra anlatmaları sözlü olarak yaratılmış ve kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Bu anlatmalar, buldukları kültüre ait değerleri ve ahlak anlayışını ortaya koymuşlardır (Bülbül,2017:978-995). Her sözlü ürünün bulunduğu kültürden etkilendiği ve toplumların kendine ait değerleri o anlatıya eklediği göz önünde bulundurulursa bu anlatmalarında kültüre ve tarihe göre şekillenip yayıldığını söylemek mümkündür.

Antropoloji Okulu temsilcileri, Andrew Lang, Edward Tylor ve M. Lennan gibi etnograflar masalların kaynağının masallarda bulunan ilkel fikirlerden hareket ederek çok eskiye dayandığını savunmuşlardır. Lang, insanların bir arada yaşamaya başlamasıyla beraber farklı yerlerde farklı şekillerde de olsa masalların ortaya çıkmaya başladığını ve kültürün paralel olarak gelişmesi sonucuyla da benzer masalların ortaya çıktığını ifade etmektedir (Günay, 1975:18). Masal gibi sözlü bir kültürde doğup, gelişen ve yayılan bir anlatı türünü belli bir coğrafyaya mal etmek tartışmaya açık bir konudur. Masallar yapısı itibari ile sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarılan bir türdür ve bu yolculuğunda değişime uğraması, değişik kültürlerden etkilenmesi ve değişmesi kabul edilebilir bir durumdur. Geçmişini oldukça eskilere dayanan bu anlatı türünü belli bir kültüre, dine ya da coğrafyaya sığdırmak doğru değildir.

1.3. Yurtdışında ve Türkiye’de Masallar Üzerine Yapılan Bazı Çalışmalar

Bu bölümde ilk olarak Almanya, Fransa, İskandinav ülkeleri, İngiltere, Rusya ve Amerika’da yapılmış olan önemli masal çalışmaları ele alınmıştır. Akabinde Türkiye’de yapılan ilk ve önemli masal çalışmalarına yer verilmiştir.

1.3.1. Dünyada Masal Çalışmaları

Masal, sözlü kültür ürünleri arasında üzerinde en fazla durulan, araştırma yapılan bir türdür. Her ne kadar bu çalışmalar 19. yüzyıldan sonra artış göstermişse de masal araştırmacıları, bu türün ilk sistemli çalışmalarını Grimm Kardeşlerin yaptığı görüşündedirler. Grimm Kardeşler, Alman köylerini dolaşarak derledikleri iki yüzden fazla masalı 1812 yılında “Kinder und Mausmarchen” (Çocuklara ve Ev Halkına Masallar) adıyla yayımladıklarından sonra masallar daha çok dikkat çekmiş ve daha sonradan yapılacak olan masal derleme ve incelemelerine kaynak olmuştur. Almanya’da Grimm Kardeşlerden başka masal üzerine çalışan Johann Gottfried Herder ve Theodor Benfey de yaptıkları masal incelemeleri ile mukayeseli masal araştırmalarının başlamasında etkili olmuşlardır.

Fransa’daki masal çalışmalarının 19.yüzyıldan önce başladığı belirtilse de sistemli çalışmaların 19. yüzyıldan sonra başladığı görülmektedir. Bu çalışmalardan bazıları Mustafa Arslan’ın aktarımı ile şu şekildedir: “Noel du Fail’in “*Propos Rustiques*” (Kırsal Söyleşiler 1547) adlı eserinde “Peaud’Ane” adlı genç bir kızın anlattığı masaldan söz edilir. Ayrıca Charles Perrault derlediği masalları, edebî dile uyarlayarak 1697’de “*Contes de MaMereL’oye* ” (L’oyeAnnemin Masalları) adıyla yayımlanmıştır. Onu Mmed’Aulnoy’un “*Contes de Fees-Peri Masalları*”ve “*Contes Nouveauxou Fees a la Mode-* (Yeni Masallar ya da İlginç Periler 1697-1698) adlı çalışmaları izler. Paul Sebillot “*Traditions Populaires*” adlı dergide Fransa’nın çeşitli bölgelerinden derlenen masalları ve folklorla ilgili makaleleri neşreder (Arslan,2008: 65).

İskandinav ülkelerindeki masal çalışmalarına baktığımızda aklımıza ilk gelen isim Tarihi-Coğrafi kuramın kurucusu ve bu kuramı masallar üzerinde uygulayan Finlandiyalı Julius Krohn’dur. Krohn’nun bu metodu daha sonraki masal çalışmalarına kaynak olmuş, Anti Aarne bu metodu kullanarak masal tipleri ile ilgili ilk sınıflandırmayı yapmıştır.

İngiltere’de ise 19.yüzyılın sonuna doğru masal üzerine önemli folklor çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar içerisinde, Joseph Jacob ve Andrew Lang’ın yayımladıkları masal kitapları da sayılabilir. Bunun dışında Marian Emily, Roalfe Cox ve E. Bidney Hartland da masal konusunda değerli çalışmalar yapmışlardır.

Cox'un "*Sinderalla*" ve Hartland'ın "*Legend of Perseus*" isimli incelemeleri de ilk masal monografileri olarak değerlendirilmektedir.

Rusya'daki masal çalışmalarına baktığımızda bu çalışmaların A.F. Gilferding'in Onega bölgesinde yapmış olduğu inceleme ve derlemelerle başladığını söyleyebiliriz. Bu çalışmanın devamında, Mark Azadovski 1925 yılında "*Lena Yüksek Bölgesinden Masallar*" adlı çalışmasını yayımlamış ve ardından 1932 yılında "*Ruskaia Skazki*" adlı iki ciltlik çalışmasını yayımlayarak bu çalışmasında anlatıcılar hakkındaki düşüncelerini yeniden düzenleyip geliştirmiştir. Önemli masal çalışmaları olan Vladimir Propp da Türkçe'ye "Masalların Yapısı ve İncelenmesi" veya "Masalın Biçim Bilimi" şeklinde çevirisi yapılan "*Morfologija Skazki*" adlı eserini 1928 de yayımlar. Propp bu eserinde Rus peri masalları hakkında yaptığı incelemenin özelliklerini ve bir anlatıda yapı sistematigi olarak belirlediği unsurları açıklar (Arslan, 2008:66-67).

Rus masal araştırmacıları denilince akla gelen bir diğer isim ise, Aleksandr Nikoloyeviç Afanasyev'dir. Afanasyev, Rus masallarının derlenmesinde öncü isim olmuş, Rus bilimcisi Boris Andreyeviç Uspenskiy, kendisine Alman Grimm kardeşlerle denk görerek "Rus Grimm" adını vermiştir (Duranlı, 2014:10).

İtalya'da Strapparola, hikâye külliyatından sonra G.B. Bas ile büyük bir masal külliyatı olan Pentamerone'yi hazırlayıp bastırır.

Amerika'da masal çalışması denilince akla ilk gelen isim Stith Thompson'dur. Thompson'un masal üzerine yaptığı çalışmaları daha çok masalların yapısını inceleme premitif kültürde masalın yerini belirme, masal hakkında genel bilgiler vermeye yöneliktir (Seyidoğlu, 1975:20-22).

Masal konusundaki derleme ve çalışmalarelbette ki bu kadarla sınırlı değildir. Masalın her coğrafyaya yolu düşen bir tür olduğunu göz önüne aldığımızda her ülkenin kendine ait masal çalışmaları olabileceği bir gerçektir. Burada yapılan çalışmaların tümüne yer vermek mümkün olmayacağından sadece masal incelemeleri ile bu türe katkı sağlamış, masalı daha da işlevsel hale getirmiş çalışmalara yer verilmiştir.

1.3.2. Türkiye’de Masal Çalışmaları

Türkiye’de sistemli ve kapsamlı masal çalışmaları 20.yüzyılın başlarında görülmeye başlanmıştır. Bu yüzyıldan önceki çalışmalar daha çok Avrupa’daki çalışmalar tesiriyle ortaya çıktığından eserlerde daha çok yabancı kültür izlerinin ağır bastığı masallar yayımlanmıştır. Bu sebeple bu çalışmalar nitelik ve nicelik bakımından yeterli bilimsel seviyeye ulaşamamıştır. Asıl kayda değer çalışmalar 20.yüzyılda özellikle Türk Derneği, Türk Yurdu Cemiyeti ve Türk Ocağı mensuplarının girişimiyle başlamış olup daha çok derleme alanında çalışmalar yapılmıştır.

İzzet Ulvi’nin Türk Yurdu dergisinde yayımladığı masallar gelecek olan masal çalışmalarına öncülük etmiştir. Bu yayınlarda Ziya Gökalp’in de önemli etkisi olduğu söylenebilir. Gökalp, Masalları derleyip yazıya geçirirken devrin masal çalışmalarına teorik ve uygulama yönünde yeni yaklaşımlar sunarak geleceği şekillendirmeye çalışmıştır. Gökalp Diyarbakır’dan derlediği dokuz masalı aynı şehirde çıkardığı Küçük Mecmua’da yayımlamış sonra da bunlara “Altın Işık” adlı kitabında yer vermiştir.

Masal çalışmalarına önemli katkısı olan diğer bir isim de Yusuf Ziyâ Demircioğlu’dur. Yusuf Ziyâ, 1926 yıllarından itibaren Anadolu’ya çıkıp derlediği anlatmaları 1934 yılında “*Yörükler ve Köylülerde Masallar*” (Ziya,1934: İstanbul) adıyla yayımlanmıştır. Kitap içerisinde yetmiş dört masal yer almaktadır.

Masalların derlenip yayınlanmasına önem veren bir diğer isim de Nâki Tezel’dir. Tezel’in “*Keloğlan Masalları*” ve “*İstanbul Masalları*” adlı çalışmalarındaki bazı masallar İngilizce’ye ve Fransızca’ya çevrilmiştir. Tezel’in derlemiş olduğu bu masallar daha sonra “*Türk Masalları*” (Tezel,1990: Ankara) adıyla iki cilt hâlinde yayımlanmıştır.

Masallar konusunda yapılan çalışmalar daha sonra Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde kurulan Halk Edebiyatı alanlarında ilmi çalışmalar vermeye devam etmiştir. Burada yaptırılan öğrenci tezleri masalın farklı boyutları ile ele alınması hususunda oldukça önemlidir. Bunlardan, 1940 yılında Cemal Yücememiş’in hazırladığı “*Türk Edebiyatında Hayvan Masalları*” ve 1945 yılında Salahattin Tansel’in “*Kavakdibi Köyü Masalları Üzerine Bir Deneme*” adlı tezleri ilk çalışmalardır.

Türk masalları denilince akla gelen ilk isimlerden biri de Pertev Nâili Boratav'dır. Boratav, Ankara Üniversitesi'nde Halk edebiyatı dersleri vermiş, halk hikâyeciliği üzerinde bir araştırma kitabı yazmış, folklor ve edebiyat ilişkilerini gösteren makaleler yayımlamıştır. Bu arada öğrencileri ile Türkiye'den derlediği bir halk edebiyatı arşivi kurarak bu arşiv sayesinde uzmanlık alanı olan masal konusunda pek çok kitap yayımlamıştır. Bu kitaplardan biri de Türkiye'de masal konusu canlandırabilmek amacıyla yayımladığı "*Zaman Zaman İçinde*" adlı kitaptır (Alangu, 1983:315). Boratav'ın "*Zaman Zaman İçinde*", "*Az Gittik Uz Gittik*" eserleri masal çalışmalarına öncü olacak önemli derlemelerdir. Aynı üniversitede görev aldığı Wolfram Eberhard ile hazırladığı "*Typen Türkischer Volksmarchen*" (Türk Masalları Tip Kataloğu), A. Aarne ve S. Thompson'ın dünya masalları üzerinde yürüttükleri çalışmalar doğrultusunda hazırlanmış ve Türk masallarına uluslararası bilim terminolojisi ile yaklaşan önemli bir eser olarak kabul edilmiştir (Arslan, 2008:72).

Türk masal çalışmalarında önemli bir isim olan Eflâtun Cem Güney, masal derlemekten ziyade, derlenmiş masalları yeniden yazmıştır. Güney'in bu eserleri şunlardır: "*En Güzel Türk Masalları*", "*Bir Varmış Bir Yokmuş*", "*Gökten Üç Elma Düştü*", "*Az Gittim Uz Gittim*".

Türk Masalları üzerinde yapılan çalışmalara Halkbilim açısından önemli bir konuma sahip olan dergilerdeki yayınların katkılarını da göz ardı etmemek gerekir. Bu konuda Halkbilgisi Haberleri, Folklor Postası, Türk Folklor Araştırmaları, Folklor, Folklor Doğru, Halkbilimi, Harran, Halk Kültürü, Sivas Folkloru, Türk Folkloru, Folklor Edebiyat ve Milli Folklor dergilerindeki yayınların masal araştırmalardaki önemi de unutulmamalıdır.

Bunun yanında üniversitelerde yaptırılan lisans, yüksek lisans ve doktora çalışmaları masallar konusunda oldukça geniş bir kaynakça oluşturmaktadır. Bu çalışmalardan, Saim Sakaoğlu'nun, "*Gümüşhane Masalları-Metin Toplama ve Tahlil*" (1973) çalışması masal araştırmalarında önemli bir kaynak olmuştur. Saim Sakaoğlu'nun masal konusundaki çalışmaları daha sonraki yıllarda da devam etmiş ve araştırmalarında elde ettiği verileri "*Masal Araştırmaları*" (1999) adıyla yayımlamıştır (Arslan, 2008:69–75).

Bilge Seyidoğlu'nun “*Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar*” (1975), Umay Günay'ın “*Elâzığ Masalları*” (1975), Mustafa Arslan'ın “*Denizli Yöresinden Derlenmiş Masallar (İnceleme- Metinler)*” (2008), M. Naci Önal'ın “*Muğla Masalları (Araştırma- İnceleme)*” (2011), masal konusundaki bilimsel çalışmalarda oldukça aydınlatıcı ve önemli kaynaklar olmuştur. Masal araştırmacıları sayesinde gerçekte bilimsel açılımla Türk masalları konusunda pek çok yüksek lisans ve doktora tezleri hazırlanmıştır. Bu tezlerden bazıları şunlardır:

Doktora Tezleri:

1. Ali Berat Alptekin, “Taşeli Platosu Masallarında Motif ve Tip Araştırması” (1982).
2. Ziyat Abdülmecit, “Akkoyunlu, Binbir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri” (1982).
3. Ema şimşek, “Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması” (1990).
4. Mehmet Özçelik, “Afyonkarahisar Masalları Üzerine Bir Araştırma” (1992).
5. Namık Aslan, “Yozgat Masallarında Motif ve Tip Araştırması” (İnceleme-Metinler) (1994).
6. Behiye Köksel, “Gaziantep Masalları Üzerine Bir İnceleme” (1995).
7. Yılmaz Önay, “Van Masalları Üzerine Bir Araştırma” (1995).
8. Seyit Emiroğlu, “Meram İlçesi (Konya) Masalları Üzerine Bir İnceleme” (1996).
9. Ruhi Kara, “Erzincan Masalları” (1996).
10. Recep Akay, “Türk ve Alman Masallarında Çocuk Figürleri” (1998).
11. Yılđun İlkay İpkırmaz, “Hint Masallarındaki Motifler” (2002).
12. İbrahim Dilek, “Altay Masalları” (2003).
13. Nedim Bakırcı, “Türk Dünyası Coğrafyasında Tespit Edilmiş Hayvan Masalları Üzerinde Bir İnceleme” (2004).
14. Hasan Güneş, “Grimm Masallarının Çocuklar Üzerindeki Etkileri” (2006).
15. Neşe Işık, “Türk Masallarının Sembolik Açıdan Çözömlenmesi” (2009).
16. Meriç Harmancı, “Türk Masallarında Keloğlan Tipi” (2010).
17. Atiye Nazlı, “Binbir Gece Masallarının Anadolu Türk Masallarına Etkileri Üzerine Bir İnceleme” (2011).
18. Mehtap Solak Sağlam, “Yakut (Saha) Masalları Üzerine Bir Dil İncelenmesi” (2012).

19. Erhan Karagöz, “Tatar, Başkurt Sihirli Masalları Üzerine Karşılaştırmalı Motif Çalışması” (2016).
20. Seval Kasımoğlu, “Binbir Gece Masallarında Kahraman İzleği: Şehriyâr’ın Farkındalık Yolculuğu (2017).
21. Fadime Tikbaş Apek, “Anadolu Sahası Türk Masallarındaki Doğaüstülük Motifi ve Uygulamalı Halk Bilimi” (2017).
22. Mustafa Duman, “Türk Halk Anlatımlarında Olumsuz Tipler- mit, destan, halk hikâyesi” (2017).

Yüksek Lisans Tezleri:

1. Metin Ergün, “Türkmen ve Anadolu Halk Masallarının Yapı ve Motif Açısından Mukayesesi Üzerine Bir Araştırma” (1988).
2. Mehmet Yardımcı, “Yaşayan Malatya Masalları-Metinler ve İncelemeler” (1991).
3. Rasim Deniz, “Kayseri Masalları” (1993).
4. Mehmet Yılmaz, “Kırgız Halk Masalları-Motif İndex ve Tercüme” (1994).
5. Meriç Güven, “Bin Bir Gece Masalları Üzerinde Motif Araştırması” (1994).
6. Suna Pamir Bildik, “Yıldızlı Atfet Bildik’ten Derlenen Masallar Üzerine Bir Araştırma” (1995).
7. Mustafa Sever, “Erciyes Yöresi Masallarında Tipler” (1995).
8. Ekrem Kırac, “Divriği Masalları (İnceleme-Metin)” (1996).
9. Fevzi Sarıççek, “Arapgir Masalları (İncelemeler ve Metinler)” (1997).
10. Melek Katre, “Adana Masalları Araştırması” (1998).
11. Suzan Çelik, “Türk Masallarında Ölüm ve Yas” (2000).
12. Ruhiye Eda Eser, “Türk Masallarında Çocuk Motifi” (2000).
13. Nedim Bakırcı, “Niğde Masalları” (2000).
14. Canan Soysal, “Türk ve Alman Masallarında Örnek Metinlerde Motif Karşılaştırması” (2002).
15. Magdelana Sodzwiczny, “Türkiye Masallarında Şamanizm Öğeleri” (2003).
16. Evrim Ölçer, “Türkiye Masallarında Toplumsal Cinsiyet ve Mekân İlişkisi” (2003).
17. Burcu Sarıkaya, “Türk Masallarında Aile Yapısı” (2004).
18. Serap Sezer, “Masal Çevirilerinde Karşılaşılan sorunlar: Türkçe’de Andersen Masalları” (2005).
19. Seher Demirbaş, “Sütçüler Masalları Üzerine Bir İnceleme” (2006).

20. Selma Özen, “Konu ve Yapı Bakımından Kırgız Peri Masalları” (2008).
  21. Aysun Dursun, “Keloğlan Masallarının Tespiti ve Tasnifi” (2008).
  22. Murat Yatağan, “Özbek Halk Masalları” (2010).
  23. Sırmalı Turan, “Masalların Çocuk Hakları Bağlamında Çözümlemesi: Her Güne Bir Masal Adlı Kitap Üzerine Bir İnceleme” (2011).
  24. Seçkin Sarpkaya, “Türkiye Sahası Masal ve Efsanelerinde Demonolojik Varlıklar” (2014).
  25. Hacer Akçaalan, “İşlevsel Kuram Açısından Masal ve Günümüz Kütahya’sında Masalların Durumu ile İlgili Genel Bir Değerlendirme” (2015).
  26. Melike Kaygan, “Masalın Yeni Dili: Pınar Selek’in Seçilmiş Üç Masalı” (2016).
  27. Sedat Gürsu, “Bingöl/Kığı Yöresi Masal Örnekleri ve Tahlili” (2017).
  28. Tuğba Tümen, “Naki Tezel’in Masalları ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” (2018).
  29. Büşra Gökalp, “Bingöl Masallarında -seçilmiş örneklerle- Sembolik Masal Çözümlemeleri” (2018).
  30. Serdar Aksoy, “Ahmet Ümit’in Masal Kitaplarının Metinsellik Ölçütleri Bağlamında İncelenmesi” (2018).
- (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>).

Masal üzerine yapılan inceleme/araştırma çalışmaları, üniversitelerin ilgili bölümlerinin bünyesinde halen devam etmektedir.

2. KİTONYEN TERİMİ

Bu bölümde, kitonyen kelimesinin hangi anlamları karşıladığı, doğa-kadın ilişkisindeki yeri ve masalarda kitonyen kavramının tanımına uygun olarak yer alan unsurlar incelenecektir.

2.1.Kitonyenin Tanımı

Kitonyen kelimesi, Yunanca chthon; toprak ve chthonios; toprak altı sözcüklerinden gelmektedir. Chthonion olarak bilinen bu sözcüğün sözlük anlamı “ölüler diyarının ilâhları ve ruhlarına ait olan” şeklindedir. Kitonyen aynı zamanda cehennemi, cehenneme ait ve şeytanî anlamlarında da kullanılmaktadır (Paglia,1996:110).

Kitonyen kelimesinin bu tanımından da anlaşılacağı üzere kitonyen, yerin üstünden ziyade yerin/toprağın altında olan durumlar, toprak altında yaşayan hayvanlar, orada bulunan nesnelere, yer altıyla ilişkili olan kuyu, mağara, girdap, bataklık vb. yerler, kuyu cinleri gibi olağanüstü varlıklar, ejderha gibi mistik canlılarla ilgilenir. Kitonyen kavramının “ölüler diyarının ilâhları, şeytani, cehenneme ait” şeklindeki açıklamaları bu kavramın özellikle tekinsizliği, tekinsiz olan yerleri karşıladığını göstermektedir. Paglia, doğurganlığa sahip kadınları da tekinsiz varlıklar olarak yorumlar. Kendi ifadeleriyle; “Kadın, göbük- büyüsünün bir putuydu. Kendi yasalarına göre şişip doğum yapıyor gibiydi. Kadın ezelden beri tekinsiz bir varlık gibi görülmüştür. Erkek ona saygı duyar ama ondan korkardı. Kadın, erkeği dışarı tüküren ve onu her an yeniden yutabilecek olan kara oyuktu” (Paglia, 1996:21). Tekinsiz beden ve ruhları ile kitonyen varlıklar olarak açıklanan kadınlar aynı zamanda doğa gibi doğurgan olmalarından dolayı da doğa ile özdeşleştirilmiştir.

Paglia, kültürü doğanın karşısında ayakta durmaya çalışan aciz bir düzenek olarak görür. Çünkü doğa, yok etme ve tekrar yaratma ediminde bulunabilirken, kültürün savaşlar, soykırımlar nedeniyle insan eliyle yok ettiği şeyleri telafi etme, yenileme yetisi yoktur. Savaşların yanında madenler, barajlar vb. gibi yıkıcı faaliyetler ile tüketilen doğanın insan eliyle yenilenmesi, telafisi mümkün değildir. Ancak, doğa bir yandan yangınlar, seller, depremler, tufanlar gibi doğal afetler yoluyla yok ederken diğer yandan sürekli bir devrim halinde yeni doğumlara gebe ve yok etmenin gücü ile hayatın gücünü aynı anda temsil eden her şey ürkütücüdür.

Doğanın kendini sürekli yenilenmesi, yeniden kendini var etmesi sebebiyle Paglia doğayı dişil, kültürü ise eril güçlerle eşleştirir. Yıkma, yaratma, sınırsızlık, coşkunluk gibi özellikler doğayı, sınırlılık, durağanlık, biçimsellik, doğrusallık gibi özellikler ise kültüre ait olarak görülür.

Paglia'nın “Cinsel Kimlikler” (1996) adlı kitabında sözüne “başlangıçta doğa vardı” diye başlamasının sebebi mitik tanrılara dayanmaktadır. Her toplumun bir yaratılış hikâyesi vardır ve yine her toplumun kültürü ve doğayı simgeleyen tanrıları vardır. Örneğin Yunan mitlerinde kültürel sınırları yıkarak, herşeyi birleştiren ve aynılaştıran tanrı Dianysos iken, Hint mitlerinde Şiva'dır (Akmaz, 2014:37).

Doğayı temsil eden Dianysos'un tam karşısında kültürü temsil eden Apollon yer alır. Apollon bu noktada kültürü, gelişmeyi, ilerlemeyi ve bilimi simgeler. Yunan mitinde Apollon, “ölçünün, kendine hâkim olmanın yüce bir sükût halinin ve her türlü azgın insiyak ve vahşi heyecanın karşısında” konumlandırılır. Dianysos ise doğa tanrısıdır ve her bakımdan doğayla ilişkili bir karakteri arz eder. Onun simgelediği asıl kuvvet ise, doğanın kendisi değil, insanı doğanın sırlarına erdiren büyümlü güç anlamında insanla doğa arasındaki ilişkidir (Küçükalp, 2011:42–44).

Apollon, gök kültüne ait ataerkil bir tanrıdır ve görsel sanatlar, müzik ve şiir onun alanına aittir. Apollon, resim ve heykellerde daima yakışıklı ve güçlü bir erkek olarak betimlenir. Kimi kaynaklarda onu “güzelin” tanrısı olarak görmekte mümkündür. Apollon, yalnızca bilineni tanır. Apollonik dünya görüşüne göre kitonyen olan çirkin olandır ve tüm çirkinlikler, kötülükler kitonyen doğayla ve dolaylı olarak kadınla ilişkilendirilir. Gök kültüne ait olan bu tanrı ile kitonyen tam olarak bir zıtlık oluşturur. Kitonyenin yeryüzüyle ve yerin üstündekilerle hiçbir ilgisi yoktur. O daima yeraltıyla, yerin altındakilerle ilgilenir. Paglia, bunun üzerinde durarak şu ifadeleri kullanılır: “Güzele odaklanmamız Apolyen bir stratejidir. Yapraklar ve çiçekler, kuşlar, tepeler bizim bilinenin haritasını çizdiğimiz bir nakış örneğidir. Batı'nın doğaya bakışında baskı altında tuttuğu ise kitonyen olandır, bu yere ait anlamına gelir, ama yerin yüzeyine değil de derinliklerine” (Paglia,1996:16). Ümral Deveci de bu durumu “Hüsnü Aşk'taki Kitonyen Unsurların İşlevselliği” adlı makalesinde şu şekilde ifade etmiştir: “Batıda yerden göğe doğru yükselen ve kültürel bir olgu olarak yücelik, tekinsizlikle birlikte korku salan gotik kuleler, şatolar, kaleler, heykeller ve bu unsurların içinde yer aldığı gotik hikâyelerin varlığına karşın, doğu kültürünün inanç sistemlerine ve doğaya dönük yaşayışına bağlı olarak korku algısı ve korku atmosferi yer altına doğru yönelmiş, dipsiz kuyular, mağaralar, yeraltı yaratıkları gibi kitonyen unsurlar anlatılara yansımıştır. Doğu'nun doğaya bakışında Pagan ve Şaman kültürleri etkili olmuştur. Bu kültürlerde gökyüzünün aydınlığı dikkate alınarak cennet ve iyi tanrılar gökle yer altı ise karanlık ve gizemli oluşu sebebiyle kötülük ve kötülük tanrıları ile ilişkilendirilmiştir (Deveci, 2018:614).

Doğayı dişil olarak kabul eden Paglia, doğadan bahsederken doğa ana ifadesini kullanır ve kitonyen dünyanın aslında doğa ananın güvenilirliğinin ve tinsel

kıymetinin sınındığı yer olduğunu belirtir (Paglia, 1996:87). Çünkü kitonyen dünya, karanlığın, bilinmezliklerin dünyasıdır ve bilinmezlik insana daima korkuyla beraber güvensizlik verir. Yerin üstü bilinenlerin dünyasıyken, yerin altı bilinmezlerin dünyasıdır. Bu sebeple, yerin altı karanlığı, bir anlamda cehennemi barındıran kötü evreni, ölümler dünyasını temsil ederken, Apollon gök ile ilişkilendirilip aydınlığı, güzelliği temsil etmektedir. Toprak, dişi ile ilişkilendirilirken, gök erkek ile ilişkilendirilir. Apollon, bu sebeple yerin altına, bilinmeyene çirkin olana kısacası kitonyene her zaman karşıdır. Bu sebepten de kültüre yakın olan erkekliği ve babalığı kutsal sayarken, doğaya yakın olan kadın ve anneliği değersiz sayar.

Toprağın dişi ile ilişkilendirilmesi, doğanın dişi ile ilişkilendirilmesidir ve bu tarih öncesinde evrensel bir durumdur. Doğaya bağımlı, tarımla ilgilenen toplumlarda kadınlık daima bereketin temel ilkesi olarak onurlandırılmıştır. Kadının doğurganlığına, üretkenliğine her zaman saygı duyulmuş; doğurganlığı ise kutsal bir olay olarak kabul edilmiştir. Doğurganlık işlevini yerine getiremeyen kadınlar ise daima dışlanmış, hor görülmüş, eksikli kadın muamelesi görmüşlerdir. Paglia, dünyanın en olağan şiddetinin, dayanılmaz acıları ve kanıyla doğum olduğunu söyler. Kadınların doğurganlığı ile bağlantılı olarak Paglia, anne ve babaların aynı evrende dahi yer almadığını babalığın kısa sürdüğünü, anneliğin toprağın yeşilden kahverengiye ve tekrar yeşile dönen kesintisiz değişime uğraması sebebiyle uzun sürdüğünü ifade eder (Paglia,1996:106).

Doğa-kadın özdeşleştirilmesindeki diğer husus da kadının gizemli oluşuyla ilgilidir. Kadın daima gizemli olmalıdır, kendini korumalı ve gizlemesini bilmelidir. Paglia, “kadındaki temel metafor, gizemdir, o gizli alandır. Kadının bedeni gizemli ve kutsal bir yerdir” der. Kadının gizemli bedeni aslında belirtilen kitonyen karanlıktır. İçinde ne olduğunu bilmediğimiz, içine girildiğinde ise insana güven veren gizemli bir karanlık. Kadın bedeni, mağara tapınağından kiliseye kadar tüm kutsal yerlerin prototipidir. Kadın tam anlamıyla gizli alandır (Paglia,1996:61). Doğadaki birçok bilinmeyen, gizemli yerlerle bağdaştırılır kadın bedeni. Dışarıdan kendini göstermeyen, ürperti uyandıran fakat ona kavuştuğunda güven duyduğunuz yer. Tıpkı bir bebeğin anne rahminde hissettiği güven duygusu ve bu doğrultuda dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı bir mağaraya sığınıp kendini güvende hissetme durumunda olduğu gibi. Dışarıdan ürperti uyandıran fakat onu içine aldığı anda güven

uyandıran kadın bedeni eril için aynı zamanda bir korku kaynağıdır. Erkek, doğanın vekili olan kadının kendisini yutacağını sanır. Çünkü kaba erkek argosunda kadın organı yarık, çizik olarak tasvir edilmektedir. Kadının genital yarası, topraktaki yarıklardır. Dişil organların yaraya benzer bu görüntüsü kitonyen doğanın ıslah edilmezliğinin simgesidir (Paglia, 1996:45).

Kadın organının, doğayla özdeşleştirilen diğer bir yanı ise, W.F. Jackson Knight'in iddiasına göre "Delfi kadın üreme organı anlamında kullanmasıdır. Brezilyalı cangıllardaki topluluklara varıncaya kadar birçok kültürde delta (üçgen şekil) kadın cinsel organını temsil etmek için kullanılmıştır. Bunun yanında, kadının gizemli bedeni, gizemli üreme güçleri, yuvarlak göğüsleri, karnı ve kalçalarının yerin dış hatları ile olan benzerliği de dikkat çekicidir.

Doğa ve kadın olarak iki farklı şekilde ele aldığımız bu iki kavram aslında bir bütün olarak kabul edilmektedir. Yani kadın doğanın kendisidir. Doğanın dönemleri kadının dönemleridir. Bu yüzdendir ki kadın bu döngüsellikten kaçmaz, böyle bir şeyi düşünemez bile. Bütün döngüleri olduğu gibi kabul etmek zorundadır. Paglia bu duruma örnek olarak kadının anne olmak istememesine rağmen, gebe kalmasını örnek gösterir. Diğer bir örnek ise kadınların aybaşı dönemleridir. Paglia aybaşı dönemi için, doğa istemedikçe durdurulamayan bir çalar saattir ifadesini kullanır (Paglia,1996:28). Öyle ki kadınların günümüzde sancı ile karşıladığı bu dönem, batılı toplumların kendi bedenleri ile kavgalı olmalarından ileri gelmektedir. Onun için biyolojik normallik acı çekmek, sağlık ise hastalıktır der Paglia. Sancılı adet görme (dismenore) bir uygarlık hastalığı olarak bilinmektedir. Doğayla daima barışık ve iç içe olan kabile kadınının bu şikâyetleri yoktur. Çünkü onlar, doğaya saygı gösterir ve ona boyun eğerler.

Bu kanamalar için Paglia bir-nevî temizliktir der, şöyle ki kadın bedeni her ay ayın hareketlendirdiği bir denizdir. Uyuşuk ve uykulu yağ dokuları suya doyarlar, sonra birdenbire hormonal gel-gitle temizlenirler. Eskiden bu aybaşı kanamalarına "lanet" (thecurse) denilmekteydi. Bu kanamalar cennetten kovuluşa, Havva'nın günahı yüzünden kadının doğum sancularına mahkûm edilmesine bir göndermeydi. Çoğu eski kültürde, aybaşı evresinde olan kadınları törensel tabularla dışlamıştır.

Ortodoks Yahudi kadınlar hâlâ aybaşı kirinden temizlenmek için törensel banyomikvah'da kendilerini arındırırlar (Paglia,1996:29–30).

Doğa bir yilankâvidir. Bu noktada kadınla yılan özdeşleştirilir. “Yılan Havva'nın dışında değil, içindedir.” Doğanın yilankâvi olması, sürüngenlerde bulunan sürüngen beynin kadınlarda daha çok işlediğini gösterir. Bu sürüngen beyin, beynimizin alt ve arka tarafında yer alan hayatımızı sürdürmekle ilgili reflekslerimizi oluşturmakla görevlidir. Bu beynin özellikleri arasında benmerkezcilik vardır ve beynin bu kısmı güven duymak ister. Paglia, kadınların aybaşı öncesinde aksi ve öfkeli olmalarını bu sürüngen beyinden aldıkları sinyale bağlar. Bu dönemlerinde öfkesine hâkim olmaya çalışan her kadının, içinde gök-kültü gene yer-kültüyle savaşmaktadır. Diğer taraftan, sürüngen beynin önemli bir özelliği olan benmerkezciliğin en güzel örneği olarak Paglia, kadının dokuz ay boyunca kendi yaratisının kuluçkasına yatan gebe kadını gösterir. Bunun aynı zamanda tarihsel olarak kadına atfedilen narsisizmde ne kadar doğru olduğunu belirtmekte kullanır (Paglia, 1996:32–33).

Toparlamak gerekirse Yunanca kökenli olan “kitonyen” kelimesi bizi doğrudan yerin altına, derinliklerine, yerin altında var olan her şeye götürür. Kitonyen dünya, yeryüzünün aksine bilinmeyenlerle doludur. Bu yüzden daima korku ve güvensizlik verir. Bilinmeyen, gözle görülmeyen her durumda olduğu gibi toprak ve toprağın altı ile ilgili olarak da birçok inanışlar türemiştir. Örneğin, Anadolu'nun birçok yerinde ıssız ve belirli yerlerde, bilhassa gece güneş battıktan sonra, yerle ilgili bir iş yapılacak olduğunda “destur” veya “destur bismillah” diyerek yerin altında var olduğuna inanılan zâttan izin almak, bir kişi yere düştüğünde düştüğü yere şekerler, şerbetler dökerek düşen kişiye bir şey olmadığından dolayı şükretmek bunlardan bazılarıdır (Kalafat,2012:83,84).

Kadın yeryüzüne aittir, erkek ise göktür. Kadın bilinmezliklerle, gizemlerle doluyken, erkek gözün gördüğünü temsil eder. Onun için var olan görüldür ve yer yani dişil olan her zaman karanlıktır, tekinsizdir. O dünya bataklıktan ve balçıktan ibaret olan çirkin bir dünyadır. Bu yüzden erkek, dışiden her daim korkar. Onun gizemi erkeğe ürperti verdiği gibi, onu elde ettiğinde de güven verir. Erkek, kadının kendisini yutmasından korkar. Kitonyen olan her şey erkek için iğrenç ve pislik olduğu kadar ulaşılmaz ve gizemlidir. Bu durumun örneklerine doğada rastlamamız

muhtemeldir. İlerleyen bölümlerde daha ayrıntılı olarak ele alınacak bu örneklerden biri mağara örneğidir. Mağaralar doğada tekinsiz mekânlar olarak bilinir. Çünkü mağaranın içinde ne ile karşılaşılacağı belli değildir. Fakat içine girildiğinde dışarıdaki tüm tehlikelere karşı güvende hissedilen, karanlık, genelde kötü kokulu ve nemli olan bu mekân âdeta ana rahmini sembolize etmektedir. Mağara, zindan, mahzen gibi uzamlar Clarissa P. Estês'in ifadesi ile aynı zamanda kadınların erginlenme ortamlarıdır; bir kadının katledilenin yanına indiği, gerçeği bulmak için tabuları yıktığı ve zekâ yoluyla ve/veya emek harcıyarak pişenin katilini kovduğu, dönüştürdüğü ya da imhâ ettiği, böylece zafer kazandığı yerlerdir (Estês,2003:71).

Günümüzde ekolojik krizin temelinde dâhi kadın-doğa vardır. Beklân, tarih öncesi toplumlardaki kadını ve yeryüzünü yücelten inancın yerini ataerkil dinlerin almış olmasından dolayı ekolojik krizlerin olduğunu belirtmekte (Beklân,2015:64), Bookchin de kadının kurtuluşunun doğanın kurtuluşuyla, doğanın kurtuluşunun ise, tahakkümün ortadan kalması ile mümkün olduğunu belirtmektedir (Bookchin,1994:271).

Yukarıdaki bilgiler ve verilen örnekler ışığında doğa-kadın bütünleşmesi netlik kazanmıştır. Eski çağlarda erkek avcılık peşinde koşarken, kadın daima doğanın içinde yer almış, doğayı takip ve taklit etmiş doğayla bir bütün haline gelmiştir. Toprağın verimli olup ürün vereni makbul olmuşken, kadının gebe kalıp ardı ardına çocuk vereni makbul olmuştur. Çocuksuz kadın içinde bulunduğu toplumdan dışlanarak, yerine çocuk veren bir kadının getirilmesi uygun görülmüştür. Gebe kadının dokuz ay boyunca “tohumunu” içinde büyütmesi, kendi kanıyla, suyuyla beslemesi, yine toprağa ekilen bir tohumun yağmurla, güneş ısıyla büyüyüp ortaya bir ürün çıkarmasıyla benzetilmiştir. Yerin dış hatları ile kadının yuvarlak göğüslerinin, kalçalarının ve karnının benzerliği kadınla doğa arasındaki bütünleşmede ana model olarak gösterilmiştir. Kadında doğada yüzyıllar öncesinden beri kendini yenileyip, tekrar etmektedir. Bu durum kim bilir kaç yüzyıl daha devam edecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Bu bölümde, kitonyen teriminin anlamına uygun olarak içerisinde kitonyen unsur bulundurduğu tespit edilen masallar konu, olay örgüsü, tip, uzam, zaman verdikleri mesajlar ve buldukları kitonyen unsurlar dikkate alınarak incelenecek, masal içerisindeki bu kitonyen unsurlar ayrıntılı olarak değerlendirilecektir.

1. İçinde Kitonyen Unsur Bulunduran Masalların Tespiti

Bu çalışmada, Hasan Lâtif Sarıyüce'nin "*Anadolu Masalları I*" (1993) ve "*Anadolu Masalları II*" (1993), Naki Tezel'in "*Türk Masalları I*" (1990) ve "*Türk Masalları II*" (1990) ile Pertev Naili Boratav'ın "*Az Gittik Uz Gittik*" (1968) ile "*Zaman Zaman İçinde*" (2009) adlı masal kitapları kaynak metin olarak kullanılmıştır.

"*Anadolu Masalları I*" de 28, "*Anadolu Masalları II*"de 31, "*Türk Masalları I*" de 10, "*Türk Masalları II*"de 13, "*Az Gittik Uz Gittik*" de 48, "*Zaman Zaman İçinde*" ise 22 tane olmak üzere toplamda 152 masal üzerinde çalışılmış, bu masallar içerisinde de 61 masalda kitonyen unsur tespit edilmiştir (Tablo 1). İçinde kitonyen unsur bulunduran bu masallar aşağıda listelenmiştir.

Anadolu Masalları I → Hasan Lâtif SARIYÜCE (Ankara,1993).

- Akkız ile Karakız
- Üç Köse Bir Keloğlan
- Alicengiz Oyunu
- Mavi Kahkaha Çiçeği
- Tombul Çanak
- Uzun Kavak Uzak Kavak
- Gülhanım ile Zülhanım
- HerdemTaze
- Şan ile Perişan
- Bacı ile Bocu
- Tın Tın Eden Kabacığım
- Büyülü Çiçekler
- Üç Kız Kardeş
- Kırk Dev Kütük Ev

Anadolu Masalları II → Hasan Lâtif SARIYÜCE (Ankara, 1993).

- Görünmez Gömlek
- İncili Salkım
- Ayşecik ile Fatmacık
- Baltabıyık
- Mercan Kız
- Yedi Çeşit Mehmet Ağa
- Ne Gördün Ne Görmedin
- Marifetli Hırsızlar
- Güzellik Ağacı
- Hamal Hasan
- Keloğlan ile Kara Kadı
- Korkak Kahraman
- Küçük Hasan
- Korkak Osman
- Cıda Bülbülü
- Mavi Kuşum Gökkuşağının Altından Çabuk Geç

Türk Masalları I →Naki TEZEL (Ankara, 1990).

- Peri Kızı
- Kısmetimi Arıyorum
- Kırkıncı Oda
- Altın Bülbül
- Bahtiyarla Hoptiyar

Türk Masalları II →Naki TEZEL (Ankara, 1990).

- Güneş Kızı
- Sihirli Tavşan
- Kırk Haramiler
- Hamamcı ile Keloğlan

Az Gittik Uz Gittik →Pertev Naili BORATAV (İstanbul, 1968).

- Yolcu ile Yılan

- Tilki ile Yılan
- Kral Padişahının Kızı
- Yer altı Diyarının Kartalı
- Çan-Kuşu Çor-Kuşu
- Eşek Kafası
- Üşengeç
- Altı Kız Babası
- Telli Top
- Ütelek
- Çiftçi Mehmet Ağa
- Köse Ayak Kaç
- Akıllı Oğlanlar ile Deli Oğlan

Zaman Zaman İçinde →Pertev Naili BORATAV (Ankara, 2009).

- Nardaniye Hanım
- Yatalak Mehmet
- Dülger Kızı
- Hüsnü Yusuf Şehzade
- Sitti Nusret
- Oduncunun Kızı
- Nalıncı ile Padişah
- Bostancı Dede
- Köylü ile Sultan Mahmut.

1.1. Masalların Olay Örgüsü, Tip, Uzam, Zaman, Verdikleri Mesaj ve İçindeki Kitonyen Unsurlar Olarak İncelenmesi

Bu bölümde, yukarıda bahsi geçen altmış bir masal aşağıdaki yol takip edilerek sırasıyla incelenecektir.

- a. Masalın Adı
- b. Masalın Konusu
- c. Masalın Olay Örgüsü
- d. Masallardaki Tipler ve Betimlemeleri
- e. Masallardaki Uzam ve Zaman

- f. Masalın Vermek İstedığı Mesaj
- g. Masal İçinde Geçen Kitonyen Unsur

1.1.1. Anadolu Masalları I (Hasan Lâtif Sarıyüce, Ankara:1993)

Birinci Masal (s.7–15)

Akkız ile Karakız

Konu: Annesini kaybeden kızın, üvey annesiyle ve üvey kardeşiyle olan yaşantısı konu edilmiştir.

Olay Örgüsü:

- 1- Ayşegül annesini kaybeder.
- 2- Üvey anne kendi kızını çok sever, Ayşegül'ü istemez.
- 3- Ayşegül ormanda yün eğirirken rüzgâr yünü alıp bir kocakarının تنها avlusuna bırakır.
- 4- Kocakarının Ayşegül'ü eve alarak, karanlık, kızıl ve pembe odaları dolaştırarak Ayşegül'ü sunar.
- 5- Ayşegül, pembe odadan bir peri kızı gibi çıkar, başına gelenleri üvey annesiyle üvey kardeşine anlatır.
- 6- Aynı durumu kendi kızı için düşünen üvey anne öz kızı Fatmagül'ü kocakarının evine gönderir.
- 7- Kocakarının sınavını geçemeyen üvey kardeş eve kara bir halde geri döner.
- 8- Üvey anne, Ayşegül'ü evden kovar.
- 9- Geceyi bir ağaç üstünde geçiren Ayşegül'ü prens fark eder ve kızı sarayına götürür.
- 10- İki genç evlenerek ömür boyu mutlu yaşarlar.

Tipler:

Ayşegül: “Güzel mi güzel, sırma saçlı, yanakları al al, gözleri ceylan, bakışı umman, dişleri inci, güzellikte birinci.”

Üvey Anne: “Kadın kadın değil, azgın deve.”

Üvey Kardeş/Fatmagül: Annesinin sözünden çıkmayan, pısrık, kıskanç bir genç kız.

Kocakarı: Masal tiplerini sınyayan, büyü yapan yaşlı bir kadın.

Prens: “Beyaz atlı, padişah oğlu.”

Uzam: Tenha avlu, ıssız çeşme başı, kavak ağacı, karanlık, kızıl ve pembe odalar.

Zaman: Vaktin biri.

Mesaj: Kötüler eninde sonunda cezasını bulur, iyiler ise daima kazanır.

Kitonyen Unsur: Büyücü kocakarı, تنها avlu.

İkinci Masal (s.34–43)

Üç Köse Bir Keloğlan

Konu: Keloğlan'ın, köse olan üç kardeşin yanında çalışırken başına gelen olaylar konu edilmiştir.

Olay Örgüsü:

- 1- Keloğlan'ın babası ölmek üzereyken Keloğlan'a köselerle çalışmaması üzerine nasihat verir.
- 2- Babası ölünce Keloğlan iş aramaya çıkar, bir kösenin yanında iş bulur.
- 3- Köse, Keloğlana hakkını vermez, köse olan başka bir kardeşine gönderir.
- 4- İkinci köse de Keloğlana hakkını vermez, bir başka köse kardeşine yönlendirir.
- 5- Hiçbirinden hakkını alamayan Keloğlan, kıvrak zekâsı ile kurduğu oyunda, birinci köseyi bataklığa atar, ikinci kösenin koyunlarını alır ve üçüncü kösenin de kızını alır.
- 6- Çalıştıklarının karşılığını bu şekilde alan Keloğlan, köyüne dönerek aldığı kızla evlenir.

Tipler:

Keloğlan: Kel kafalı, akıllı bir delikanlı.

Keloğlanın Babası: “Aksakallı, kendi halinde bir adamcağız.”

Birinci Köse: “Boyu biraz kısaca, sakalcığı kösece, gözleri çekikçe, gövdesinden fazla elleri çevikçe.”

İkinci Köse: “Gözleri kısık, suratı asık.”

Üçüncü Köse: “Katmerli Köse.”

Uzam: Bataklık/Köseler Bataklığı.

Zaman: Belli değil (Evvel zaman).

Mesaj: Haklı, haksız er ya da geç ortaya çıkar. Haklı olan hakkını, haksız olan cezasını bulur.

Kitonyen Unsur: Bataklık.

Üçüncü Masal (s.67–79)

Alicengiz Oyunu

Konu: Padişahın kızıyla evlenmek isteyen Keloğlanın, padişahın şart koştuğu Alicengiz oyununu öğrenmesiyle başına gelen olaylar konu edilmiştir.

Olay Örgüsü:

- 1- Keloğlan, padişahın kızı ile evlenmek ister.
- 2- Padişah, Keloğlan'a Alicengiz oyununu öğrenmesi şartı ile kızını vereceğini söyler.
- 3- Keloğlan'a Alicengiz oyununu öğretecek hoca bulunur ve Keloğlan iki yıl ders alır.
- 4- Keloğlan iki yılın sonunda hiçbir şey öğrenemediği yalanını söyleyerek hocanın yanından ayrılır.
- 5- Keloğlan, annesi ile padişahın şehrine gelir.
- 6- Kandırıldığını anlayan hoca, Keloğlanı takip eder ve sarayın içinde Alicengiz oyunu oynayarak birbirlerini öldürmeye çalışırlar.
- 7- Keloğlan, hocayı öldürür.
- 8- Padişahın kızı ile evlenen Keloğlan ömür boyu mutlu mesut yaşar.

Tipler:

Keloğlan: “Anlı şanlı, kel bir delikanlı.”

Keloğlan'ın Annesi: Kendi halinde oğlundan başka kimsesi olmayan yoksul bir kadın.

Of Hoca: Boyu biraz kısaca, sarı safran yüzlü. Otuz yaşında mı altmış yaşındamı doksan yaşında mı yoksa yüz yaşında mı belli olmayan, ince sesli bir adam.”

Padişah: “Yeryüzündeki en olgun, saygılı padişah.”

Uzam: Ağaç kavuğu (Of hocanın evi)

Zaman: Belli değil (Evvel zaman)

Mesaj: Sabreden her kişi eninde sonunda muradına erer.

Kitonyen Unsur: Ağaç Kovuğu.

Dördüncü Masal (s.79–86)

Mavi Kahkaha Çiçeği

Konu: Huysuz padişahın, gülmeyi de yasak etmesiyle ülke iyice çekilmez hâle gelir. En sonunda herkes mavi kahkaha çiçeği diker ve ülke kahkaha sesinden geçilmez. En son padişahta bu çiçeğin sayesinde iyi, neşeli bir padişaha dönüşür.

Olay Örgüsü:

- 1- Padişah, şehrinde gülmeyi yasaklayarak gülenlerin zindana atılmasını emreder.
- 2- Annesini kaybeden genç kız da annesiyle geçirdiği neşeli günleri hatırlayarak ağlar.
- 3- Kızın gözyaşları önünde bulunan saksıya düşer.
- 4- Gözyaşlarının düştüğü yerden mavi çiçekler açar.
- 5- Yalnız olan kız, hep bu çiçekle konuşur, her konuşmanın sonunda da çiçek kahkaha atar, kız da kendini tutamayıp onunla kahkaha atar.
- 6- Kızın yoksulluğunu gören çiçek, kıza kendisinden dikip pazarda satmasını ister.
- 7- Pazarda herkes tarafından beğenilip, satın alınan çiçek tüm şehri kahkahaya boğar.
- 8- Padişahın hizmetlisi de bu çiçekten padişahın odasına koyar.
- 9- Gülmeyi yasaklayan padişah çiçeğin kahkahalarına dayanamaz başlar gülmeye.
- 10- Çok gülmekten bayılan padişah, ayıldığında iyi yürekli bir padişah olur.
- 11- Bütün halk mutlu mesut yaşamaya başlar.

Tipler:

Küçük Kız: “On beş yaşında, akli başında, yoksul bir kızcağız. Aydan arı, sudan duru.”

Padişah: “Huysuz, yaptığı hâyırlar, ettiği kötülükler yanında devede kulak kalan kötü kalpli bir padişah.”

Uzam: Zindan, huysuz padişahın yönettiği memleket.

Zaman: Adı sanı bilinmedik bir zaman.

Mesaj: Her birey birer ayna gibidir. Kendi mutluyorsa çevresini de mutlu eder. Mutsuz ise çevresini de hep mutsuz kılar.

Kitonyen Unsur: Zindan.

Beşinci Masal (s.86-94)

Tombul Çanak

Konu: Hiç çocuğu olmayan yoksul kadının, yaptığı çanaklardan birine perilerin girmesi ile çanak insan gibi konuşup, yürümeye başlar. Kendini herkese ispat etmeye çalışan çanak, tüm haksızlıklara karşı savaşarak herkesin kahramanı olur.

Olay Örgüsü:

- 1- Tek başına yaşayan yalnız kadın kendine bir çanak yapar.
- 2- Periler, bu çanağa konuşma yeteneği verir.
- 3- Bunu gören kadın da çanağa çocuğu gibi bakar.
- 4- Bir gün çanak büyüdüğünü söyleyerek evden ayrılır.
- 5- Yollara düşen çanak, nerde fakir görse zenginden alıp ona verir. Tüm haksızlıkların üstesinden gelerek herkesin hakkını verir.
- 6- Yorulunca köyüne dönen çanak, dinlenip tekrar yollara düşer, yine zenginden alıp fakire verir, bu durum hep böyle sürer gider.

Tipler:

Kadın: Dul yoksul, geçimini çanak yaparak geçiren bir kadıncağız.

Tombul Çanak (Kişileştirilmiş): Topraktan yapılmış, perilerin kendisine konuşma yeteneği verdiği tombul mu tombul bir çanak.

Uzam: Issız tandır fırın, derelerine yağmur yağarken, tepelerine kar yağın bir köy.

Zaman: Eğri oturanların doğru oturanlardan çok olduğu bir zaman.

Mesaj: Haksızlıkları önlemek için nasıl şartlara sahip olduğunuz çok da önemli değildir.

Kitonyen Unsur: Issız tandır ve peri.

Altıncı Masal (s.121–129)

Uzun Kavak Uzak Kavak

Konu: Yalnız yaşayan üç kız kardeşinin büyücü kösenin oyununa gelmeleri sonucu başlarına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Üç kız kardeş iğneciden iğne almak ister.
- 2- İğneci kardeşleri kandırıp büyük ablayı evine hapseder.
- 3- Ablasını merak eden ortanca abla da gider ve geri dönmez.
- 4- Ablalarını merak küçük kardeş kedisini de alır ve iğneci babanın evine gider.
- 5- Küçük kız, ablalarının geldiği oyuna gelmez.
- 6- İğneci babanın esir aldığı herkesi ablaları ile birlikte kurtarır.
- 7- Kurtardığı delikanlılardan biriyle ve ablalarıyla evlerine dönerler.
- 8- Evdeki üç kız kardeş kapılarına gelen dilenciye evlerine alırlar.
- 9- Aslında iğneci baba olan dilenci, küçük kız hariç herkesi uyutur, küçük kızını da döver.
- 10- Evdekileri uyandırmayı başaran küçük kız iğneci babadan kurtulur.
- 11- İğneci baba ömür boyu hapse mahkûm edilir.
- 12- Küçük kız ile de delikanlı evlenir. Hepsi mutlu bir hayat sürer.

Tipler:

Üç Kız Kardeş: Öksüz, kendi hallerinde yaşayan üç güzel kız.

İğneci baba/Büyücü Köse: “Boyu posu kısaca, sakalı kösece bir adam. Belki kırk yaşında belki yüz kırk yaşında. Yere bir tilki kadar kurnaz basan, sarı saman altından su yürüten bir düzenbaz.”

Prens: Boylu poslu, kuvvetli bir delikanlı.

Uzam: Issız orman içinde bir ev, karanlık zindan.

Zaman: Belli değil (Evvel zaman).

Mesaj: Yapılan kötülükler de iyilikler de hiçbir zaman karşılıksız kalmaz.

Kitonyen Unsur: Büyücü köse, zindan.

Yedinci Masal (s.129–138)

Gülhanım ile Zülhanım

Konu: Bir cadı ile evlendiğinin farkında olmayan padişahın başına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Güller ülkesinin padişahı Gülsinan, karısı ölünce iki çocuğu ile kalır.
- 2- Çocukları Gülhanım ile Gülhasan belli bir yaşa gelince, padişah Zülhanım adında bir kadınla evlenir.
- 3- Zülhanım, memlekete gelir gelmez, memleketi karanlık basar. Memlekete ne güneş girer ne de ay.
- 4- Yanından hiç ayırmadığı seyisi Arabüzengi ile kötülük peşinde koşan Zülhanımın bir cadı olduğu anlaşılır.
- 5- Elinden hiç düşürmediği gümüş sopası ile herkesi istediği yaratığa çevirir.
- 6- Her gece dışarıya çıkan Zülhanım, kocasını köpeğe, çocuklarından Gülhanımı yeşil bir yılan, Gülhasanı da yaman bir ata çevirir.
- 7- Zülhanımın geceleri köpeğe çevirip, gündüzleri eski haline getirdiği padişah, çocuklarının yokluğunu hiç fark etmez.
- 8- Başka bir memleketten gelen şehzadeyi, yeşil yılan görür ve dile gelip olanları şehzadeye anlatır.
- 9- Seyis kılığında saraya giren şehzade, Zülhanımın yaptıklarını görür ve bir fırsat bulunca o gümüş sopayla Zülhanımı kütüğe, Arabüzengi'yi de kargaya çevirir.
- 10- Padişaha her şeyi anlatan şehzade, yeşil yılanı ve atı bulmak üzere yola düşer.
- 11- Sonunda hepsini bulup, eski haline getirir ve Gülhanımla evlenir.
- 12- Bir daha evlenmeyen padişah, kendisini halkına adar ve herkes mutlu bir hayat sürer.

Tipler:

Zülhanım: Kalbi kötülük dolu bir cadı.

Padişah (Gülsinan): Kendisini halkına adanmış, iyi yürekli bir adam.

Gülhanım: “Boyu posu andız, ay gibi bir kız.”

Gülhasan: “Yıldız gibi güzel, yakışıklı bir oğlan.”

Prens: İyi kalpli, yardımsever bir delikanlı.

Arabüzengi: Kötülükler yapanlara yardım eden, kötü kalpli, kara bir adam.

Uzam: Evleri, bahçeleri, sokakları, insanları gül kokan, gülünce insanların yüzünde güller açan, toz toprak yerine havada gül kokuları saçılan Gülşehri adında bir memleket.

Zaman: Evvellerin evvelinde, zamanların birinde.

Mesaj: Saklanılmaya çalışılan gerçekler er ya da geç gün yüzüne çıkar ve kötüler cezalarını mutlaka alır.

Kitonyen Unsur: Cadı, yılan ve Arap.

Sekizinci Masal (s. 138–150)

HerdemTaze

Konu: Şehzade ile terzi kızın evlenmesini kıskanan Karakızın, terzi kıza yaptığı büyü sonucunda gelişen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Genç kız, mutfağın rafından bulduğu tohumları saksıya diker.
- 2- Bir zaman sonra çiçek açan tohumlarla konuşmaya başlayan genç kıza, çiçek de şarkı söyler.
- 3- Çiçeğin şarkı söylediği bir gün oradan geçen şehzade sese âşık olup, yataklara düşer.
- 4- Oğlunun durumuna üzülen padişah, kızını oğluna ister ve iki genç evlenir.
- 5- Sarayda yeni çiftleri kıskanan Karakız, yeni gelin olmuş kıza büyü yaparak kuş olup uçmasını sağlar.
- 6- Şehzadeye de kızın büyücü olduğuna inandırıp, kendisi şehzade ile evlenir.
- 7- Genç kızın herdemtaze adını verdiği çiçek, Karakız'a hiç şarkı söylemez, hatta onu döver.
- 8- Yine herdemtazenin Karakız'ı dövdüğü bir gün, genç kız kuş olup gelir.
- 9- Şehzade kızın büyüünü bozar.
- 10- Gerçekleri öğrenen şehzadeKarakız'ı cezalandırır, iki genç tekrar evlenir.

Tipler:

Terzi Kızı: “Anadan babadan öksüz, dal boylu, melek huylu bir genç kız.”

Şehzade: “Tek atlı yiğit bir delikanlı.”

Kara Kız: “Elinden her türlü kötülüğün geldiği, kötü kalpli bir genç kız.”

Büyücü Şaziye: “Her türlü kötülüğü yapan, aç gözlü, cadı kadın.”

Uzam: Sokakları geniş, geçim yolları çok dar olan bir şehir ve bu şehrin kıyı mahallerinin birinde, küçük bir ev. Altın kurnalarından gümüş suların döküldüğü, mercan tavanlarında elmas bülbüllerin şakıdığı Çinçin hamam.

Zaman: Evvel zaman.

Mesaj: Haksızlık edip, yalan söyleyerek başkalarının mutluluğuna engel olanların kendi mutlulukları da kısa sürer.

Kitonyen Unsur: Büyücü kadın.

Dokuzuncu Masal (s.162–171)

Şan ile Perişan

Konu: Şehzadelerle kendi kızını evlendirmek isteyen vezirlerin yaptığı hile ve bu hile sonucunda küçük şehzadenin başına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Padişahın üç oğlu da evlenmeye karar verir.
- 2- Kendi kızlarını şehzadelerle evlendirmek isteyen vezirler hile yaparak çirkin kızları şehzadelerin huzuruna çıkarırlar.
- 3- Küçük şehzade Şan ise gösterilen kızlardan hiçbiri ile evlenmek istemez.
- 4- Küçük oğlunun yaptığına sinirlenen padişah, attığım ok nereye denk gelirse onunla evleneceksin diye buyurur.
- 5- Padişahın attığı ok bataklıktaki kurbağaya denk gelir ve şehzade kurbağa ile yaşamaya başlar.
- 6- Avdan döndüğünde evdeki değişiklikleri fark eden şehzade evi gözlediğinde kurbağanın insan olduğunu anlar.
- 7- Ortaya çıkan şehzade, Perişan’ın (kurbağa) kurbağa derisini ateşe vererek onunla evlenir.

- 8- Bu durumu öğrenen padişah, onları yemeğe çağırır ve oğlunu emirlerine uymamakla suçlar.
- 9- Padişah, oğlunu bazı şartları yerine getirirse bağışlayacağını söyler.
- 10- Şehzade tüm şartları yerine getirir.
- 11- Şehzade eşiyle ülkesinde mutlu mesut yaşamaya başlar.

Tipler:

Küçük Şehzade Şan: İnatçı, kendi bildiğinden şaşmayan yiğit bir delikanlı.

Perişan: “Hem aydan hem gündün güzel, güldükçe yüzünde güller açan, ağzını açtığı anda inci mercan saçan, boyu posu servi gibi bir genç kız.”

Padişah: “Suçluları bağışlayan, günahsızları asan, bacakları çöp gibi, karıncığı küp gibi bir adam.”

Uzam: Bataklık, kırdan boş küçük bir ev.

Zaman: Belli değil.

Mesaj: Kimsenin baskısı altında kalmadan, kendi doğru bildikleri yolda ilerleyenler her zaman kazanırlar.

Kitonyen Unsur: Bataklık ve kurbağa.

Onuncu Masal (s.171–179)

Bacı ile Bocu

Konu: Babasının yerine askere giden genç kızın kahramanlıkları anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Genç kız, babasının kırk sekiz yıl yapmış olduğu askerliği tekrar yapmasına razı olmaz.
- 2- Genç kız, babasının yerine erkek kılığına girip atı Bocu’yu da alarak askerliğe gider.
- 3- Askerlikte düşmanların kaçırdığı şehzadeyi Bocu sayesinde kurtararak herkesten daha fazla kahramanlık gösterir.
- 4- Askerlik bitiminde oynanan cirit oyununda kızın ve şehzadenin dişi kırılır.
- 5- Askerlik bittiğinde şehzade kızını bulmak için yollara düşer ve onu kırık dişinden tanır.

- 6- Şehzade ile kız nişanlanır.
- 7- Saray yolunda önlerine çıkan haramilerle mücadele edip, onları zindana attırırlar.
- 8- Saraya vardıklarında düğün yaparak mutlu mesut yaşarlar.

Tipler:

Genç Kız (Bacı): “Yiğit, yaman bir kız. Servi boylu, mert huylu.”

Baba: “Saçları ağarmış, beli bükülmüş, ihtiyar bir adam.”

Şehzade: Korkusuz, yiğit bir delikanlı.

Uzam: Derelerine yağmur, tepelerine kar yağın bir köy.

Zaman: Evvel zaman

Mesaj: Yapılan fedakârlıklar gün gelir bizim mutlu sonumuzu yazar.

Kitonyen Unsur: Zindan.

On Birinci Masal (s.179–189)

Tın Tın Eden Kabacığım

Konu: Babalarının dağda bırakıp gittiği iki kardeşin başlarına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Üvey anneleri tarafından istenmeyen iki kardeşi, babaları ormanda bırakır gider.
- 2- İki kardeş yollara düşerler. Yolda bir mağara denk gelirler. Mağaradaki dev bu küçük çocuklara yardım eder.
- 3- Oğlan kardeş yolda gördüğü geyik izine birikmiş suyu içer.
- 4- Oğlan oradaki suyu içince geyik olur.
- 5- Genç kız da kendisine bir ağaç bulur. Onun tepesinde günlerini geçirir.
- 6- Şehzade gezintisi sırasında genç kızla karşılaşır ve sevdalanır.
- 7- Şehzade, kızı ve geyik kardeşini de alarak saraya gelir.
- 8- Genç kızla şehzade evlenir.
- 9- Şehzadede gözü olan vezirin kızı, genç kızı pusuya düşürmek ister.
- 10- Geyik olan oğlan kardeş o sırada insan kılığına dönerek ablasının düşmanlarını öldürür.
- 11- Haydutlar zindana atılmak üzere saraya getirilir.

12- Bütün gerçekleri öğrenen vezir ile pusudan kurtulan genç kız ömür boyu mutlu yaşarlar.

Tipler:

Üvey Anne: Kötü kalpli, zalim bir kadın.

Baba: Çekingen, karısının sözünden çıkmayan yoksul bir adam.

İki Kardeş: “Anadan öksüz, babadan yana hayırsız, ağızları var dilleri yok iki kardeş”.

Şehzade: Korkusuz, yiğit bir delikanlı.

Vezirin Kızı: “Biraz kambur, biraz kekeme, adamakıllı şaşkı bir kız.”

Dev: “Boyu kavak kadar uzun, kabak burunlu bir yaratık.”

Uzam: Derelerine yağmur, tepelerine kar yağın küçük bir köy.

Kapısı canavar ağızı gibi açık, girişi çapraşık dolaşık bir mağara.

Zaman: Evvel zaman iken.

Mesaj: Sabredip, mücadele ettiğimiz her işin sonunda kazanmak vardır.

Kitonyen Unsur: Zindan, mağara ve dev.

On İkinci Masal (s.219–229)

Büyülü Çiçekler

Konu: Kendisi yüzünden saraydan ayrılan on iki ağabeyini bulmak için yola düşen genç kızın yaşadığı maceralar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Karısına kendisine kız evlat vermediğini, eğer bir kez daha erkek doğurursa on iki oğluya kendisini öldüreceğini söyleyen padişah, sarayın bodrum katında on üç tane tabut yaptırıp bekletir.
- 2- Durumu öğrenen on iki kardeş, annelerine sarayın tepesine kız doğurursa kırmızı, erkek doğurursa beyaz bayrak astırmasını söylerler.
- 3- Doğum zamanı saraydan çıkan kardeşler, ebe kadının astığı beyaz bayrağı görünce saraydan ayrılıp bir ormanı yurt bellerler.

- 4- Aslında kız doğuran padişah karısı sevincin etkisiyle hiç asılan bayrağa bakmaz.
- 5- Yıllar sonra bodrumdaki tabutları görüp, dadısından her şeyi öğrenen genç kız ağabeylerini bulmak için yola düşer.
- 6- Uzun yollar sonra ağabeylerine kavuşan kız, kendi saraylarına dönecekleri sırada, bir mağara önünde bulduğu çiçekleri eve getirir.
- 7- Çiçekleri gören kardeşler, çiçeği koklar koklamaz karga olup uçarlar.
- 8- Ormanda bir kocakarıya rastlayan genç kız, ağabeylerinin çaresinin yedi yıl konuşmamak olduğunu öğrenir ve yedi yıl boyunca konuşmaz.
- 9- Bu sırada kendisine âşık olan bir şehzade ile evlenen kızın, kayınpederi kendisini cadı diye katırların ardına verir.
- 10- O sırada eli kılıçlı on iki delikanlıya dönüşen delikanlılar kardeşlerini kurtarırlar.
- 11- Karısını çok seven şehzade babasını öldürür, tahta geçer.
- 12- Kendi saraylarına dönen on iki delikanlıda ölen babalarının yerine en büyük kardeşlerini tahta oturtarak mutlu bir hayat sürerler.

Tipler:

Padişah: “Şişman mı şişman, çatık kaşlı mı çatık kaşlı, öfkesi burnunda, alası alında bir adam.”

Padişahın Karısı: “Nur topu gibi bir kadın.”

On İki Kardeş: Her biri dünya güzeli, yiğit delikanlılar.”

Genç Kız: “Güneş yüzlü bir genç kız.”

Kocakarı: “Çirkin mi çirkin, gudubet mi gudubet bir kocakarıcık. Alt dudağı sarkmış, kazma dişli bir kadın.”

Uzam: Doğuda değil batıda değil güneyde değil kuzeyde değil bir memleket.

Sarayın bodrum katı, orman içinde bir kulübe, mağara önü.

Zaman: Evvel zaman.

Mesaj: Saklanan gerçekler er ya da geç mutlaka ortaya çıkar.

Kitonyen Unsur: Kocakarı, bodrum kat, mağara ve tabut.

On Üçüncü Masal (s.240–249)

Üç Kız Kardeş

Konu: Üç kız kardeşin zindana atılmalarından sonra başlarına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Padişahın “akşamları evlerde ışık yanmayacak” emrine uymaya üç çorapçı kardeş zindana atılırlar.
- 2- Padişahın oğulları, kızları zindanda görüp sevdalanır.
- 3- Kızlar, padişahın oğulları sayesinde zindandan kurtulurlar.
- 4- Evlerine geri dönen kızlar, evlerinin yerinde olmadığını görür.
- 5- Üç kız kardeş erkek kılığına girerek kaz çobanlığı yapmaya başlar.
- 6- Dere kenarında bunları gören şehzadeler kızları da alıp saraya giderler ve burada evlenirler.

Tipler:

Üç Kız Kardeş: “Güzel mi güzel, marifetli mi marifetli üç bacı.”

Padişah: “Ülkenin ne yaptığını hayır yoluna mı şer yoluna mı saptığını bilmeyen bir padişah.”

Padişahın Üç Oğlu: Yiğit, yakışıklı üç delikanlı.

Uzam: Çarşılarının işlek, sokaklarının dar olduğu yüce dağların gerisinde büyük bir şehir, zindan.

Zaman: Çok söylemenin günah, az söylemenin sevap sayıldığı çağların biri.

Mesaj: Başa gelen kötü olaylarda, kimi zaman bizim için iyi olacak durumlar gizlidir. Her şerde bir hâyır olduğu gibi.

Kitonyen Unsur: Zindan.

On Dördüncü Masal (s.249–265)

Kırk Dev, Kütük Ev

Konu: Üç kız kardeşlerini, babalarının nasihati üzerine sorgusuz sualsiz evlendiren delikanlılar, yıllar sonra kardeşlerini bulmak üzere sırasıyla yollara düşerler. Bu yolda başlarına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Gördüğü rüyaların etkisiyle üç oğlunu da yanına çağıran yaşlı adam, çocuklarına kız kardeşlerini istemeye gelen adamlara hiçbir şey sormadan vermelerini öğütler.
- 2- Babalarının öğütlerine uyan kardeşler yıllar sonra kız kardeşlerini bulmak için yollara düşerler. Fakat büyük ve ortanca kardeş karşlarına çıkan devden korkarak yarı yoldan dönerler.
- 3- Yoldan dönmeyen küçük kardeş, saray askerlerinin kırk devle savaştığını görür ve ertesi gün tek başına kırk devi öldürüp gider.
- 4- Padişah, devleri bu delikanlının öldürdüğünü öğrenince en küçük kızıyla delikanlıyı evlendirir.
- 5- Karısından ve padişahın izin isteyerek kız kardeşlerini bulmak için yollara düşen delikanlı bir dağa ulaşır ve bu dağdan karısına kütük ev getirir.
- 6- Kırk şekle girebilen bir dev olan bu kütük ev üç gün sonra karısını kaçırmak ortadan kaybolur.
- 7- Karısının ardına düşen delikanlı tesadüf eseri ablalarını bulur ve en küçük eniştesinin yardımıyla kütük evi parçalar, karısını kurtarır.
- 8- Sarayına geri dönen delikanlı ve karısı tekrar kırk gün kırk gece bir düğünle evlenir.
- 9- Diğer kardeşler de düğüne çağrılır ve kardeşler yıllar sonra birbirine kavuşmuş olurlar.

Tipler:

İhtiyar Baba: “Hali vakti yerinde ne uzun ne kısa boylu bir adam.”

Üç Delikanlı: Büyük ve ortanca delikanlılar korkak, en küçük delikanlı ise cesur, yiğit bir delikanlıdır.

Üç Damat: Korkusuz, savaşçı üç yiğit delikanlı.

Dev Anası: “Şişman mı şişman, iri mi iri, yere kadar uzanıyor memeler.”

Dev (Kütük Ev): “Aşağılık, bin bir kılığa giren utanmaz bir dev.”

Padişah: Merhametli, yaşlı bir adam.

Padişahın Küçük Kızı: “Dünya güzeli bir kız.”

Uzam: Cennet gibi bir düzlükteki billur saray.

Zaman: Evveller evvel iken.

Mesaj: Sabredenler, her zorluk karşısında mücadelelerine devam edenler, eninden sonunda mükâfatlandırılır.

Kitonyen Unsur: Bodrum kat, yarasa, dev ve kütük.

1.1.2. Anadolu Masalları II (Hasan Latif Sarıyüce, Ankara:1993)

On Beşinci Masal (s.35-42)

Görünmez Gömlek

Konu: Padişah, biricik kızının hiç evden çıkmamasına rağmen ayakkabılarının eskimesine anlam veremez ve bu sırrı çözene kızını vereceğini duyurur. Bu işe gönüllü olan Keloğlan’ın başına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Padişahın dünya güzeli kızı odasından dışarıya çıkmadığı halde ayakkabıları her gün eskimektedir.
- 2- Bu duruma sinirlenen padişah, bu işin sırrını çözene kızını vereceğini duyurur.
- 3- Keloğlan bu işi çözeceğini söyleyerek düşer yollara.
- 4- Yolda karşısına çıkan haramilerin bir sopa, bir gömlek ve kedi yüzünden kavga ettiklerini görür.
- 5- Bunlardan sopanın insanı köpeğe çevirdiğini, gömleği giyenin görünmez olduğunu, kedinin ise sokaklardan altın taşıdığını öğrenir.
- 6- Bir hile ile görünmez gömleği haramilerden alıp kaybolur.
- 7- Saraya döndüğünde görünmez gömleği giyip padişahın kızını takip eder.

8- Baş vezirin, kızını kaçırdığını karşı sarayda sazlı sözlü oynatıp, tekrar yatağına yatırdığını görür.

9- Durumu padişaha da gösteren Keloğlan, padişahın kızı ile evlenip baş vezir olur.

Tipler:

Padişah: Verdiği sözleri tutan, iyi kalpli bir adam.

Padişahın Kızı: “Güzel mi güzel, saçları tel tel bir genç kız.”

Keloğlan: Akıllı, cin gibi bir delikanlı.

Baş Vezir: “Kara sakallı, büyük büyücü.”

Uzam: Bülbüllerin öttüğü bağlar bahçeler şehri, baş vezirin sarayı.

Zaman: Evvel zaman içinde, unutulmuş zamanların birinde.

Mesaj: Hiçbir gerçek saklı kalmaz, er ya da geç gün yüzüne çıkar.

Kitonyen Unsur: Büyücü adam.

On Altıncı Masal (s.42–50)

İncili Salkım

Konu: İncili Salkımla evlenen genç kızın bu evlilik sonrasında başına gelen olaylar masalın konusunu oluşturmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Zengin tüccar İstanbul’a gitmeden evvel ailesine kendisinden bir istekleri olup olmadığını sorar.
- 2- Büyük kız ayna, ortanca kız giysi, küçük kız da incili salkım ister.
- 3- Küçük kız, babasına incili salkım bulamazsan “vapurun önü zindan arkası aydınlık olsun” diye beddua eder.
- 4- Tüccar, küçük kızın istediğini bulamadan vapura biner, fakat vapur hareket etmez. Adam mecburen vapurdan iner.
- 5- Bu duruma sinirlenen tüccar “of” diye iç çekince bir Arap çıkıp gelir, kendisinden ne isterse yapacağını, karşılığında da küçük kızını vermesini ister.
- 6- Arap’tan kendisini eve götürmesini isteyen tüccar şartını da kabul eder.

- 7- On beş gün sonra Arap gelir, kızı İncili Salkıma götürür. İncili Salkım ile kız evlenir.
- 8- Kız, bir gece İncili Salkımın kafasında anahtar, göbeğinde de bir kilit bulur. Anahtarla kilidi açtığında dokuz ay sonra doğacak olan çocuğu için hazırlıkların yapıldığını görür.
- 9- Kızın, kafasındaki anahtarı gördüğünü anlayan İncili Salkım, kızın öldürülmesi için Arap'a emir verir.
- 10- Arap, karnındaki bebeği ile kızı öldürmeye kıyamaz ve onu dağ başında bırakır gelir.
- 11- Kısa zaman sonra karısını özleyip pişman olan İncili Salkım, en büyük ablasından başlayarak üç ablasını tek tek ziyaret eder. Derdini bir tek küçük ablası anlar.
- 12- Kardeşinin durumuna üzülen abla, Arap'ı sıkıştırarak gerçekleri öğrenir ve kızı bulup getirmesini söyler.
- 13- Arap kızı mağarada yeni doğum yapmış halde bulup, İncili Salkıma getirir.
- 14- Yaptıklarına çok pişman olan İncili Salkım, karısıyla tekrar düğün yaparak mutlu mesut yaşarlar.

Tipler:

Tüccar: Ticaretle uğraşan, hali vakti yerinde bir adam.

Tüccarın Kızı: Zeki, güzel bir genç kız.

Arap: “Bir dudağı yerde bir dudağı gökte bir Arap.”

İncili Salkım: “Genç, yakışıklı bir delikanlı.”

Uzam: Gülün, bağıın içinde bir saray, mağara.

Zaman: Evvel zaman içinde.

Mesaj: Oturup düşünmeden verilen kararların sonu hüsrarla sonuçlanabilir.

Kitonyen Unsur: Mağara, Arap (cin).

On Yedinci Masal (s.57–66)

Ayşecik ile Fatmacık

Konu: Üvey annesinin kendisinden kurtulmak istediği Ayşeciğin, başından geçen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Annesi öldükten sonra üvey annesi ve üvey kız kardeşi ile yaşamaya başlayan Ayşeciği üvey annesi hiç sevmez.
- 2- Ayşecikten kurtulmak isteyen üvey anne, gidenlerin taş olduğu cadı deresine Ayşeciği gönderir.
- 3- Cadı deresinde, bir cadının evine giren Ayşecik evdeki köpeğin, kedinin ve horozun karnını doyurur.
- 4- Eve gelen cadı Ayşeciği öldüreceği sırada horoz, kedi ve köpek kocaman bir hayvana dönüp cadıyı alt ederler ve Ayşeciğe güzel elbiseler ile bir at vermesini söylerler.
- 5- Ayşeciğin geri döndüğünü gören üvey anne iyice sinirlenir ve kendi kızı Fatmacığı da güzel elbiseler alıp gelmesi için cadı deresine gönderir.
- 6- Cadının evindeki hayvanlara kötü davranan Fatmacığı, cadı da bir güzel döver ve evine gönderir.
- 7- Ayşeciğin elindekileri almak isteseler de ne giysiler olur başkasına ne at Ayşecikten başkasını alır üstüne.
- 8- Ormanda atıyla gezintiye çıkan Ayşecik bir delikanlıyla karşılaşır ve onunla evlenir. Mutlu bir hayat sürer.

Tipler:

Ayşecik: “Çocuk çocuk değil, yere inmiş kanatsız bir melek.”

Fatmacık: Geçimsiz, kıskanç bir çocuk.

Üvey Anne: “Nemrut mu nemrut, suratsız mı suratsız. Hiç yüzü gülmeyen bir kadın.”

Cadı: “Saçları diken yumağı, alt dudağı yere doğru sarkmış, gözleri karga gözlü, sesi karga sesi gibi.”

Uzam: Yazıda mı yabanda mı, orada mı ormanda mı olduğu belli değil bir köy, cadı deresi, taştan bir cadı evi.

Zaman: Evvel zaman.

Mesaj: Merhametli olmak, yardım etmek sadece insanlara karşı olmamalıdır. Hayvanlara karşı da her zaman merhametli, sevgi dolu olmak gerekir.

Kitonyen Unsur: Cadı.

On Sekizinci Masal (s.66–74)

Baltabıyık

Konu: Günün birinde bir alabalığı ölümden kurtaran delikanlının sonrasında o alabalık sayesinde hayatta kalması konu edilmiştir.

Olay Örgüsü:

- 1- Yiğit bir delikanlı olan Mehmetoğlu, annesinin görmeyen gözleri için ilaç bulmaya gider.
- 2- Yolda giderken iki adamın ırmak kenarında bir alabalık avladığını görür ve balığı ırmağa geri atmaya ikna etmek için atını, yanındaki bütün paraları adamlara verir.
- 3- Yoluna devam eden delikanlı bir yol ayrımına varır, hangi yöne gideceğine karar veremezken yanında Baltabıyık diye bir adam belirir ve birlikte yol alırlar.
- 4- Gittikleri memleketin padişahı birdenbire Mehmetoğlu ile kızını evlendirmek ister ve iki genç evlenir.
- 5- Mehmetoğlu, padişah kızını da evlerine getirince bir odanın içinde hep birlikte yaşamaya başlarlar.
- 6- Bir gece uyurlarken kızın ağzından yılan çıkar, yılan Mehmetoğlunu öldüreceği sırada Baltabıyık yılanın bir kısmını öldürür, baş kısmı yine kızın ağzından içeri girer.
- 7- Annesine ilaç bulamayacağını anlayan Mehmetoğlu kendi memleketine dönmek üzere yola çıkar.
- 8- Baltabıyık, yolda giderken Mehmetoğlu'na karsının yarısını kendisine vermesini söyleyip kılıcını kaldırınca korkudan kızın ağzındaki yılanı dışarı çıkar.
- 9- Baltabıyık, aslında Mehmetoğlunun kurtardığı o alabalık olduğunu söyler ve annesinin gözleri için bir ilaç verir.

10- Herkes kendi yurduna döner ve mutlu bir hayat sürer.

Tipler:

Mehmetoğlu: “Anlı, şanlı bir delikanlı.”

Baltabıyık: “Güçlü kuvvetli dal boylu, balta sapı gibi bıyıkları olan bir adam.”

Padişahın Kızı: Dünya güzeli bir kız.

Uzam: Yol ayrımı, büyük bir şehir, ırmak kenarı.

Zaman: İyilik et denize at, balık bilmezse Halik bilir denildiği çağlardan birisi.

Mesaj: Yapılan iyilikler, hiç ummadığımız bir zaman karşımıza çıkıp hayatımızı kurtarabilir.

Kitonyen Unsur: Yılan.

On Dokuzuncu Masal (s.74–89)

Mercan Kız

Konu: Bir devin kızı olan Mercan kızını alıp evlenen delikanlının başından geçen olaylar konu edilmiştir.

Olay Örgüsü:

- 1- Bir Beyoğlu yoldan geçerken kocakarının yıkadığı kilimi ezer geçer.
- 2- Canı yanan kocakarı, Beyoğlu'nun arkasından inşallah dev kızını Mercan'a tutulurunda ağlayarak kapıma gelirsin diye beddua eder.
- 3- Beyoğlu'nun aklından bu Mercan Kızını çıkmaz, kocakarının evine gider.
- 4- Oğlanın haline acıyan Rastıklı Nine, kızını bulabilmesi için Beyoğluna iki tane tarak verir.
- 5- Beyoğlu bu taraklardan birini geçilmez deneni denizden geçmek için kullanır ve Mercan Kızının evini bulur.
- 6- Tünel kazarak evin içine girer. Kapıda bekçi bekleyen koçla aslana iyilikte bulunarak rahatça ulaşır eve.
- 7- Kırk oda gezip, kırkıncı odada Mercan Kızını bulan Beyoğlu, tam çıkacağı sırada dev anası uyanır.
- 8- Dev bekçilerinden yardım istese de Beyoğlu onlara yardım ettiği için hiçbiri dev anasını dinlemez.

- 9- Kaçmakta olan Beyoğlu ile Mercan Kızın peşine bütün devler takılır.
- 10- Beyoğlu devlerden kurtulmak için Rastıklı Ninenin verdiği ikinci tarağı kullanır ve devlerden kurtulur.
- 11- Mola verdikleri bir çeşme başında, Beyoğlu davul zurna alıp gelmek için Mercan Kızı bırakır gider.
- 12- Beyoğlu gittiğinde, Karakındıra çeşme başına gelip Mercan Kızı fark eder. Mercan Kızın tüm hikâyesini dinleyip sırrını çözerek Mercan Kızın saçından üç tel koparıp kuş olup uçmasını sağlar.
- 13- Beyoğlu geri döndüğünde kıza nazar değdiğini düşünerek Karakındıra ile evlenir.
- 14- Kuş olup uçan Mercan Kız, her gün Beyoğlunun odasının penceresine konar, Beyoğlunun kuşu çok sevdiğini gören Karakındıra kuşu öldürtür. Kuşun kanının aktığı yerden çıkan ağacı da kestirip odunlarını çöplüğe atar.
- 15- Rastıklı Nine de çöplüğe atılan bu odunlardan alıp evine götürür.
- 16- Evinde hiç durmayan nine, evine geldiğinde her işin yapıldığını görür. Bu durumu merak eden nine, gizlice evini izler ve odunların içinden çıkan Mercan Kızı yakalar. İkisi birbirine arkadaş olmaya başlar.
- 17- Bir gün Beyoğlu çok hasta olur. Rastıklı Nine, Mercan Kıza çorba yaptırıp içine de pırlanta yüzük atar.
- 18- Çorbayı içen Beyoğlu, çorbayı kimin yaptığını öğrenmek için Rastıklı Ninenin evine gelir fakat ortada ne ev ne de nine vardır.
- 19- Umudunu kesen Beyoğlu uçurum kenarına gelip intihar edeceği sırada bir kartal onu kurtarır ve küçük bir evin önüne bırakır.
- 20- Beyoğlu kapıyı çalar, Mercan Kız açar.
- 21- Tüm gerçekleri öğrene Beyoğlu, Mercan Kızı da alıp saraya döner.
- 22- Karakındıraya cezası verilir.
- 23- Beyoğlu ile Mercan Kız evlenir.

Tipler:

Beyoğlu: Korkusuz, cesur yiğit bir delikanlı.

Rastıklı Nine: Büyü yapma yeteneği olan bir kocakarı.

Mercan Kız: “Dünya güzeli bir kız.”

Karakındıra: “Kara kuru çirkin bir kız.”

Dev Anası: Kötü kalpli iri yarı bir yaratık.

Uzam: Çeşme başı, saray.

Zaman: Bilinmezlerin bilindiği, bilinenlerin akıldan silindiği çağların biri.

Mesaj: Kötülük düşünüp, kötülük yapan insanlar hak ettikleri cezayı er ya da geç alırlar.

Kitonyen Unsur: Büyücü kocakarı ve dev.

Yirminci Masal (s.89–103)

Yedi Çeşit Mehmet Ağa

Konu: Padişah kim olduğunu araştırıp soruşturmadan kızını Yedi Çeşit Mehmet Ağa ile evlendirir. Bu evlilikten sonra padişah kızının başına çeşit çeşit işler gelir.

Olay Örgüsü:

1. Padişah sakalında bulduğu biti, besler büyütür. Bit iyice büyüyünce derisini yüzüp meydana asar ve bunun ne derisi olduğunu bilene kızını vereceğini söyler
2. Şehrin dışından gelmiş olan Mehmet Ağa bunun bit derisi olduğunu bilir ve kızını götürür
3. Mehmet Ağa, kızını kırk odalı bir konağa götürüp odaların anahtarını verir. Fakat kırkıncı odayı açmaması hususunda tembihler.
4. Merakına dayanamayan kız kırkıncı odayı açar ve burada Mehmet Ağa'nın kaplan kılığına girip ölülerin ciğerleri yediğini görür.
5. Kızın dadısı kılığına girerek, kızın kırkıncı odayı açtığını öğrenen Mehmet Ağa kızını öldürmeye hazırlanır.
6. Ağanın elinden kurtulan kız kaçarak bir ninenin yanında çobanlık yapmaya başlar.
7. Bu çobanı gören padişah oğlu kızla evlenmek ister. Kızını saraya götürerek kırk gün düğün yaparlar.
8. Ağanın her kılığına girdiğini bilen kız, eve bir şey almak istemez. En son görüncesinin aldığı çiçeği kocası da beğenince odasına koymak zorunda kalır.
9. Padişahoğlu ava çıkar, karısının kapısına da aslanla kaplan bağlar.
10. Padişah oğlu yokken, çiçekten Mehmet Ağa çıkar ve kızını götürmek ister.
11. Kız, Mehmet Ağayı kapıdaki aslanla kaplana yem eder.

12. Olayları duyan padişahın oğlu hemen gelir ve tekrar kırk gün düğün yaparlar.

Tipler:

Kralın Kızı: Kendi halinde dünya güzeli bir kız.

Mehmet Ağa: Kısa boylu, köse, her kılığa girebilen kötü kalpli bir adam.

Padişahın Oğlu: Atlı, yiğit bir delikanlı.

Uzam: Mehmet Ağanın kırk odalı konağı, padişah oğlunun sarayı.

Zaman: Evveller evvel iken, çirkinler güzel iken, karıncalar lap lap ayaklar ile filleri ezer iken.

Mesaj: Bir karar vermeden önce güzelce oturup düşünmek gerekir. Acele verilen kararların sonu her zaman iyi olmayabilir.

Kitonyen Unsur: Mezar, kuyu.

Yirmi Birinci Masal (s.124–136)

Ne Gördün Ne Görmedin

Konu: Geceleri ortadan kaybolan padişah kızının sırrını çözmeye gönüllü olan Keloğlan'ın bu sırrı çözerken başına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Padişahın kızı gece vakti olduğunda yatağından esrarengiz bir şekilde kaybolur.
- 2- Padişah bu durumu çözmek için saraya marifetli insanları çağırır.
- 3- Gelenler arasında Keloğlanın aklına güvenir ve bu işi çözmesini ister.
- 4- Akşam olunca kızı izleyen Keloğlan kızın bir şişeden bir şeyler sürüp yok olduğunu görür.
- 5- Kızın yaptıklarının aynısını yapan Keloğlan kızı takip etmeye başlar ve kızın ihtişamlı bir sarayda cücelerle satranç oynadığını görür. Bu durumlara kanıt olarak da satranç taşlarından birini alıp, saraya döner.
- 6- Keloğlan padişaha her şeyi anlatır, padişahın kızı inkâr edince bahsedilen saray yerinde bir kabağın olduğu görülür.
- 7- Padişah Keloğlan'ı zindana atar.
- 8- Şişeyi yanına almış olan Keloğlan, şişeden sürünüp zindandan çıkar. Padişaha tekrar her şeyi anlatır.
- 9- Gece olunca padişah, Keloğlan ve padişahın müneccimbaşı kızı takip ederler.

10- Müneccimbaşı orada ne kadar dualar ettiyse kıza yapılan bu büyüü bozamaz.

Büyüyü yapanın yakalanması gerekmektedir. Bu görev de Keloğlan'a verilir.

11- Keloğlan büyüü yapan kişiyi ipuçlarını takip ederek bulur.

12- Bunu yapanın Zülüflü olduğu kesin olarak anlaşılınca padişaha haber verilir.

13- Zülüflü zindana atılır.

14- Keloğlan ile de Padişah kızı evlenir.

Tipler:

Keloğlan: Zeki, korkusuz kel bir delikanlı.

Padişah: İyi kalpli, verdiği sözlerde duran yaşlı bir adam.

Padişahın Kızı: "Güzel huylu, melek soylu bir kız."

Zülüflü Zülfiye: "Kanca burunlu, cadı kocakarı."

Uzam: Şakır şakır ışıkları yanan mercan bir saray, zindan.

Zaman: Belli değil.

Mesaj: Yapılan kötülükler eninde sonunda ortaya çıkar ve kötülüğü yapanlar cezasız kalmaz.

Kitonyen Unsur: Kocakarı, zindan.

Yirmi İkinci Masal (s.136–143)

Marifetli Hırsızlar

Konu: Tüm şehri saran hırsızlık olayları, saray hazinesine de bulaşınca padişah hırsızları bulmak için sokaklara çıkar. Marifetli dört hırsızın arasına katılarak, onların yakalanmasını sağlar.

Olay Örgüsü:

- 1- Şehre hırsızlar dadanır, ne önlem alındıysa işe yaramaz.
- 2- Bir gün padişah hırsızları yakalamak için kılık değiştirerek sokağa çıkar.
- 3- Ortalarda kimseler kalmayınca ıslık sesleri duyan padişah da bunun hırsızların işareti olduğunu anlar, o da ıslık çalar.

- 4- Bütün hırsızlar padişahın başına toplanır. Her bir hırsızın farklı bir marifeti vardır. Padişah kendi marifeti olarak nerde olursa olsun onları bir bıyık oynatışı ile darağacından kurtarabileceğini söyler.
- 5- Hırsızlar, padişahın bu marifetinden çok hoşlanırlar ve birlikte sarayın hazinesini çalmaya saraya giderler.
- 6- Hırsızlar hazinedeyken padişah muhafızları uyandırıp, hırsızları yakalatıp zindana attırır.
- 7- Darağacına çıkan hırsızların gözü pala bıyık olarak tanıdıkları padişahı arar.
- 8- Tam asılacakları sırada padişah olduğundan habersiz pala bıyığı gördüklerini sanan hırsızlar oynat bıyıklarını pala bıyık diye bağırır.
- 9- Padişah bıyıklarını oynatarak onları kurtarır.
- 10- Padişah, hırsızları bu marifetlerini iyi yönlerde kullanmaları şartı ile affeder.

Tipler:

Padişah: “İri yarı, pala bıyıklı babacan bir adam.”

Marifetli Dört Hırsız: Her biri ayrı yetenekli, sürekli hırsızlık yapan dört adam.

Uzam: Saray, zindan.

Zaman: Develerin tellal, pirelerin berber, keçilerin rençper olduğu o adı sanı unutulmuş çağların birisi.

Mesaj: Her insan hata yapabilir, önemli olan bu hatalardan ders çıkarıp doğru yolu bulmaktır.

Kitonyen Unsur: Zindan.

Yirmi Üçüncü Masal (s.143–155)

Güzellik Ağacı

Konu: Bir türlü mutlu olamayan padişahı mutlu edecek üç şey vardır: Ölümsüzlük suyu, güzellik ağacı ve altın bülbül. Padişahın iki oğlu ile bir kızı sırayla bu üç şeyi bulmak için yola düşerler. Yolda gençlerin başına gelen olaylar konu edilmiştir.

Olay Örgüsü:

- 1- Bir türlü mutlu olamayan padişaha Karaca vezir yardım eder ve padişahı mutlu etmenin yolunu bulur.

- 2- Padişah mutlu bir hayat sürerken bir bilge gelir ve padişaha asıl mutluluğu ölümsüzlük suyundan bir havuza güzellik ağacına ve altın bülbüle kavuşursa mutlu olabileceğini söyler.
- 3- Bunun üzerine yataklara düşen padişahın büyük oğlu, bu üç şeyi bulmak için yollara düşer. Fakat yolda karşılaştığı kocakarının söylediklerini yapmadığı için orada taş kesilir.
- 4- Ağabeyinin gelmeyeceğini anlayan küçük kardeş de yola düşer. Fakat o da kocakarının söylediklerini yapmaz ve bir kargaya dönüşür.
- 5- Ağabeylerinden umudu kesen genç kız yollara düşüp, kocakarının her dediğini yapar ve ölümsüzlük suyunu, güzellik ağacını, altın bülbülü alır.
- 6- Geri dönerken ölümsüzlük suyu damlatarak ağabeylerini de kurtarır.
- 7- Memleketlerine dönen gençler, babalarının sağlığına kavuşmasına vesile olurlar.
- 8- Herkes mutlu bir hayat sürmeye başlar.

Tipler:

Padişah: “Sürekli canı sıkılan, mutsuz bir adam.”

Karaca Vezir: Boyu kısaca, benzi karaca, akıllı bir adam.”

Bilge Adam: “Uzun sakallı, uzun sopalı bilge bir adam.”

Padişahın İki Oğlu: “İki yiğit oğlan.”

Padişahın Kızı: “Güzel mi güzel, akıllı mı akıllı bir kız.”

Kocakarı: “Sırtında torbası, elinde çatal sopası olan çirkin bir kadın.”

Uzam: Sıra dağların ardı, dünyada eşi benzeri olmayan saray.

Zaman: İnsanların insanlarla, hayvanların hayvanlarla gül gibi geçinip kardeş kardeşe yaşadıkları o eşi bulunmaz altın çağların birisi.

Mesaj: Mutluluğu çok da uzaklarda aramaya gerek yoktur. O aslında insanoğlunun içindedir.

Kitonyen Unsur: Kocakarı.

Yirmi Dördüncü Masal (s.155–163)

Hamal Hasan

Konu: Yoksul olan Hasan, evine aldığı kedi, köpek ve fare ile küçük kulübesinde yaşar. Bir gün fare kulübede bulduğu delikten altınlar çıkarır. Hasan da bu altınlarla ev yaptırmak isteyince başına ummadığı işler gelir.

Olay Örgüsü:

- 1- Geçimini ihtiyacı olanların eşyalarını taşımakla sağlayan hamal Hasan, yine bir gün ev taşır. Ev sahibi evde kedisini, fareyi ve köpeği bırakır gider.
- 2- Bırakılan bu hayvanlara acıyan hamal Hasan onları kendi küçük kulübesine getirir.
- 3- Fare bir gün kulübeden bir deliğe girer ve çil çil altın çıkarır.
- 4- Hasan da kendini dolandıran bir inşaat ustasının sözüne güvenerek valilik konağının karşısına dillere destan bir köşk yaptırır.
- 5- Kendi konağının karşısında bu denli güzel bir konağın yapılmasını kaldıramayan vali, Hasan'ı zindana attırır.
- 6- Fare, kedi ve köpek zindanı bekleyen bekçi uyurken anahtarları alırlar ve Hasan'ı zindandan kurtarırlar.
- 7- Hasan eski kulübesine geri döner.
- 8- Halk Hasan'a yapılan bu haksızlığa isyan eder, Hasan'ı köşküne çağırırlar.
- 9- Yapılan haksızlığı duyan padişah, valiyi görevden alır.
- 10- Hasan da güzel bir kızla evlenip, başkan olur.

Tipler:

Hamal Hasan: Geçimini hamallık yaparak sağlayan yoksul bir delikanlı.

Vali: “Zalim mi zalim bir vali.”

İnşaat Ustası: “İnsanların en aç gözlüsü, tilki yaradılışlısı.”

Uzam: Kulübe, zindan.

Zaman: Uzunlarla kısıların, eğrilerle doğruların, iyilerle kötülerin bir arada yaşadığı çağlar.

Mesaj: Kendi çıkarları için haksızlık eden insanlar, yaptıkları haksızlıkların cezasını er ya da geç çeker.

Kitonyen Unsur: Zindan.

Yirmi Beşinci Masal (s.173–180)

Keloğlan ile Kara Kadı

Konu: Teyzesinden kalan mirası almak için kadı efendinin yanına giden Keloğlan, kadı efendinin haksızlık yaptığını görünce ondan intikam almak ister. Keloğlanın kadıya yaptıkları ve sonrasında yaşanan olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Keloğlan'a teyzesinden bir ev ve bir çömlek dolusu altın kalır.
- 2- Mirasını almak için gelen Keloğlan, mirası kadı efendinin paylaştığını öğrenerek kadıya gider.
- 3- Kadı efendinin başındaki kavuk o kadar büyüktür ki dışarıya hiç altın düşmez. Keloğlan hiçbir şey alamaz.
- 4- Keloğlan bu durumu daha üst kadınlara şikâyet etmeye gider. Fakat görür ki o kadılar da aynıdır.
- 5- Keloğlan da kadıya ders vermek için, eline bir çömlek alır ve miras paylaşacağını söyleyerek herkesi başına toplar.
- 6- Kadı da gelir ve çömleği başından aşağı döker. Çömleğin içindeki pisliklerin kokusu kadı efendinin üzerinden çıkmaz, görevden alınır.
- 7- Keloğlan da okuyup adaletli bir kadı olur.
- 8- Bu olaydan sonra da hiçbir kadı büyük kavuk giymeye cesaret edemez.

Tipler:

Keloğlan: Hakkını arayan, adaletli öksüz bir delikanlı.

Kara Kadı: Haklıların hakkını yiyen, adaletsiz, aç gözlü bir adam.

Uzam: Ya derede ya tepede ya uğrakta ya sapada bir köy.

Zaman: İnsanlar kavruk, harmanlar savruk, başlarda kavuk var iken.

Mesaj: Hakkın olmayan bir mala el uzatırsan, kendi elindeki mallarından da olursun.

Kitonyen Unsur: Zindan.

Yirmi Altıncı Masal (s.180–190)

Korkak Kahraman

Konu: Şans eseri koca bir devi öldüren korkak Mustafa'yı tüm memleketin kahraman ilân etmesiyle Mustafa'nın başına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Gölgesinden bile korkan Mustafa, sineğin bol olduğu bir yerde yemek yemeğe gider ve sağ elini salladığında altmış, sol elini salladığında yetmiş tane sinek öldürür.
- 2- Çevresindekilerde Mustafa'yı çok büyük bir iş başarmışçasına alkışlayıp, dalga geçerek kahraman ilan ederler.
- 3- Bu olayın havası içinde kendisine bir kılıç yaptıran Mustafa kılıcına “çalışta altmış, dönüşte yetmiş canlar yok etmiş kahraman Mustafa” yazdırır.
- 4- Oradan ayrılan Mustafa, bilmeden padişahın özel av yerinde uyur.
- 5- Avlanmaya gelen padişah, Mustafa'nın kılıcındaki yazıyı görünce onu büyük bir kahraman sanarak uyanmasını bekler.
- 6- Mustafa uyanınca padişah onu saraya götürür.
- 7- Bir ay sarayda kalan Mustafa, bir devi öldürmekle görevlendirilir. Ne yaptıysa padişahı bu işten vazgeçiremeyen Mustafa şans eseri devi öldürür.
- 8- Kahraman ilân edilen Mustafa'ya bir yıl sonra karşı memleketin padişahı Kara padişah savaş açar. Savaş sırasında kaçma plânları yapan Mustafa'nın işleri umduğu gibi gitmez ve yine şans eseri düşmanı yener.
- 9- Mustafa, halkın gözünde iyice kahraman olur, padişah kızını Mustafa'ya verip, onu vezir yapar.

Tipler:

Mustafa: “Gölgesinden bile korkan, tembel bir adam.”

Padişah: “Yaşlı, babacan, ton ton bir kişi.”

Dev: “Yelken kulaklı, çok belalı bir dev.”

Kara Padişah: “Geçimsiz mi geçimsiz, huysuz mu huysuz bir adam.”

Uzam: Devin mağarası, karanlık, kayalık bir orman, saray.

Zaman: Talih kuşunun her başa konmadığı, kılıç kuşanmayanın kahraman sayılmadığı çağlar.

Mesaj: Bazen insanın şansı en büyük yardımcısı olabilir.

Kitonyen Unsur: Mağara ve dev.

Yirmi Yedinci Masal (s.200–207)

Küçük Hasan

Konu: Dev, Küçük Hasan ve anasının tek geçim kaynağı olan sarı ineği alınca Hasan devden kurtulmanın yollarını arar. En sonunda da devi kandırıp öldürür.

Olay Örgüsü:

- 1- Bir köye dadanan dev, köylünün nesi var, nesi yoksa elinden alır.
- 2- Köyün sakinlerinden küçük Hasan bir düğündeyken dev gelip tek geçim kaynakları olan ineği alır gider.
- 3- Bunu öğrenen küçük Hasan, devi öldürmenin tek yolunun evindeki bazı büyümlü eşyaları almak olduğunu öğrenir.
- 4- Dev in evine girmeyi başaran Hasan, büyümlü denen eşyaları almasına rağmen dev de hiçbir değişiklik olmaz.
- 5- En son büyümlü denen saati almaya gittiğinde saatin ötmesiyle uşaklar uyanır ve kaçmaya çalışan Hasan'ı tanırlar.
- 6- Dev, Hasan'ın yakalanmasını emreder, fakat Hasan'ı bulamazlar. Bunun üzerine dev de uşaklarını cezalandırarak bodruma kapatır.
- 7- Hasan uşakların bodrumda olduğunu öğrenince, evin ormanına gelip ağaçlarını kesmeye başlar. Dev yanına gelince Hasan'ın tabutunu yapıyorum der ve dev, Hasan'a yardım etmeye başlar.
- 8- Hasan, tabutun ölçüsünü almak için devi kandırıp tabutun içine koyar ve dev ölür.
- 9- Dev in ölmesi üzerine köy bayram eder.

Tipler:

Küçük Hasan: “Ufacık tefecik bir çocuk. Fakat sanki bir ateş parçası.”

Dev: “İri mi iri, şişman mı şişman, kocaman mı kocaman bir yaratık.”

Uzam: Bilmem yeryüzünün neresinde, iki dağın arasında küçük bir köy, devin ormanı, devin evi ve bodrum.

Zaman: Belli değil.

Mesaj: Önemli olan insanın boyu posu değil, yüreğindeki cesaret ve güven duygusudur.

Kitonyen Unsur: Bodrum kat.

Yirmi Sekizinci Masal (s.211-219)

Korkak Osman

Konu: Her şeyden korkan Osman'ı karısı evden kovar. Yolu devlerin yaşadığı mağaraya düşen Osman aslında çok yetenekli, güçlü bir adam olduğunu bu devler sayesinde öğrenir.

Olay Örgüsü:

- 1- Osman her şeyden korkan, her işini karısına yaptıran bir adamdır.
- 2- Karısı, Osman'ın bu hâllerine dayanamayarak kocasını evden kovar.
- 3- Hiçbir yerde iş bulamayan, her şeyden korkan Osman yaylada uzanırken yanına iki dev gelir ve Osman'ı alıp mağaraya götürürler.
- 4- Devleri görünce dili tutulan Osman'ı hiç sesi çıkmadığı için cesur sanan devler, Osman'ı türlü sınavlardan geçirirler.
- 5- Bu sınavlar sayesinde Osman, kendi gücünü ve yeteneğini keşfederek evine geri döner.

Tipler:

Korkak Osman: “Her şeyden korkan, ufak tefek bir adam.”

Osman'ın Karısı: Her işini kendi gören, hamarat bir kadın.

Devler: “Etten yapılmış, dört katlı ev.”

Uzam: Devlerin mağarası.

Zaman: Develerin tellal, pirelerin berber olduğu çağlardan biri.

Mesaj: İnsan isterse her şeyi başarabilir, yeter ki cesareti olsun.

Kitonyen Unsur: Mağara ve dev.

Yirmi Dokuzuncu Masal (s.227–238)

Cıda Bülbulü

Konu: Ülkesinin mutlu olması için gerekli olan şeyin Cıda Bülbulü olduğunu öğrenen padişah üç oğlunu da bu bülbulü bulmaya gönderir. Bu yolda delikanlıların başına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Padişah hiç konuşmayan, gülmeyen halkını bir türlü mutlu edemez.
- 2- Aksakallı bir ihtiyar ise, padişaha Cıda Bülbulünün halkını mutlu edebileceğini söyler.
- 3- Padişah Cıda Bülbulünü bulmaları için üç oğlunu görevlendirir.
- 4- Ayrı yollardan giden şehzadelerden en küçüğünün karşısına bir dev anası çıkar, şehzade hemen devi emerek kendisine zarar vermesini önler ve onun Cıda Bülbulü alabilmesi için verdiği ipuçları ile tekrar yola çıkar.
- 5- Küçük şehzade, dev anasının dedikleri yaparak dev kızının odasındaki bülbulü alıp yola çıkar.
- 6- Şehzadenin ağabeyleri ise, aynı yolda karşılaşp bir hana yerleşmişler, burada da bütün paralarını bitirmişlerdir.
- 7- Küçük şehzade ağabeylerini bulur ve tekrar yola çıkarlar.
- 8- Kardeşlerini kısıkana ağabeyler, yolda küçük şehzadeyi kuyuya atıp bülbulü alıp saraya dönerler.
- 9- Saraya gelen bülbul hiç ötmeyiz.
- 10- Bülbulünün gittiğini anlayan dev kızı da yola çıkar. Yolda kuyudaki küçük şehzadeyi bulup kurtarır.
- 11- İki genç eş olmaya karar vererek saraya dönerler.
- 12- Küçük şehzade saraya gelince padişaha tüm gerçekleri anlatır.
- 13- Bülbulün ötmesi için gerekli olan altın anahtarı cebinde taşıyan şehzade bülbulü öttürmeyi başarır.
- 14- Ağabeyler sürgüne gönderilir.
- 15- Bülbulün ötmesi ile tüm halk mutlu yaşamaya başlar.

Tipler:

Padişah: “İyi, hoş, çalışkan bir padişah.”

Aksakallı İhtiyar: “Bilge bir insan.”

Üç Şehzade: “Üç yiğit.”

Dev Anası: “Ulu ağaç kütüğü gibi bir dev.”

Dev Kızı: “Dünyalar güzeli bir kız.”

Uzam: Dağın doruğunda bir saray, kuyu.

Zaman: Dağ başlarının hep bulutlu, insanların bir umutsuz, bir umutlu olduğu çağların birisi.

Mesaj: Ne kadar saklanıp, gizlenmeye çalışılırsa çalışılsın gerçekler er ya da geç ortaya çıkar ve herkes hak ettiği hayatı yaşar.

Kitonyen Unsur: Kuyu.

Otuzuncu Masal (s.246–253)

Mavi Kuşum Gökkuşağının Altından Çabuk Geç

Konu: Üvey annesi tarafından evden kovulan Ayşegül, arkadaş edindiği mavi kuşundan hiç ayrılmaz. Bir gün karşısına çıkan kocakarı kuşu alır, götürür. Mavi kuşu, kocakarının elinden kurtaran Ayşegül’ün başına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Babasıyla birlikte yaşayan Ayşegül’ün çok mutlu bir hayatı vardır.
- 2- Babasının yeniden evlenmesiyle yalnızlaşan Ayşegül, vaktini bahçede geçirmeye başlar.
- 3- Ayşegül’ün yine bahçede olduğu bir gün başına mavi bir kuş konar.
- 4- Kuşu çok seven Ayşegül, onu sahiplenir, fakat üvey anne kuşu evde istemez, Ayşegül’ü evden kovar.
- 5- Yolda Ayşegül ile karşılaşan büyücü kadın, kuşu zorla Ayşegül’den alır.
- 6- Büyücü kadını takip eden Ayşegül, onun bir mağaraya girdiğini, orada saklandığını öğrenir.
- 7- Büyücü, mağaradan çıkınca Ayşegül kuşu kaçıtır. Mağarada bulunan kambur cüce, Ayşegül’ün ardından kuşu gökkuşağının altından geçirmemesini yoksa büyüünün bozulacağını söyler.

- 8- Ayşegül yağmur yağması ve gökkuşağının çıkması için dua eder, duası gerçek olur.
- 9- Bu sırada Ayşegül'e yetişen büyücü tam kuşu alacağı sırada Ayşegül, kuşu gökkuşağının altından geçirir.
- 10- Kuş, gökkuşağının altından geçince delikanlı olur, büyücü kadın da iyice yaşlanır. Böylece büyü bozulur.
- 11- Bir padişah oğlu olan delikanlı ile Ayşegül saraya giderek kırk gün kırk gece düğün yapıp evlenirler.

Tipler:

Ayşegül: "Dünya güzeli, sanki el değmemiş bir sümbül."

Ayşegül'ün Babası: Kendi halinde, sessiz, korkak bir adam.

Üvey Anne: "Huysuz mu huysuz, nursuz mu nursuz bir kadın."

Kocakarı (Büyücü): "Beli Kamburlaşmış, dudakları sarkmış bir büyücü."

Cüce: "Küçük, kambur oğlan."

Selimşah (Mavi Kuş): "Servi boylu bir delikanlı."

Uzam: Cennet kadar güzel bir orman, orman içinde yoksul bir kulübe, karanlık bir mağara.

Zaman: Belli değil.

Mesaj: İnsanlar sevdikleri için her şeyi göze alabilirler, sonunda da hak ettikleri mutluluğu beraberce yaşarlar.

Kitonyen Unsur: Büyücü kocakarı, mağara ve ayna.

1.1.3. Türk Masalları I (Naki Tezel, Ankara:1990)

Otuz Birinci Masal (s.25-37)

Peri Kızı

Konu: Şehzadeye yalan söyleyen yaşlı kadının başına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Yaşlı, köylü bir kadın her gün bir tas sütü sokağa döker. Kadının her gün böyle sokağa süt döktüğünü gören şehzade merak ederek kadına ne yaptığını sorar.

- 2- Yaşlı kadın, bunun süt değil kızının elin kiri olduğunu söyler.
- 3- Kızın elinin kiri böyle süt gibiyse kendi ne kadar güzeldir diye düşünen şehzade yaşlı kadından kızını ister.
- 4- Aslında hiç kızı olmayan yaşlı kadın hamurdan bir kız yapıp gelinlik giydirir.
- 5- Yolda giderken elindeki hamurdan kızını göle atan yaşlı kadın kızının düştüğünü söyleyip feryat figan eder.
- 6- Kızını gölden kurtarmak için hemen göle ağ atarlar ve bu ağa bir peri kızını takılır gelir.
- 7- Yaşlı kadın, bu peri kızının kendi kızı olduğunu söyleyince yola devam ederler.
- 8- Şehzade, peri kızına sürekli köylü kızını diye seslenince peri kızını şehzadeye küser ve onunla konuşmaz.
- 9- Peri kızını her işi büyüyle yapınca, şehzadenin ablaları da bu kızını kıskanıp işleri onun yaptığı gibi yapmak isterler ve hepsi canından olur.
- 10- Yine bir gün peri kızını, yağ kovasıyla bal kovasına bir iş verir. Yağ kovasıyla bal kovasını takip eden şehzade peri kızını nasıl konuşturacağını öğrenir.
- 11- Peri kızını konuşturan şehzade her şeyi öğrenir ve özür diler. İkisi de mutlu bir hayat sürerler.

Tipler:

Yaşlı Kadın: Kendi hâlinde yaşayan bir kadıncağz.

Şehzade: Boylu, poslu, zengin bir delikanlı.

Peri Kızını: “Ayın on dördü gibi güzel bir kız.”

Uzam: Göl kenarı.

Zaman: Evvel zaman içinde.

Mesaj: Ne kadar saklanılmaya çalışılırsa çalışılınsın gerçekler er ya da geç ortaya çıkar.

Kitonyen Unsur: Peri Kızını.

Otuz İkinci Masal (s.37–66)

Kısmetimi Arıyorum

Konu: Kısmetini aramak üzere yola çıkan Acar’ın, yolda edindiği dostları Alev ve Ateşle başlarından geçen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Ölmek üzere olan padişah üç oğlunu yanına çağırarak mallarını paylaşır. Büyük oğlu Kaya'ya tahtını, ortanca oğlu Yalçın'a hazinenin yarısını ve küçük oğlu Acar'a da kılıcıyla atını verir.
- 2- Padişahın tahtında gözü olan kötü vezir, büyük ve ortanca oğlanı öldürür. Küçük oğlan Acar ise kılıcını ve atını alarak memleketten kaçar.
- 3- Yollara düşen Acar'ın karşısına kapısı olmayan bir konak çıkar, kılıcından çıkan Araplara emir vererek kapı yaptırır ve konağa girer.
- 4- Konağın sahibi, yeryüzündeki bütün kurtlarla, kuşlarla iletişim kurabilen Ateş adında bir delikanlıdır. Acar ile Ateş çok yakın iki arkadaş olurlar ve birlikte yola çıkarlar.
- 5- Geldikleri memlekette validen kalacak yer isterler, Acar emrindeki Araplara sabaha kadar valiliğin karşısında konak yapmaları emrini verir.
- 6- Sabaha karşısında çok güzel bir konak bulan vali, Acar'ın marifetini anlayarak kızını vermek ister. Acar benden önce Ateş vardır diyerek valinin kızı ile Ateşi evlendirir.
- 7- Ateş'i o memlekette bırakan Acar giderken bir kâğıt verir yakın arkadaşına. Bu kâğıt sararmaya başlarsa bil ki sana ihtiyacım vardır der ve gider.
- 8- Şehzade Acar, tekrar yola çıkar ve yolda gördüğü mağaraya girer.
- 9- Mağarada da Alev adında, yeraltında olup biten her şeyi duyan, anlayabilen bir delikanlı ile karşılaşır, ikisi dost olup birlikte yol almaya karar verirler.
- 10- Dinlenmek üzere vardıkları memleket, karşı ülke ile savaş halindedir ve buldukları memleket yenilmektedir.
- 11- Acar, emrindeki Araplara savaşı yenmeleri emrini vererek savaşı kazanmalarını sağlar.
- 12- Memleketin padişahı, Acar'ın bu kahramanlığına karşı kızını vermek istese de Acar, benden önce Alev vardır diyerek onları evlendirir. Giderken Ateş'e yaptığı gibi bir kâğıt verip tekrar yola düşer.
- 13- Uzun yollar sonunda kimsenin olmadığı bir memlekete gelen Acar, köşkten gelen ağlama sesiyle köşke girer.
- 14- Ağlamaklı olan kız, memleketteki herkesi bir canavarın yediğini, sırada kendisinin olduğunu söyler.

- 15- Acar, bu canavarı emrindeki Araplar sayesinde yener ve kızla evlenir.
- 16- Acar'ın ava çıktığı bir gün köşke gelen yaşlı kadın, kızıdan ekmek su ister.
- 17- Yaşlı kadını evine alan kız, başlarından geçenleri ve Acar'ın sırrını anlatır.
- 18- Meğer bir cadı olan yaşlı kadın Acar'ın kılıcını ve kızı kaçıırarak başka bir memlekete götürür.
- 19- Avdan dönünce kılıcını ve karısını bulamaya Acar, hastalanıp yatalara düşer.
- 20- Kâğıtların sararmaya başladığını gören Ateş kurtlardan, Alev ise yeraltını dinleyerek Acar'ın yerini bulur.
- 21- Acar'ın derdini dinleyen arkadaşları ilk olarak, büyücü kadının Karagöl'e attığı kılıcı bulup çıkarırlar. Kılıçtaki Araplarla bir olarak kızı kurtarmaya giderler.
- 22- Karısına kavuşan Acar iyileşip, kendi memleketine gider ve haksız yere padişah olan veziri tahtan indirerek kendisi padişah olur.

Tipler:

Acar: Padişahın en küçük oğlu.

Ateş: Yeryüzündeki kurtlarla, kuşlarla konuşma yeteneği olan bir adam.

Alev: Yeraltını dinleyebilme yeteneği olan bir adam.

Genç Kız: Çok güzel bir genç kız.

Kocakarı: “İki büklüm, kara kuru, sivri burunlu, sivri çeneli, dişsiz bir kocakarı.”

Arap: “Bir dudakları yerde, bir dudakları gökte korkunç bir Arap.”

Uzam: Ön kısmında kapısı penceresi olan ama arka kısmı tamamen dağın içinde bir mağara, büyük bir köşk.

Zaman: Evvel zaman içinde.

Mesaj: Sen nerede olursan ol gerçek dostlar seni asla unutmaz.

Kitonyen Unsur: Büyücü kocakarı.

Otuz Üçüncü Masal (s.102–140)

Kırkinci Oda

Konu: Bir kaplanın besleyip büyüttüğü iri yarı adam, bir gün padişahın sarayında çok sevilen biri haline gelir. Fakat padişahın yapma dediği işi yapmasıyla başına işler açılır. Bu masalda da kaplan adamın başından geçen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Nehir kenarında tek başına kalan kundaktaki bebek, bir kaplan tarafından büyütülür.
- 2- Bebek, büyüyünce normal insanlardan çok daha fazla iri ve uzun boylu olur.
- 3- Bu kişiyi kendilerini avlamaya gelen kişilere benzediğini gören kaplan, bu çocuğu ormanda tek başına bırakır gider.
- 4- Ormana gelen şehzade, kaplan çocuğu uyurken görür ve büyük bir kafesin içine koyarak saraya götürür.
- 5- İlk başlarda insanlara ve ortama uyum sağlayamayan kaplan çocuk yıllar geçtikçe insanlarla konuşmaya, onlarla yemek yemeye başlar.
- 6- Saraydakilerin de sevgisinin kazanan kaplan çocuk, ülkelerine karşı açılan savaşta büyük kahramanlıklar göstererek başkomutan olur.
- 7- Kaplan çocuğa güvenebileceğini anlayan padişah, tahtını kaplan çocuğa emanet ederek oğluyla uzun bir geziye çıkar.
- 8- Geziye çıkmadan önce, kaplan çocuğa kırk odanın anahtarını veren padişah, kırkinci odayı açmaması için kaplan çocuğu tembihler ve gider.
- 9- Dayanamayarak kırkinci odayı açan kaplan çocuk odada asılı duran Arap'ın haksız yere asıldığını düşünerek onu oradan kurtarır.
- 10- Saraya dönen padişah olanları duyunca, o Arap'ın torunu Bilge'yi kaçırdığını Bilge'yi kimsenin bulamadığını söyler.
- 11- Yaptığına pişman olan kaplan çocuk Bilge'yi bulmak üzere şehzade ile yola çıkar.
- 12- Şehzadeyi güvende kalması için devlerin mağarasına bırakan kaplan çocuk yolda aralarında sihirli post ve kamçıyı paylaşamayan çocuklarla karşılaşır. Çocuklara altın vererek post ile kamçıyı alır.
- 13- Posta binerek Arap'ın sarayına gelir, Bilge'yi bulur.

- 14- Kaplan çocuk, Arap'ın gücünün Domuz Dağındaki bir domuzun içinde olan iki kutudan aldığını öğrenir. Bu kutulardaki beyaz güvercin Arap'ın gücünü, siyah ise canını korumaktadır.
- 15- Saraya gelen Arap, kaplan çocuğu görünce dövüşmeye başlarlar.
- 16- Kaplan çocuk, Arap'ı yenemeyeceğini anlayınca postuna binip Domuz Dağına gider.
- 17- Domuzun içindeki beyaz güvercini öldürerek Arap'ın kuvvetini alır. O sırada dağa gelen Arap'ın hiçbir kuvveti kalmaz.
- 18- Arap'ın sarayına dönerek Bilgeyi alan kaplan çocuk Arap ile birlikte posta binip devlerin mağarasına inerler.
- 19- Şehzade ile kızı kavuşur. Saraya vardıklarında kaplan çocuk siyah kutuyu padişaha verir.
- 20- Padişah tahtını kaplan çocuğa vermek istese de o istemez ve aynı görevinde yıllarca çalışır.

Tipler:

Kaplan Adam: “Bacakları, vücudu kıllarla kaplı, gür saçlı, uzun sakallı iri yarı bir adam.”

Şehzade: Dost canlısı, iyi kalpli bir adam.

Şehzadenin Kızı Bilge: “Küçük, sevimli bir kız.”

Arap: “Çok geçimsiz, vahşi ve fena ahlaklı bir adam.”

Padişah: İyi kalpli, babacan bir adam.

Dev Anası: “Kocaman, iri yarı bir dev anası.”

Uzam: Bir orman kenarında küçük bir kulübe, Geçitvermez Çayı'nın öte yanındaki Sivri Dağ'ın arkasındaki köşk, kocaman bir mağara.

Zaman: Belli değil.

Mesaj: Her insan hata yapabilir, önemli olan o hatayı telafi etmesini bilmektir.

Kitonyen Unsur: Mağara, dev ve Arap.

Otuz Dördüncü Masal (s.149–192)

Altın Bülbül

Konu: Yaptırdığı camiye koymak için Kafdağı'nın ardındaki altın bülbülü isteyen padişah, üç oğlunu da bu bülbülü alıp gelmesi için gönderir. Masalda üç şehzadenin yolda başına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Padişah memleketine çok güzel bir cami yaptırır.
- 2- Hızır Dede ise, padişaha caminin eksik olduğunu, caminin kubbesinde Kaf dağının ardında bulunan altın bülbülün ötmesi gerektiğini söyler.
- 3- Padişahın üç oğlu altın bülbülü bulmak üzere yola çıkar.
- 4- Üç yol ayrımında yolları ayrılan kardeşlerden büyük ve ortancanın yolları bir yerde kesişir ve bir hana yerleşip eğlenmeye dalarlar.
- 5- Küçük şehzade ise, durmadan yol alır. Yolda rastladığı Hızır dededen hâyır duaları alarak yoluna devam eder.
- 6- Yolda karşısına bir saray çıkar, Sarayın içindeki kız şehzadenin karnını doyurup, yedi başlı deve karşı uyarır. Bu devi yenen şehzade o gece sarayda kalır ve kızı büyük abisiyle nişanlayıp beklemesini söyler.
- 7- Uzun bir yol gittikten sonra şehzadenin karşısına tekrar saray çıkar. Bu saraydaki kız da şehzadenin karnını doyurup onu sekiz başlı deve karşı uyarır. Şehzade bu devi yener ve kızı ortanca ağabeyi ile nişanlayıp beklemesini söyler.
- 8- Kız, şehzadeye yolda yedi çocuklu devle karşılaşırsa devenin memesinden süt içmesini söyler.
- 9- Şehzade yedi çocuklu dev anasından süt içmeyi başarır ve devin verdiği öğütler ile altın bülbülün olduğu saraya ulaşır.
- 10- Tüm tehlikeleri atlatarak altın bülbülü alır. Yollardaki saraylardan kızları da alarak yola düşer.
- 11- Yolda rastladığı Hızır dedeye bülbülü emanet ederek ağabeylerini bulmaya giden şehzade onları da oradan kurtararak memleketlerine doğru yola çıkar.
- 12- Ağabeyleri küçük kardeşlerini kıskanır altın bülbülü alıp, onu da kuyuya atarlar.

- 13- Memlekete varan ağabeyleri babalarına altın bülbülü bulduklarını söylerler fakat bülbül hiç ötmez.
- 14- Kuyudan bir köylünün yardımıyla çıkan küçük şehzade bir handa Keloğlan kılığına girerek çalışmaya başlar.
- 15- Hastalanan han sahibinin şifasının cami avlusundaki suda olduğunu öğrenince camiye giden şehzadenin camiye girmesiyle bülbül ötmeye başlar.
- 16- Padişah memleketteki herkesi teker teker camiye getirir. En son küçük şehzade camiye girer ve bülbül tekrar ötmeye başlar.
- 17- Bunun üzerine, şehzade kendisini tanıtır, her şeyi anlatacağı sırada peri kızı bülbülün gittiğini anlar ve yola çıkar.
- 18- Peri kızı, padişahın bülbülü alan çocuğu kimse yanına göndermesini ister.
- 19- Büyük ve ortanca oğlan gider fakat peri kızı yalan söylediklerini anlar.
- 20- Küçük şehzade başından geçenleri anlatır peri kızı gerçekleri anlar. Böylelikle tüm gerçekler ortaya çıkar.
- 21- Padişah, büyük ve ortanca oğlunu memleketten kovar.
- 22- Küçük şehzade, peri kızı ile evlenip padişah olur.

Tipler:

Padişah: Halkının mutluluğunu ve iyiliğini isteyen babacan bir adam.

Hızır Dede: “Beyaz sakallı, nur yüzlü bir ihtiyar.”

Üç Şehzade: Büyük ve ortanca şehzade korkak, kıskanç; küçük şehzade korkusuz yiğit bir delikanlıdır.

Dev Anası: “Bir çam ağacı kadar iri gövdeli bir dev anasıdır.”

Devlerin Sarayındaki İki Genç Kız: Ay gibi güzel, iyi kalpli iki genç kızdır.

Peri Kızı: Dünya güzeli, cesur bir genç kızdır.

Uzam: Kaf Dağı'nın ardı, dev sarayı ve peri padişahının sarayı, kuyu.

Zaman: Belli değil.

Mesaj: Söylenen yalanlar, yapılan haksızlıklar ne kadar gizlenmeye çalışılsa da günün birinde her şey ortaya çıkar ve herkes hak ettiği hayatı yaşamaya başlar.

Kitonyen Unsur: Kuyu.

Otuz Beşinci Masal (s.192-222)

Bahtiyarla Hoptiyar

Konu: Bir peri tarafından kendisine büyü yapıp güvercin donuna giren Bahtiyar, günün birinde padişahın kızına âşık olur. Güvercini görünce hayran kalan genç kız, güvercinin arkasından gider. Bu masalda da Bahtiyar ile genç kızın başından geçen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Padişahın kızı bahçede gergef işlerken güvercinin biri gelerek kızın altın makasını kaçıır.
- 2- Ertesi gün yine bahçeye çıkan kız hayran kaldığı güvercinin gelmesini bekler ve güvercin gelip bu kez gümüş makasını kaçıır. Ertesi gün de aynı şekilde gelerek kızın inci kutusunu kaçıır.
- 3- Her gün güvercinin yolunu gözleyen kız, güvercinin gelmemesi üzerine kederinden yataklara düşer.
- 4- Güvercininden ümidi kesen kız, avunmak için bir hamam yapılmasını hamama gelen herkesin ücret yerine, genç kıza dert anlatmasını ister.
- 5- Keloğlan ile anası da bu hamama gitmek için hazırlık yaparlar.
- 6- Çeşme başına anası çamaşırları yıkasın diye su doldurmaya giden Keloğlan, çeşme başında su taşıyan bir horoz görür ve şaşkınlıkla horozu takip eder.
- 7- Yeraltına doğru bir saraya giden horoz, iki tane güvercinin olduğu, bu güvercinlerin sonra biri kız biri oğlan olarak insana dönüştüğünü görür ve hemen oradan çıkar.
- 8- Sonrasında anasını da alıp hamama giden Keloğlan, genç kıza dert yerine başına gelen bu olayı anlatır.
- 9- Genç kız hikâyeyi dinledikçe çok heyecanlanır ve Keloğlandan kendisini oraya götürmesini, götürürse hamamı ona hediye edeceğini söyler.
- 10- Genç kız, Keloğlanın götürdüğü saraya gelir ve aradığı güvercinin burada olduğunu anlayıp heyecanlanır.
- 11- Yatma vakti geldiğinde âşık olduğu kızın orada olduğunu gören delikanlı, kızını eş olarak kabul eder fakat yanındaki diğer güvercinin bir peri olduğunu kendisine büyü yaptığını, genç kızın burada götürse çok kötü olacağını söyler.

- 12- Hamile kalan genç kız, doğum zamanı gelene kadar orada saklanmayı başarır fakat çocuğunu orada büyütemeyeceğini anlayınca Bahtiyar güvercin, onu babasının sarayına gönderir.
- 13- Kızın yıllardır kayıp olan oğullarından emanet olduklarını anlayan padişah ve karısı, kızı el üstünde tutar.
- 14- Her akşam kızın penceresine gelen güvercin, çocuğunun adını Hoptiyar koyar.
- 15- Yine bir gün pencereye gelen Bahtiyar, anne ve babasına kendisine yapılan bu büyüün nasıl bozulacağını anlatır.
- 16- Anlatılan her şeyi yerine getiren anne ve baba çocuklarına yirmi yıl aradan sonra kavuşur.
- 17- Genç kızında anne ve babasına haber verilir, kırk gün kırk gece düğün yapılır.
- 18- Hamam sahibi olan Keloğlan da işleri büyütür, zengin bir adam olur.
- 19- Herkes mutlu bir hayat sürmeye başlar.

Tipler:

Padişah Kızı: “Güzeller güzeli, eşsiz emsalsiz bir kız.”

Keloğlan: “Fakir, kendi halinde bir genç.”

Bahtiyar: “Yakışıklı güzel bir delikanlı.”

Peri Kızı: “Ayın on dördü kadar göz kamaştırıcı olan bir genç kız.”

Uzam: Sarayın bahçesi, çok büyük, süslü bir hamam, yeraltındaki saray.

Zaman: Belli değil.

Mesaj: İnsanlar değer verdikleri, sevdikleri şeyler uğruna pek çok tehlikeyi göze alırlar. Sevmenin gücü de burada saklıdır.

Kitonyen Unsur: Peri.

1.1.4. Türk Masalları II (Naki Tezel, Ankara:1990)

Otuz Altıncı Masal (s.13–34)

Güneş Kızı

Konu: Küçük kardeşlerini kıskanan iki abla, kardeşlerini çocuklarından ve kocasından ayırır. Masalda çocukların ve küçük kardeşin vermiş olduğu hayat mücadelesi anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Zengin adamın oğullarının hepsi evlenmesine rağmen küçük oğlu kimseyle evlenmek istemez.
- 2- Küçük kardeş gezinirken, çeşme başında üç kız kardeşin konuşmalarını duyar.
- 3- Kızlardan en küçüğü, ablalarının aksine zenginlikten öte inci dişli, sırma saçlı çocuklar istediğini duyar ve şehzade bu kızla evlenmek ister.
- 4- İki genç evlendikten sonra dişleri inciden, saçları sırmadan çocukları olur.
- 5- Kız kardeşlerini kıskanan ablalar, bu çocukları bir kutuya koyup dereye atarlar. Şehzadeye de karısının köpek yavrusu doğurduğunu söylerler.
- 6- Bu duruma çok sinirlenen adam, karısını toprağa gömerek gelen geçenin karısına tükürmesini ister ve kızın ortanca ablasıyla evlenir.
- 7- Dereye bırakılan çocukları çoban bulur ve sürü sahibine verir.
- 8- Çocuklar büyüyünce bu insanların öz ana babaları olmadığını öğrenerek, kendilerine yeni bir hayat kurarlar.
- 9- Her gün ava çıkarak kardeşine bakan erkek çocuk, avcılarının vuramadığı geyikleri vurup avcılara verir.
- 10- Bu avcı eve gittiğinde geyiği sırma saçlı, inci dişli bir çocuğun verdiğini söyleyince ablalar çocukların ölmediğini anlar.
- 11- İki kız kardeş anlaşıp çocukları öldürmesi için bir koca karı bulurlar.
- 12- Kocakarı kardeşlerin yaşadığı kulübeye giderek kızın kafasını karıştırır. Kardeşinden Kafdağı'ndaki Hint yapraklarından istemesini, tek başına sıkılacağını söyler.
- 13- Kardeşinin istediği yerine getirmek için yola düşen çocuk, yolda sahipsiz bir at bulur ve o atla dostluk kurar. At, çocuğu istediği yere hemen götürür Hint yaprağını alırlar.
- 14- Hint yaprağı, kızı boğmaya başlayınca onları hemen bahçeye atarak kurtulur.
- 15- Erkek kardeş, avcıya bu sefer kuş verir eve gittiğinde olanları anlatınca kardeşler çocukların ölmediğini anlarlar.
- 16- Kocakarı bu sefer de Güneş Kızın kendisine çok güzel bir arkadaş olacağını söyleyerek kızı kandırır.
- 17- Kardeşinin istediğini yapmak üzere yola çıkan oğlan, yolda rastladığı dev sayesinde Güneş Kızı alıp getirir.

- 18- Çocuk bu sefer avcıyı evine çağırır, hep birlikte kahve içerler. Avcı bu olayı evdekilere anlatınca iki kardeş onları yemeğe çağırıp zehirlemeyi planlarlar.
- 19- Güneş Kız, iki kardeş yemeğe gitmeden önce her şeyi anlatır. Yemeği yemeden önce kediye vermelerini, yolda da annelerine tükürmemeleri tembihleyip onları uğurlar.
- 20- Yemeği önce kediye veren çocuk kedinin anında öldüğünü görünce tüm gerçekleri babasına anlatır.
- 21- İki kız kardeş ve kocakarı zindana atılır.
- 22- Anneleri gömülü olduğu yerden çıkartılır. Delikanlı ile Güneş Kız da evlenerek ömür boyu mutlu bir hayat sürerler.

Tipler:

Zengin Adamın Küçük Oğlu: Avcılık yaparak geçinen, söylenen her söze hemen inanan acımasız bir adam.

Üç Kız Kardeş: Büyük ve ortanca kardeşler kıskanç, para düşkününü iken, küçük kız iyi kalpli, kendi halinde bir genç kızdır.

Sırma Saçlı İnci Dişli Kardeşler: “Dişleri inciden, saçları ipekten iki kardeş.”

Büyücü Kocakarı: Kötülük yapmaktan hiç çekinmeyen, büyü yapma yeteneği olan kötü kalpli yaşlı bir kadın.

Güneş Kızı: “Ayın on beşi gibi bir kız.”

Uzam: Konak, Hint memleketi, Kafdağı, kulübe, zindan.

Zaman: Vakti zamanında.

Mesaj: Aradan ne kadar zaman geçerse geçsin yapılan haksızlıklar günün birinde mutlaka ortaya çıkar.

Kitonyen Unsur: Kocakarı, zindan.

Otuz Yedinci Masal (s.53–74)

Sihirli Tavşan

Konu: Her yıl saray bahçesinde eşsiz bir elma yetişir. Padişah da o elmayı saray halkına yedirir. Sonraki yıllarda bu elma bir kuş tarafından çalınmaya başlayınca

padişahın üç oğlu bu kuşun peşine düşer. Üç kardeşin bu kuşu bulma yolundaki maceraları anlatılır.

Olay Örgüsü:

- 1- Padişahın üç oğlu ile küçük bir kız çocuğu vardır. Kız çocuğu bir gün esrarengiz bir şekilde kaybolur. Ne kadar aransada bulunamaz. Allah'ın takdirine bırakılır.
- 2- Sarayın bahçesinde çok değerli bir elma ağacı vardır ve bu ağaç yılda bir kez sadece bir elma vermektedir.
- 3- O yıl ağaçta elma yerine sadece yaprak görürler.
- 4- Bu durum böyle devam edince büyük oğlan ağacın başına nöbet tutmaya başlar, fakat iki gün dayanabilir.
- 5- Öbür yıl ortanca oğlan nöbet tutar, fakat o da dayanamaz.
- 6- Üçüncü yıl en küçük nöbet tutar ve ağabeyleri gibi uyumayarak elmayı bir kuşun götürdüğünü görür. Kuşu vurmaya ister ama kuşun sadece bir tüyü düşer yere.
- 7- Kuşu bulmak için büyük oğlan yola çıkar, yolda karşısına çıkan tavşan yardım etmek ister ama tavşanın dediklerinin tam tersini yapınca kendini eğlencelere bırakır.
- 8- Ortanca oğlan da yola çıkar abisinin arkasından fakat o da ağabeyi gibi tavşanı dinlemez ve kendini eğlencelere bırakır.
- 9- Küçük şehzade tavşanın sözünü dinler ve ertesi gün tavşanla altın kuşun olduğu yere gelirler.
- 10- Tavşan, şehzadeye altın kuşu almanın sırlarını anlatsa da şehzade bunlara uymaz ve kuşlar padişahına yakalanır.
- 11- Kuşlar padişahı, altın kızı kendisine getirdiği takdirde altın kuşu vereceğini söyler.
- 12- Şehzade, tavşanla birlikte altın kızı bulmak için yola çıkar. Fakat şehzade tavşanın dediklerini eksik yapar ve kızlar padişahına yakalanır.
- 13- Kızlar padişahı, altın atı kendisine getirdiği takdirde altın kızı vereceğini söyler.
- 14- Şehzade tavşanla tekrar yola çıkar. Bu defa tüm söylenenleri yapan şehzade altın atı alarak kızlar padişahına götürür.
- 15- Kızlar padişahı, şehzadeyi cesurluğundan dolayı tebrik eder ve altın atı da kızları da şehzadeye verir.

- 16- Kuşlar padişahına giden şehzade, bu padişah tarafından da takdir edilir ve kuşlar padişahı altın kızı da kuşu da şehzadeye verir.
- 17- Bir yol ayrımına gelindiğinde tavşandan ayrılan şehzade handa ağabeylerini bulup başından geçenleri anlatır.
- 18- Kardeşlerini kıskanan ağabeyler, altın kuşu, atı ve kızı alıp küçük şehzadeyi de kuyuya atarak saraya giderler.
- 19- Saraya vardıklarında ne kuş öter ne kız konuşur ne de at kıpırdar.
- 20- Şehzadeyi kuyudan yine tavşan kurtarır.
- 21- Şehzade, saraya aşçı çırağı olarak girer ve saraya adım atar atmaz kuş ötmeye, kız konuşmaya, at kıpırdamaya başlar.
- 22- Bunun üzerine padişah, çırağı yanına çağırır ve tüm gerçekleri öğrenir.
- 23- Padişah büyük ve ortanca oğlanı memleketten kovdurur.
- 24- Küçük şehzade de altın kızla evlenir ve bir çocukları olur.
- 25- Şehzadenin çocuğu bahçede oynarken, peşine bir tavşan takılır. Bunu gören şehzade tavşanı vurur ve ortaya dünya güzeli bir kız çıkar.
- 26- Bu kız, yıllar evvel kaybolan küçük kız kardeşidir. Ağabeylerine yol gösteren, yardım eden de bu tavşandır.

Tipler:

Padişah: Halkını düşünen, babacan bir adam.

Üç Şehzade: Büyük ve ortanca şehzade korkak, kıskanç iken küçük şehzade korkusuz, yiğit bir delikanlıdır.

Sihirli Tavşan: “Kar gibi beyaz, sevimli bir hayvandır.”

Altın Kız: Dünya güzeli bir genç kızdır.

Kızlar Padişahı: Verdiği sözde duran, yiğit bir padişaktır.

Kuşlar Padişahı: Aksi bir adam olmasına rağmen verdiği sözü tutan, kimsenin hakkını yemeyen bir padişaktır.

Atlar Padişahı: Memleketindeki atların dilinden anlayan, haksızlık yapmayan, adil bir padişaktır.

Uzam: Saray bahçesi, mağara, kuşlar padişahının sarayı kızlar padişahının, atlar padişahının sarayı, kuyu.

Zaman: Vakti zamanında.

Mesaj: İstediklerimiz uğruna verdiğimiz mücadeleden asla vazgeçmemeliyiz.

Kitonyen Unsur: Kuyu, mağara, toprak tas.

Otuz Sekizinci Masal (s.106–127)

Kırk Haramiler

Konu: Bağdat padişahının hazinesine dadanan hırsızları padişahın kızı yakalar. Fakat bu hırsızların başı olan Tahir, padişah kızının bu yaptığını yanına bırakmaz.

Olay Örgüsü:

- 1- Bağdat padişahının hazinesine kırk haramiler dadanır.
- 2- Bir türlü yakalanamayan hırsızları padişahın korkusuz kızı yakalar ve bunların elebaşını yüzünden yaralar.
- 3- Yıllar sonra genç, zengin bir delikanlı Hint padişahının oğlu olduğunu söyleyerek padişahın bu korkusuz kızın talip olur.
- 4- Genç kız, delikanlı ile evlenir.
- 5- Mutlu giden evlilikleri süresince delikanlı başındaki kalpağı hiç çıkarmaz.
- 6- Bir gün delikanlının memleketine gitmeye karar verirler.
- 7- Delikanlı yolun çok uzun olduğunu ileri sürerek tüm askerleri, görevlileri geri gönderir.
- 8- Delikanlı ile genç kız ıssız yerde tek başlarına kalınca delikanlı, kıza kendisinin yıllar önce yaraladığı hırsız olduğunu kendisinden intikam alacağını söyler.
- 9- Kızı yakmak için ağaca bağlayan delikanlı ateş bulmaya gidince oradan geçen kervan kızı kurtarır.
- 10- Kervancı başı, kızı Mısır padişahına satar.
- 11- Kızla evlenen padişah, karısının sıkıntısını, korkusunu anlayınca sarayın her bir tarafına aslanlar, kaplanlar yerleştirir.
- 12- Bir gece saraydakilerin üzerine uyku tuzu atarak saraya gelen hırsız Tahir, kızı uykusunda kaçıtır.
- 13- Kıza, bahçede beklemesini kendisini yakacağını odun toplayıp geleceğini söyler.
- 14- Bu sırada kızın yanına gelen iki güvercin kıza kayanın altındaki şişeyi alıp kırmasını söyler.

15- Kız şişeyi kırınca uyku büyüsi bozulur ve herkes uyanır.

16- Padişah, hırsız Tahir'i zindana attırır.

17- Padişah ve kız, kızın memleketine gidip orada kırk gün kırk gece düğün yaparlar.

Tipler:

Bağdat Padişahı: “Son derece zengin bir padişah.”

Bağdat Padişahının Kızı: “Korkusuz, atılgan, çok güzel bir genç kız.”

Hırsız Tahir: Kırk haramilerin başı. Kötü kalpli, acımasız bir adam.

Kervancıbaşı: Yardımsever bir adam.

Mısır Padişahı: Korkusuz, yiğit bir adam.

Uzam: Bağdat ülkesi, ıssız dağ başları, Mısır ülkesi, zindan.

Zaman: Evvel zaman içinde.

Mesaj: Suçlu olanlar cezalarını er ya da geç çekerler.

Kitonyen Unsur: Zindan.

Otuz Dokuzuncu Masal (s.158–166)

Hamamcı ile Keloğlan

Konu: Keloğlan parasız kalınca tavuklarından birini hamamcıya satar. Fakat hamamcı tavuğun parasını vermeyince Keloğlan, hamamcıdan intikam almaya karar verir.

Olay Örgüsü:

- 1- Keloğlan, tavuğunu hamamcıya satar.
- 2- Tavuğu alan hamamcı tavuğun parasını ödemez, Keloğlan da adamı takip eder.
- 3- Hamamcı, karısına tavuğu uzatarak güzel bir yemek yapmasını akşama yardımcısı ile aldıracağını söyler.
- 4- Akşam olunca Keloğlan, hamamcının yardımcısı gibi gidip tavuğu alır anasıyla yer.
- 5- Hamamcıdan intikamını alamayan Keloğlan, kadın kılığına girerek hamamcıyı kandırır hamamcının evine giderler. Keloğlan, hamamcının evinde mahzene inerken hamamcıyı merdivenden düşürür.

- 6- Yaralan hamamcı için doktor çağrılır, Keloğlan da doktor gibi giderek hamamcıyı döverek iyice kötü eder.
- 7- Tüm başına gelenlerin altında Keloğlanın olduğunu anlayan hamamcı, Keloğlana oyun etmek ister fakat Keloğlan her şeyi önceden duyduğu için oyunlara gelmez.
- 8- Keloğlanla baş edemeyeceğini anlayan hamamcı, padişaha gider.
- 9- Padişah en çok tavuğu olanı huzuruna ister.
- 10- Keloğlan elinde tavuklarıyla rahatça padişahın huzuruna çıkınca padişah sinirlenip Keloğlanı zindana attırır.
- 11- Zindancı başına altın vererek yarım saatliğine dışarı çıkan Keloğlan çingiraklı bir kürk alıp geri döner.
- 12- Bu sefer bir saatliğine çıkarak, padişahın odasına girer ve padişahı uyandırıp kendini Azrail olarak tanıtır.
- 13- Zindandaki Keloğlanı çıkarmasını ve ortanca kızı ile Keloğlanı evlendirmesini, aksi halde kendisini öldüreceğini söyler.
- 14- Padişah söylenenleri yapar, Keloğlan saraya damat olur.

Tipler:

Keloğlan: Annesiyle yaşayan, yoksul, zeki bir delikanlı.

Hamamcı: Üçkâğıtçı, düzenbaz bir adam.

Padişah: Haklıyı haksızı ayırt edemeyen, korkak bir adam.

Uzam: Hamam, mahzen zindan

Zaman: Evvel zaman içinde.

Mesaj: Kimsenin hakkı kimsede kalmaz.

Kitonyen Unsur: Mahzen, zindan.

1.1.5. Az Gittik Uz Gittik (Pertev Naili Boratav, İstanbul:1968)

Kırkinci Masal (s.39–41)

Yolcu ile Yılan

Konu: Tilkinin günümüzde de insanoğluna neden düşman olduğu masalsi bir şekilde anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Yolda yorulan yolcu dinlenmek için ağaç dibine oturur.
- 2- Ağacın dibinde ateş takan yolcu, alevler her yanı sarmaya başlayınca ağaçta yanmakta olan yılanı kurtarır.
- 3- Yolcu, yılanı kurtarmasına rağmen yılan adamı sokacağını söyler.
- 4- Bu duruma şaşırarak yolcu üç kişiden fetva almayı uygun bularak onların verecekleri cevaplar doğrultusunda karar vermeleri gerektiğini söyler.
- 5- Karşılıklarına çıkan öküze ve ırmağa bu durumu soran yolcu, insanoğluna yaranılmayacağı için yılanın adamı sokması gerektiğini söylerler.
- 6- En son tilkiye rastlayan yolcu, tilkiye tavuk vereceğini söyleyerek yılanın sokmaması gerektiğini söylemesini sağlar.
- 7- Yolcu, tilkiye verdiği sözü tutmaz.
- 8- O günden sonra tilki de insanoğlunun tavuklarını kaçırıp, yemeye yemin eder.

Tipler:

Yolcu: Yardımsever, kendi halinde bir adam.

Yılan: Kindar, inatçı bir hayvan.

Öküz: İnsanların eziyetlerinden bıkmış, yaşlı bir hayvan.

İrmak: İnsanlardan hoşlanmadığını dile getiren bir ırmak.

Tilki: Kendi çıkarını düşünen, kurnaz, kinci bir hayvan.

Uzam: Karaağaç, geniş tarla, ıssız yer.

Zaman: Belli değil.

Mesaj: İnsan verdiği sözü mutlaka yeri getirmelidir.

Kitonyen Unsur: Yılan.

Kırk Birinci Masal (s.45–46)

Tilki ile Yılan

Konu: Arkadaş olan tilki ile yılanın çaydan geçmek üzereyken yaşadığı bir olay anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Tilki ile yılan arkadaş olur.
- 2- Bir çayı geçebilmek için yılan tilkiden yardım ister.
- 3- Tilki, yılanı boynuna sararak karşıya geçirmesine yardım eder.
- 4- Tilkinin boynunda olan yılan, tilkiyi boğmaya başlar.
- 5- Tilkide yılanın kafasını dişlerinin arasına alarak öldürür.

Tipler:

Yılan: Sinsi, tehlikeli bir hayvan.

Tilki: Yardımsever, kurnaz bir hayvan.

Uzam: Akarsu (çay).

Zaman: Vaktiyle (Belli değil).

Mesaj: Size zarar verebilecek arkadaşlardan ziyade size güven veren arkadaşlıklar kurmalısınız.

Kitonyen Unsur: Yılan.

Kırk İkinci Masal (s.74–82)

Kral Padişahının Kızı

Konu: Kral padişahının kızını almak için yollara düşen şehzadenin, kızını alabilmek uğruna verdiği mücadele ve başına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Şehzade, kral padişahının kızını almak için yola çıkar.
- 2- Yolda ejderha ile karşılaşan şehzade, ejderhayı öldürür öldürmez içinden çok güzel bir kız çıkar.
- 3- Ejderhanın içinden çıkan kız, kendisini kurtardığı için delikanlıyı babasına götürür.
- 4- Kızın babası, şehzadeye istediği zaman açıp yiyebileceği bir sofraya dönüşen ceviz verir.
- 5- Şehzade yolda bu cevizi açıp yemek yerken yanına bir derviş gelir.
- 6- Derviş, şehzadenin bu cevizi her şeyi çarçabuk getirebilen asa ile değiştirmek ister. Şehzade kabul eder.

- 7- Şehzade asayı kullanarak cevizi tekrar getirtir ve her yemek yeme sırasında bir derviş gelip, şehzadeye farklı sihirli eşyalar verir. Kimi, içinde emir bekleyen Arapları bulunduran kabak, kimi insanı görünmez kılan külah kimi de havada hızlıca gezdiren seccade verir.
- 8- Şehzade sahip olduğu tüm bu eşyalar sayesinde, padişah kralının kızına ulaşır, tüm engellerden ve kötü niyetli insanlardan kurtulup mutlu bir hayat sürerler.

Tipler:

Şehzade: Korkusuz, yiğit bir delikanlı.

Peri Padişahının Kızı: Dünya güzeli bir kız.

Kral Padişahın Kızı: “Aydın on beşi gibi bir genç kız.”

Derviş: Yardımsever, yaşlı bir adam.

Araplar: Sihirli kabak içine gizlenmiş, güçlü, korkusuz adamlar.

Uzam: Kral padişahının sarayı.

Zaman: Belli Değil.

Mesaj: İnsan istedikten sonra her şeyi başarabilir.

Kitonyen Unsur: Ejderha.

Kırk Üçüncü Masal (s.87–93)

Yer altı Diyarının Kartalı

Konu: Hasta olan padişah, hastalığının dermanını küçük oğluna anlatır. Babasının şifasını bulmak için ağabeyleri ile yola düşen en küçük şehzadenin başına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Kralın üç oğlu, babalarının hastalığına çare olacak olan uyuz padişahın elindeki bülbülleri aramak için yola çıkarlar.
- 2- Ayrı yollardan giden şehzadelerden en küçük olanı yolda bir konağa rastlar. Konaktaki Gülperi adlı kıza beklemesini, dönüşte kendisini alacağını söyleyerek oradan ayrılır.

- 3- Yolda tekrar ayrı bir konağa rastlar. Bu konakta da Gülperi'nin ortanca ablası vardır. Şehzade bu kıza da beklemesini, dönüşte kendisini alacağını söyleyerek gider.
- 4- Tekrar bir konağa rastlayan şehzade burada da en küçük kardeş ile karşılaşır ve ona da beklemesini söyleyerek gider.
- 5- Şehzade, uyuz padişahın sarayına ulaşır. Padişahın uykuda olmasından faydalanarak bülbülleri alır.
- 6- Beklemelerini söylediği kızları da alarak ağabeyleri ile buluşma yerine gelir. Büyük kız büyük ağabeyiyle, ortancayı ortanca ağabeyi ile ve en küçük kızla da kendisi nişanlanır.
- 7- Kendi memleketlerinin yolunu tutan şehzadeler, susayınca kuyuya inerler. Kuyuya inen büyük ve ortanca şehzadeler kuyudan “yandım” diyerek çıkarlar.
- 8- Küçük şehzade kuyuya inmeye karar verir ve yandım desem bile çıkarmayın diye ağabeylerini tembihler.
- 9- Şehzade kuyuya inerken nişanlısı kuyudaki ak koça binmesini söyler fakat şehzade birden kendini kara koçun üzerinde bulur ve kara dünyaya gider.
- 10- Kara dünyada herkesin korktuğu devi öldüren şehzadeyi padişah ödüllendirerek ak dünyaya çıkmasını sağlar ve ona bir kartal gönderir.
- 11- Kartal, yavrularını koruyan şehzadeyi ak dünyaya çıkarır. Şehzade sevdiklerine kavuşur.

Tipler:

Padişah: İyi kalpli, babacan bir adam.

Üç Şehzade: Yiğit, korkusuz delikanlılar.

Şehzadelerin Nişanlıları: Her biri dünya güzeli genç kızlar.

Yer altı Diyarının Padişahı: Yerin altında yaşayan, adaletli, korkusuz bir padişah.

Yer altı Diyarının Kartalı: Kendisine yapılan iyiliği karşılıksız bırakmayan, büyük bir kartal.

Dev: İri yarı, şişman, koca kulaklı bir yaratık.

Kocakarı: Tek başına yaşayan, yoksul, yaşlı bir kadın.

Yılanlar Padişahı Şahmeran: Acımasız, tüm yılanların başı olan padişah.

Uyuz Padişah: “Güzel, nur gibi bir kız.”

Uzam: Saray, yılanlar padişahı Şahmeran’ın konağı, uyuz padişahın sarayı, kuyu.

Zaman: Belli değil.

Mesaj: İnsanoğlu sevdiği insanlar için pek çok tehlikeyi göze alabilir.

Kitonyen Unsur: Kocakarı, ejderha, kuyu, dev.

Kırk Dördüncü Masal (s.95–104)

ÇanKuşu, ÇorKuşu

Konu: Teyzelerinin ve ebelerinin oyunu ile doğar doğmaz analarından, babalarından ayrılan iki kardeşin başına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Ülkenin padişahı emirlerine itaat edilip edilmediğini kontrol etmek için, geceleri hiç kimsenin evinde ışık yanmayacağını emreder.
- 2- Gece vakti de bu emrine uyulup uyulmadığını kontrol etmek için sokağa çıkar.
- 3- Her gün iplik eğirip geçimlerini sağlayan üç kız kardeş işlerini yapabilmek için çok az ışık yakar.
- 4- Bunu gören padişah kardeşlerin olduğu eve gelir ve içeriyi dinlemeye başlar.
- 5- Büyük kardeş padişahla evlenirse ona bütün askerlerin içine sığabileceği bir çadır yapacağını, ortanca kardeş bütün askerlerinin karnını doyurabileceği bir sofraya kuracağını küçük kardeşte altın perçemli kızla oğlan doğuracağını söyler.
- 6- Bunları işiten padişah ertesi gün büyük kardeşle evlenir ve kızın çadır vaadini hatırlatır. Kızın onun o an için söylenmiş bir şey olduğunu söyleyince padişah kızı mutfakta soğan soymaya gönderir.
- 7- Ertesi gün ortanca kardeşi alan padişah bu kızın da söylediğinin lafta olduğunu duyunca onu da sarımsak soymaya gönderir.
- 8- En son küçük kızı alan padişah kıza altın perçemli kızla oğlanı sorunca kız sabretmesini dokuz ay sonra bunu yerine getireceğini söyler.
- 9- Kardeşlerinin gerçekten altın perçemli çocuklar doğuracağından korkup kıskanan ablalar, ebeye altın vererek çocukları kaçırmalarını, yerine iki tane köpek eniği koymasını söylerler.

- 10- Doğumdan sonra kadının iki köpek eniği doğurduğunu gören padişah kadını yarı beline kadar toprağa gömdürür.
- 11- Ebe, çocukları bir sandığa koyup nehre atar.
- 12- Çocukları bulup can yoldaşı edinen derviş, çocuklar on dört yaşına gelene kadar onlara bakar. Sonrasında ölür.
- 13- Avcılık yaparak kız kardeşini besleyen altın perçemli çocuk bir av sırasında padişahla karşılaşır.
- 14- Çocuğun güzelliğine hayran kalan padişah, saraya döndüğünde çocuğun güzelliğinden bahsedince ablalar çocukların yaşadığını öğrenir ve onları öldürmek için yine ebe kadını kullanırlar.
- 15- Kızın yanına varan ebe kadın, kıza burada sıkılmaması için Yakası Çalar Kendisi Oynar'ı erkek kardeşinden istemesini söyler. Bunu almaya gidenlerin taş kesileceği bilen kadın, kızı ikna ederek gider.
- 16- Erkek kardeşi geldiğinde illaki Yakası Çalar Kendisi Oynar'ı isteyen kız kırılamayan çocuk yollara düşer.
- 17- Yolda karşısına bir derviş çıkar ve Yakası Çalar Kendisi Oynar'ı nasıl elde edeceği anlatıp gider.
- 18- Dervişin dedikleri yapmaya çalışan çocuk başarısız olur ve orada taş kesilir.
- 19- Erkek kardeşi gelmeyince yollara düşen kız, karşısına çıkan dervişin dediklerini yapınca karşına bir Arap çıkar. Arap'tan kardeşini geri vermesini ister.
- 20- Kızın istediğini yerine getiren Arap emrindeki askerler ve memleketiyle birlikte iki kardeşin yaşadığı yere gelerek arkadaş olurlar.
- 21- Av yerinde bir memleket kurulduğunu gören padişah çocukların yanına gelir ve çocukları görünce ağlamaya başlar. Padişahın çocuğu olmadığı için ağladığını öğrenen Arap, tüm gerçekleri padişaha anlatır.
- 22- Ebe kadın ve iki kötü kalpli abla cezalandırılır. Anne gömüldüğü yerden çıkartılır, çocuklarına kavuşur. Hep birlikte mutlu bir hayat sürerler.

Tipler:

Üç Kız Kardeş: Geçimlerini çorap örerek sağlayan, yoksul üç genç kız.

Padişah: Aksi, acımasız bir padişah.

Altın Perçemli Kardeşler: “Ay parçası, nur topu gibi iki çocuk.”

Ebe Kadın: Kötü kalpli, acımasız bir kocakarı.

Derviş: Kendi halinde yaşayan, iyi kalpli yaşlı bir adam.

Arap: “Kömür gibi bir Arap.”

Uzam: Üç kız kardeşin viran evi, padişahın sarayı, altın perçemli kardeşlerin kulübesi.

Zaman: Belli değil.

Mesaj: Aradan ne kadar zaman geçerse geçsin gerçekler mutlaka ortaya çıkar.

Kitonyen Unsur: Kocakarı.

Kırk Beşinci Masal (s.127–134)

Eşek Kafası

Konu: Yıllardır çocukları olmayan karı kocaya bir derviş yardım eder. Fakat dervişin sözlerini dinlemeyen adam yüzünden karı koca bir eşek kafasına sahip olurlar. Bu tılsımlı eşek kafası ile padişah kızı evlenir ve başlarına türlü olaylar gelir.

Olay Örgüsü:

- 1- Çiftçi adam yıllarca çocukları olması için dua eder.
- 2- Bir gün bu duaları duyan Allah, adamın ayağına bir Arap derviş gönderir.
- 3- Derviş, adama bir elma uzatır ve bu elmanın yarısını karısının yarısını kendisinin yemesini, dokuz ay sonra bir oğlanları olacağını söyleyip ortadan kaybolur.
- 4- Dervişin dediğini yapmayarak bütün elmayı kendi diyen adam, dokuz ay sonra bir eşek kafası çıkarır.
- 5- Ne yapsalar da bu kafadan kurtulamazlar ve sonunda kaderlerine razı olurlar.
- 6- Eşek kafası on sekiz yaşına geldiğinde padişahın kızıyla evlenmek istediğini söyler.
- 7- Padişahın istediği tüm şartlar yerine getirilir ve kimsenin damadı görmemesi şartı ile padişah kızı ile eşek kafası evlenir.
- 8- Gelin odasına, bir tepsi içinde getirilen eşek kafası, kızın yanında silkinip bir delikanlı olur. Bu durumu kimsenin bilmemesi gerektiğini tembihleyen eşek kafası günlerce bu şekilde gezer.

- 9- En sonunda damadı merak eden kızın dadısı eşek kafasını görünce, eşek kafası birden ortadan kaybolur.
- 10- Kocasını bulmak için çabalayan genç kız bir hamam yaptırır, bu hamamda herkes bedava yıkanır ve başından geçen olayları kızı anlatır.
- 11- Memleketin yoksul Keloğlan'ı ile anası da hamama gitmeye karar verir. Hamama varmadan önce ormana odun yapmaya giden Keloğlan bir kervana takılır.
- 12- Bu kervan yer altında bir saraya gider. Sarayda bir eşek kafası ve güvercin gören Keloğlan büyük akşam gizlendiği yerden bunları izler.
- 13- Havuza giren eşek kafası çok yakışıklı bir delikanlı olurken, güvercin de çok güzel bir kız olur.
- 14- Ertesi gün geldiği kervanla tekrar anasının evine gelen Keloğlan, hamama gittiğinde gördüğü bu olayları sultan kızı anlatır.
- 15- Sultan kız, hamamı Keloğlan'a bırakarak kervanın peşine takılır ve oğlanla buluşur.
- 16- Kuştan kurtulmak için plan yapan oğlanla kız, dikenli bir kafes yaptırıp içine girerler.
- 17- Kuşlar padişahının kızı olan güvercin, kafes içine ulaşmak istedikçe dikenlere takılıp ölür.
- 18- Böylece delikanlıya yapılan tılsım da bozulur. İki genç tekrardan kırk gün kırk gece yapılan bir düğünle evlenir.

Tipler:

Çiftçi: “Temiz yürekli, kendi halinde bir adam.”

Arap Derviş: Keramet sahibi ihtiyar bir adam.

Delikanlı (Eşek kafası): “Ayın on dördü gibi civan bir delikanlı.”

Padişahın Kızı: Güzel, iyi kalpli bir genç kız.

Keloğlan: Annesiyle yaşayan, yoksul bir delikanlı.

Kuşlar Padişahının Kızı: “Dünya güzeli bir kız.”

Uzam: Padişahın sarayı, hamamı, yer altı sarayı.

Zaman: Evvel zaman içinde.

Mesaj: İstedikleri uğruna mücadele veren insanlar eninde sonunda kazanır.

Kitonyen Unsur: Yeraltında saray.

Kırk Altıncı Masal (s.134–139)

Üşengeç

Konu: Üşengeç delikanlının ormanda boz bir yılanla karşılaşması üzerine değişen hayatı anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Delikanlı, o kadar üşengeçtir ki kendisinden ne istense yapmaz.
- 2- Bir gün arkadaşı üşengeci zorla odun kesmeye götürür. Geri dönmeye üşenen delikanlı bir ağaç dibinde uyur.
- 3- Üşengecin yanına bir yılan gelir ve yilandan dahi kaçmaya üşenen delikanlı yılanı sakın davranır.
- 4- Delikanlının bu davranışından çok hoşlanan yılan, adama ne dileği varsa yapacağını söyler.
- 5- Üşengeç önce bir yemek ister, sonra padişahın kızının kendisinden hamile olmasını en sonda kendisini eve götürmesi ister.
- 6- Yılan, dilekleri yerine getirince padişahın kızı dokuz ay sonra doğurur. Bu duruma sinirlenen padişah kızını yedi yıl bir odaya hapseder.
- 7- Çocuk büyüyünce kime baba derse babasının o olacağına karar verilir.
- 8- Çocuk, üşengece baba der ve padişah kızını, torununu üşengecin kulübesine gönderir.
- 9- Üşengeç, yilandan bir saray yapmasını ister. Ailesiyle sarayda yaşamaya başlar.
- 10- Padişahın kızı, babasını saraylarının önünde gezinirken görür ve erkek kılığına girerek babasını yemeğe çağırır.
- 11- Yemek sırasında üşengeçten altın sahanlardan birinin babasının koynuna girmesini istediğini söyler.
- 12- Kızın isteğini yapan üşengeç, padişahın haberi olmadan koynuna altın sahanlardan koyar.
- 13- Padişah saraydan ayrılırken, kız altın sahanlarından birinin olmadığını herkesin aranmasını ister.

14- Altın sahan padişahın çıkınca padişah hiç haberinin olmadığını bu işin nasıl olduğunu anlamadığını ifade eder.

15- O sırada eski haline gelen kız, babasına yıllar önce kendisinin de nasıl hamile kalmadığını anlatır. Baba kız sarılıp barışırlar.

16- Üşengeç ile kızın kırk gün düğünleri olur.

17- Üşengeçte artık üşenmeyi bırakır. Mutlu, mesut yaşarlar.

Tipler:

Üşengeç: “İşe yaramaz, tembel bir adam.”

Padişah: Merhametsiz, önyargılı, zalim bir adam.

Padişahın Kızı: Dünya güzeli, akıllı bir genç kız.

Yılan: “Boz bir yılan.”

Uzam: Kulübe, ağaç dibi, deniz kenarında bir saray.

Zaman: Evvel zaman.

Mesaj: Önyargılı olmadan önce düşünüp, kararımızı ona göre vermeliyiz.

Kitopyen Unsur: Ağaç dibi, yılan.

Kırk Yedinci Masal (s.141–148)

Altı Kız Babası

Konu: Altı oğlu olan adam, altı kızını olan arkadaşıyla dalga geçince bir oğlanla bir kıza zor bir görev verilir. Bu görevi yerine getirme sürecinde kızın ve oğlanın başına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Altı kız babası kahvede otururken, altı oğlan babası olan adam altı kancık babası diyerek adamlarla dalga geçer.
- 2- Bu duruma üzülen adam eve gittiğinde en küçük kızını ona moral verir ve adam bir daha altı kancık babası dediğinde karşılık olarak altı köpek babası demesini söyler.

- 3- Ertesi gün küçük kızının dediğini yapınca, altı oğlan babası bu seferde “benim köpeklerim Beyoğlu’nun cebinden altın elmayı alır, seninkiler alır mı?” diye cevap verir.
- 4- Bu duruma çok üzölen altı kız babası eve gelir durumu küçük kıza anlatır.
- 5- Kız, babasını utandırmayacağını altı oğlan babasıyla büyük bir paraya iddiaya girmesini, onun oğlanlarından biriyle altın elmayı almak üzere yola çıkacağını söyler.
- 6- İddiayı kabul eden altı oğlan babası bir oğlunu, erkek kılığına giren küçük kızla gönderir. Fakat oğlan yarı yolda döner. Kız, yoluna devam eder.
- 7- Yolda bir nineye rastgelen kız, ninenin verdiği maya yardımını ile engin denizleri aşar ve Beyoğlu’nun sarayına varır.
- 8- Kendini Ali sağdıç olarak tanıtan kızdan, Beyoğlu çok etkilenir ve kız mı oğlan mı anlamak için türlü oyunlar yapar. Fakat ninenin kıza yoldaş olsun diye verdiği fino köpek kıza yapılacak olan oyunları önceden söyleyince kız bu oyunlara gelmez.
- 9- En son Beyoğlu, kıızı hamama götürür. Beyoğlu’nun önden girmesini söyleyen kız, Beyoğlu yıkanırken giysisinin cebinden elmayı alır ve kız geldim kız gidiyorum notu bırakarak yola çıkar.
- 10- Durumu anlayan Beyoğlu, hemen bir kocakarıya gider ve büyölü güvercinlerle kızın memleketine gitmesini söyler.
- 11- Kıızı tanıyan kocakarı kumruları kıza satar ve kırkınıcú gün güvercinler kız uykusundayken kıızı kucaklayıp Beyoğlu’nun sarayına getirir.
- 12- Uyandığında yanında Beyoğlu’nu gören kız orada oğlanla nikâhlanıp, muradına erer.

Tipler:

Altı Kız Babası: Altı tane kıızı olan, çekingen, iyi kalpli bir adam.

En Küçük Kız: Akıllı, korkusuz, cesaretli bir genç kız.

Altı Oğlan Babası: Geçimsiz, kötü kalpli bir adam.

Beyoğlu: Boylu poslu, yiğit bir delikanlı.

Nine: Kendi halinde yaşıyan, yardımsever yaşlı bir kadın.

Cadı Kadın: Büyü yapabilen, yaşlı bir kadın.

Uzam: Kahvehane, Beyoğlu'nun sarayı.

Zaman: Belli değil.

Mesaj: Kadın-erkek ayrımcılığı yaparak, kadını aşağı gören anlayış eninde sonunda yıkılır. Erkeğin cesaret edip yapamadığı pek çok işin üstesinden kadınlar gelebilir.

Kitonyen Unsur: Cadı kadın.

Kırk Sekizinci Masal (s.148–152)

Telli Top

Konu: Küçük kardeşlerine alınan telli topu kıskanan iki ablanın kardeşlerine yaptıkları fenalık anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Mısır'a gidecek olan tüccar, kızlarına kendisinden bir istekleri olup olmadığını sorar.
- 2- En büyük kız altın nal, ortanca kız altın hamam taşı, en küçük kız ise telli top ister.
- 3- En küçük kızın telli topunu çok beğenip kıskanan ablaları, kardeşlerini gezme bahanesi ile götürüp kuyuya atarlar.
- 4- Küçük kız, oradan geçen yolculardan birinin sallandığı kabak kurtarır. Kız kabağın içine girerek kuyudan çıkar.
- 5- Yolcu, kabağı salladıkça içinden ne geldiyse başıma telli toptan geldi diye sesler duyunca kabağın marifetini göstermek için çarşıya gider.
- 6- Çarşıda kabağı duyan kızların lalası, kabağı alıp tüccara götürür.
- 7- Kızın kabağın içinden çıkmasıyla, tüm gerçekler ortaya çıkar. Ablalar kırk katır ardına verilir.

Tipler:

Tüccar: "Zengin bir adam."

Tüccarın Üç Kızı: Büyük kız ve ortanca kız kötü kalpli, kıskanç iken; küçük kız iyi kalpli, dünya güzeli bir genç kızdır.

Lala: İyi kalpli bir yardımcıdır.

Yolcu: Aç gözlü, para düşkünü bir adamdır.

Uzam: Mısır, kuyu.

Zaman: Evvel zaman içinde.

Mesaj: Yapılan kötülükler eninde sonunda ortaya çıkar ve cezasız kalmaz.

Kitonyen Unsur: Kuyu

Kırk Dokuzuncu Masal (s.152-157)

Ütelek

Konu: Babası ile evlenmek zorunda kalan kızın bu evlilikten kurtulmak için yaptığı oyunlar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Padişahın karısı ölmeden önce kocasına bir yüzük verir.
- 2- Yüzük kimin parmağına olursa ancak onunla evlenmesini söyler.
- 3- Yüzük hiç kimsede olmaz, sadece padişahın kızının parmağına olur. Padişahta kızıyla evleneceğini duyurur.
- 4- Bu duruma çok üzülen kız, babasına inciden, elmastan ve kürkten üç elbise yaptırıp sırayla üstüne giyip, kaçar.
- 5- Ağaç kavuğuna sığınan kızı, şehzade bulur ve kızın üzerindeki kürkten dolayı onu değişik bir hayvan sanıp Ütelek adını vererek evine götürür.
- 6- Eve iyice alışan kız, memlekette her yıl düzenlenen panayır vakti geldiğinde incili elbisesini giyip gider.
- 7- Şehzade, panayırda gördüğü bu kızı çok beğenir.
- 8- Panayırın ikinci yılında şehzade kıza bir yüzük verir.
- 9- Üçüncü yıl olduğunda ise kız panayıra gitmez. Kızı göremeyen şehzade hastalanıp yataklara düşer.
- 10- Herkes şehzadeye çorba yapar. Ütelek de çorba yapıp içine şehzadenin verdiği yüzüğü atar.
- 11- Şehzade çorbadaki yüzüğü görüce Ütelek'in beğendiği kız olduğunu anlar ve evlenirler.

Tipler:

Padişah: İnatçı, kibirli bir adam.

Padişahın Kızı (Ütelek): Dünya güzeli, ay parçası gibi bir genç kız.

Şehzade: Boylu poslu, yiğit, korkusuz bir delikanlı.

Uzam: Saray, ağaç kavuğu, panayır alanı.

Zaman: Belli değil.

Mesaj: Dış görünüşe takılıp kalanlar, insanların içinde saklı olan güzellikleri göremezler.

Kitonyen Unsur: Ağaç Kovuğu.

Ellinci Masal (s.205–215)

Çiftçi Mehmet Ağa

Konu: Çiftçi Mehmet Ağa'nın tarlasında bulunduğu toprak testi Halep padişahına hediye etmesiyle başına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Çiftçi Mehmet Ağa tarlasını sürerken sırlı bir testi bulur.
- 2- Testiyi hep oradan geçen, ahbap olduğu kervancı başına vererek Halep padişahına hediye etmesini ister.
- 3- Halep padişahı, testinin içindeki altınları görünce bu hediyenin altında kalmak istemez ve Mehmet Ağaya kırk cariyeye gönderir.
- 4- Kendisi kıt kanaat geçinen Mehmet Ağa bu kırk cariyeyi Antep padişahına gönderir.
- 5- Antep padişahı kendisine böyle bir hediye veren adamı tanıyıp kızını vermek ister.
- 6- Kervancı başı, Mehmet Ağayı güzelce süsleyip padişahın huzuruna çıkarır.
- 7- Padişah, kızını Mehmet Ağaya verir.
- 8- Mehmet Ağanın akli eşeğinde, tarlasında kalınca gerdeğe girmeden kaçıp memleketine gider.
- 9- Elindeki hiçbir fırsatı değerlendiremeyen Mehmet Ağa, ömrünü hep tarla sürerek geçirir.

Tipler:

Çiftçi Mehmet Ağa: Tarlasını ekip biçerek geçimini sağlayan, çok fakir bir adam.

Kervancı Baş: Yardımsever, elçi görevinde de iş yapan bir tüccar.

Halep Padişahı: Mütevazı, kendisine yapılan iyilikleri karşılıksız bırakmayan bir adam.

Antep Padişahı: Zengin, iyilik sever babacan bir adam.

Uzam: Halep ile Antep arasında yol kenarında bir tarla.

Zaman: Evvel zaman.

Mesaj: İnsanların kurmuş oldukları düzenden, alışmış oldukları hayattan vazgeçmeleri oldukça zordur. Bir insan nerede mutluydu her zaman oraya aittir.

Kitonyen Unsur: Toprak testi.

Elli Birinci Masal (s.223–226)

Köse Ayak Kaç

Konu: Kösenin çarşıdan aldığı dört bacadan birini paça yapıp yiyen karısı, köse tarafından cezalandırılır. Kösenin, karısına yaptıkları bu masalın konusunu oluşturmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Çarşıdan aldığı dört bacağı paça yapması için karısına veren Köse, bacakları bırakıp dışarı çıkar.
- 2- Karısı paçaları yapar, çok acıkınca da bir tanesini yer.
- 3- Eve geldiğinde üç bacak olduğunu gören Köse, karısına sürekli kaç bacak olduğunu sorar. Karısın ısrarla üç bacak demesi üzerine Köse oracıkta ölür.
- 4- Mezara konacağı sırada dahi kalkıp karısına kaç bacak diye soran Köse aldığı üç bacak cevabı karşılığında mezarın içine girer.
- 5- Mezarın bir yanını açık bırakmalarını isteyen Köseye, karısı gelip buradan yemek verir. Kadın, kösenin kaç bacak sorusuna sürekli üç bacak deyince köse mezardan hiç çıkmaz.
- 6- Bir gün mezarlığı yanından geçen kervan tam kösenin mezarının orada durur. Kervanda olan Halep valisinin karısı Köse'nin mezarı başında doğum yapar.

- 7- Kadının doğurduğunu gören Köse, bebeği mezarlığa koyar, kendisi bebek yerine geçer.
- 8- Çok büyük bir bebek doğurduğunu gören kadın nazar değmesin diye bebeğini kimselere göstermez.
- 9- Ertesi gün yemek vermek için kösenin mezarına gelen kadın bebeği görünce kösenin bir iş karıştırdığını anlar ve bebeği de alıp Halep'e gider.
- 10- Valinin karısını bulup bebeğini gösterir. Köse o sırada ortaya çıkınca, kösenin karısı tüm gerçekleri anlatır. Herkes bir olup düzenbaz Köseyi döver.

Tipler:

Köse: İnatçı, aç gözlü, düzenbaz bir adam.

Köse'nin Karısı: İnatçı, dediğim dedik bir kadın.

Halep Valisinin Karısı: İyi niyetli, genç bir kadın.

Uzam: Mezar, Halep.

Zaman: Belli değil.

Mesaj: Fazla inatçılık, beraberinde fenalığı getirir.

Kitonyen Unsur: Mezarlık, mezar.

Elli İkinci Masal (s.244–247)

Akıllı Oğlanlar ile Deli Oğlan

Konu: Üç kardeşten deli olanı, akıllı olan kardeşlerinin de başına işler açar. Her yerden kaçmak zorunda kalan kardeşlerin başına gelen olaylar bu masalın konusunu oluşturmaktadır.

Olay Örgüsü

- 1- Deli oğlan, babası ölünce babasından kalma deveyi alıp akıllı oğlanlardan ayrılır.
- 2- Deveyi kesip Koçmar Keleşine satan deli oğlan, Koçmar Keleşinden parayı alamaz.
- 3- Koçmar Keleş, ağacın kavuğuna saklanır.
- 4- Deli oğlan, Koçmar Keleşinin saklandığı ağacı kesmeye başlayınca her yer altın olur.
- 5- Deli oğlan, akıllı kardeşlerini de çağırır hep birlikte altınları toplamaya başlarlar.

- 6- Topladıkları altınları paylaşmak için çağırdıkları kadıyı, deli oğlan merdivenden düşürür, kimse görmesin diye kuyuya atar.
- 7- Kardeşler kadının kuyuya atılmasından sonra başka memlekete gidip keçi çobanlığı yapmaya başlarlar.
- 8- Deli oğlan, keçilerin hepsini yiyince keçi sahipleri kardeşleri hapseder.
- 9- Deli oğlan, akıllı kardeşlerini de alıp hapisten kaçar.
- 10- Kaçan kardeşler ağaç dibinde dinlenirken deli oğlan yanlarına gelen kervandaki topal katırı kesip kervancıya yedirmeye çalışır. Kervancı bunu yemek yerine deli oğlana altın verir.
- 11- Kardeşler altınları alıp başka memlekete giderler. Orada bir eve misafir olurlar.
- 12- Misafir oldukları yerde karnı doymayan deli oğlan, gece yemek bulmak için ev sahibinin yanına varır.
- 13- Ev sahibi deli oğlanı kovunca, karanlıkta önünü göremeyen oğlan merdivenden düşüp ölür.

Tipler:

Deli Oğlan: Aklına estiği gibi davranan, iri yarı bir delikanlı.

Akıllı Oğlanlar: Deli kardeşlerini zapt etmeye çalışan, zeki iki delikanlı.

Kadı: Adaletsiz davranan, kimsenin hakkını vermeyen kötü kalpli bir adam.

Koçmar Keleği: Kurnaz, çevik bir çeşit hayvan.

Kervancı: Zengin, kendi halinde bir adam.

Ev sahibi: Deli oğlanın ölümüne sebep olan, cimri bir insan.

Uzam: Koca bir kavak ağacının dibi, kuyu.

Zaman: Bir zamanlar.

Mesaj: Herkes hak ettiğini yaşar.

Kitonyen Unsur: Kuyu.

1.1.6. Zaman Zaman İçinde (Pertev Naili Boratav, Ankara:2009)

Elli Üçüncü Masal (s.114–120)

Nardaniye Hanım

Konu: Üvey annesinin kurduğu tuzak yüzünden babası tarafından terk edilen genç kız bir dağ başında kırk haramilere sığınır. Bu genç kızın kırk haramilerle olan yaşantısı, başına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Annesi ölünce üvey annesiyle yaşamaya başlayan Nardaniye Hanım'ı üvey annesi çok kıskanır.
- 2- Bir gün evden uzaklaşmasını, oynayıp acıkmasını sağlayarak tuzlu bir poğaçaya verir kıza. Ardından da kızın önüne içinde yılan yavrularının olduğu bir su testi koyar.
- 3- Tuzlu poğaçadan sonra içi yanan kız bir dikişte testideki suyu içer, yılan yavrularını da yutar.
- 4- Gün geçtikçe karnı şişen kıza üvey anası iftira atar ve babası, kızını ıssız bir dağda bir başına bırakıp döner. Bir ırmak kenarında dinlenmeye vardığında karnından sesler gelir ve birden ağzından yılanla yavruları çıkar. Kız rahatlar.
- 5- Gördüğü ışığa doğru giden kız, kırk haramilerin evine gelir. Kırk haramiler kızını kardeş görüp birlikte yiyip içmeye başlarlar.
- 6- Bir ay doğumunda üvey anne, aya benden güzel var mı diye sorunca ay senden daha güzel Nardaniye Hanım var cevabını verir.
- 7- Kızın yaşadığını anlayan üvey anne, kılık değiştirip zehirli kirazlarla kızın evine gelir. Kirazdan alan kız, önce kuşlarına yedirir ve kuşları ölür.
- 8- Bir zaman sonra aya tekrar kim güzel sorusunu soran üvey anne, yine Nardaniye Hanım cevabını alınca bu defa zehirli sakızlar alıp kızın yanına gider.
- 9- Sakızını ağzına alan kız düşer, bayılır. Eve gelen kırk haramiler kardeşlerini gömmeye kıyamayıp altın bir tabut yaparlar ve hep yanlarında taşırlar.
- 10- Bu durumu gören şehzade, tabutu kırk haramilerden alarak sarayına getirir.
- 11- Kızın ölü olmadığına inanan şehzadenin dadısı, kızın ağzındaki sakızını çıkarınca kız canlanır. Şehzade ile kırk gün kırk gece düğünü yapılır. Kırk haramilerde bu işe çok sevinir.

12- Kızın babasına da haber verilir, kız başından geçenleri anlatır. Üvey anne kırk katırın ardına verilir.

Tipler:

Nardaniye Hanım: “Dünya güzeli, çalışkan bir genç kız.”

Baba: Çekingen, her söze inanan yaşlı bir adam.

Üvey Anne: Kötü kalpli, büyü yapabilme yeteneği olan, cadı bir kadın.

Kırk Haramiler: Birbirinden yiğit, korkusuz, iyi kalpli kırk delikanlı.

Şehzade: Yiğit, yakışıklı bir delikanlı.

Uzam: Issız dağ başı, nehir kenarı, kırk haramilerin evi.

Zaman: Evvel zaman içinde.

Mesaj: Yapılan kötülükler kimsenin yanına kalmaz, kötüler cezalarını mutlaka çeker.

Kitonyen Unsur: Yılan, üvey anne.

Elli Dördüncü Masal (s.136–144)

Yatalak Mehmet

Konu: Padişahın küçük kızı, babasını tuz kadar sevdiğini söyleyince padişah tarafından cellâtlara teslim edilir. Kıza kıyamayan cellâtlar, kızı dağ başında bırakıp giderler. Bu sırada yatalak Mehmet’le yolları kesişen kızın başına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Padişah üç kızını da sırayla çağırarak babalarını ne kadar sevdiklerini sorar.
- 2- Büyük ve ortanca kızın cevaplarından memnun olan padişah, küçük kızın rüyasına giren derviş yüzünden söylediği tuz kadar cevabından hiç hoşlanmaz. Küçük kızını cellâtlara teslim eder.
- 3- Cellâtlar kıza kıyamaz ve bir dağda bırakıp giderler.
- 4- Tek başına kalan kız, ışığı yanan küçük bir kulübeye girer.
- 5- Kulübede yaşlı bir kocakarı ve yatalak oğlu Mehmet’le yaşamaya başlar.
- 6- Bir zaman sonra Mehmet’in hasta olmadığını anlayan kız, sopayla Mehmet’i ayağa kaldırır ve çarşıya iş görmeye gönderir.

- 7- Çarşıda zengin bir tüccar Mehmet'i yanında çalıştırmaya başlar.
- 8- Bir gün tüccar başka bir memlekete mal almaya gitmeye karar verir ve yanında Mehmet'i de götürür.
- 9- Kervan yolunda her yıl susuz kalan bir kuyu vardır ve o yıl kuyunun suyunu açma sırası Mehmet'in yanında çalıştığı tüccardadır.
- 10- O kuyuya giren çıkmadığı için tüccar kuyuya Mehmet'i gönderir.
- 11- Kuyuya inerken bir dervişi rastlayan Mehmet'e derviş akıl verir. Daha yedi kat yerin altına ineceğini orada bir Arap'la karşılaşacağını ve Arap'ın gösterecek olduğu kız ile kurbağadan, kurbağayı seçmesini öğütler.
- 12- Dervişin dediklerini yapan Mehmet'e, Arap üç nar verir ve bunları evine gidene kadar saklamasını söyler.
- 13- Eve geldiğinde narı kesen Mehmet, narın içinden mücevher çıktığını görür ve bunları satarak çok zengin bir tüccar olur.
- 14- Padişah kızı ile evlenen Mehmet, bir gün kızın babasını yemeğe çağırır ve bütün yemekleri tuzsuz yaptırır.
- 15- Tuzsuz yemeklerden yiyince yaptığı hatayı anlayan padişah çok üzülür. Babasının üzüldüğünü gören kız ortaya çıkar. Baba kız birbirlerine kavuşurlar.

Tipler:

Padişah: Acımasız bir adam.

Padişahın Kızı: Ayın on dördü kadar güzel, çalışkan, akıllı bir genç kız.

Nine: Kendi halinde yaşayan, çalışkan yaşlı bir kadın.

Mehmet: Boylu, poslu yakışıklı, isteyince her işi yapan çalışkan bir delikanlı.

Tüccar: Çok zengin, kurnaz bir adam.

Derviş: Keramet sahibi, yaşlı bir adam.

Arap: Yerin altında yaşayan, keramet sahibi bir Arap.

Uzam: Küçük bir kulübe, kuyu.

Zaman: Evvel zaman içinde.

Mesaj: Aldığımız kararlardan pişmanlık ve üzüntü duymamak için iyice düşünmemiz gerekir.

Kitonyen Unsur: Kuyu, kurbağa ve Arap.

Elli Beşinci Masal (s.155-159)

Dülger Kızı

Konu: Hiç çocuğu olmayan dülger, kendine tahtadan bir kız yapar. Bu tahtadan kız giydirir, süsler. Kızı gören şehzade, onunla evlenmek ister. Şehzade ile dülger kızı arasında yaşanan olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Hiç çocuğu olmayan dülger, kendisine tahtadan bir genç kız yapar.
- 2- Bu kızı görüp beğenen şehzade, annesini dülgerlerin evine kız istemeye gönderir.
- 3- Ne yapacaklarını bilemeyen karı-koca, düğün günü kızı kimsenin görmemesi şartı ile şehzadenin teklifini kabul ederler.
- 4- Kızı alıp saraya giderlerken tahta kıza taş başlayıp ırmağa atan kadın “ kızım düştü” diye feryat edince herkes ırmağa inip kızı aramaya başlar.
- 5- İrmaktan dünya güzeli bir kız çıkartıp yollarına devam ederler.
- 6- Düğün gecesi kızın odasına bir türlü giremeyen şehzade sinirlenerek büyük vezirin kızı ile evlenir.
- 7- Vezirin kızı, şehzadenin bu ilk karısına bakmaya gittiğinde türlü marifetleri olduğunu görür ve kıskanıp kendi de yapmak isteyince ölür.
- 8- Bunun üzerine şehzade, dülger kızının kapıyı yine açmaması üzerine ortanca vezirin kızı ile evlenir. Aynı sonu bu kız da yaşar.
- 9- En son küçük vezirin kızı ile evlenen şehzade, bu kızın da öldüğünü görünce düşünmeye başlar.
- 10- Yolda karşılaştığı ihtiyar adam, şehzadeye dülger kızının kapısını gözlemesini tembihler.
- 11- İhtiyarın dediğini yapan şehzade bakar ki kız dülger kızı değil peri kızı. Kıza sürekli dülger kızı diyerek seslenen şehzade hatasını anlayarak kızıdan özür diler ve yeniden kırk gün kırk gece düğün yaparlar.

Tipler:

Dülger: Hiç çocuğu olmayan, hâli vakti yerinde bir dülger.

Şehzade: Yakışıklı, boylu poslu bir delikanlı.

Peri Kızı: “Ayın on dördü gibi bir kız.”

İhtiyar Adam: Yardımsever, hâlden anlayan, keramet sahibi yaşlı bir adam.

Uzam: Şehzadenin sarayı.

Zaman: Evvel zaman içinde.

Mesaj: Bir şeye karar vermeden önce iyi düşünmeliyiz.

Kitonyen Unsur: Peri kızı.

Elli Altıncı Masal (s.170–178)

Hüsnü Yusuf Şehzade

Konu: Padişah kızının, beyaz bir kuşa âşık olması, o kuşu bulmak için yollara düşmesi ve bu yolda başına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Sultan, ne vakit bahçeye çıkıp gergef işlese beyaz bir kuş gelir. Bir gün makasını, öbür gün yüksüğünü diğer gün ise gergefini alır gider.
- 2- Sultan bu kuşu bulmak için yollara düşer.
- 3- Kuşu bulamayacağını anlayan Sultan, bulunduğu memlekete hamam yaptırarak herkesin başından geçenleri anlatmasını ister.
- 4- Keloğlanda anasıyla hamama gitmeye karar verir.
- 5- Hamama gitmek içi geceden yola çıkan Keloğlan ve anası dinlenmek için bir ağaç dibine varırlar. O sırada Keloğlanın gözüne bir sürü devenin mağaraya girdiği, mağaraya yük boşalttığı ve üç kuşun gelip altın leğende yıkanınca birer delikanlı olduğu ilişir.
- 6- Delikanlının ellerinde makas, yüzük ve gergef olduğunu sürekli onlara bakıp ağladığını görür.
- 7- Ertesi gün hamama giden Keloğlan, Sultana dün gece gördüğü olayları anlatır.
- 8- Sultan hiç durmadan o mağaraya gider, delikanlı ile buluşur.
- 9- Delikanlı, sultanı kendi sarayının kapısına bırakıp uçup gider.
- 10- Yirmi yıldır kayıp olan oğullarının bu kızla bir ilgisi olduğunu anlayan anne ve baba kızı altın yataklarda yatırır.

- 11- Kızı her akşam görmeye gelen delikanlıyı anne babası da görür ve onu bu derdinden kurtarmak için çare ararlar.
- 12- Delikanlı, kendisine yapılmış olan büyüün nasıl bozulabileceğini anlatır. Anne ve baba, her söyleneni yaparak büyüü bozar. Oğullarına kavuşurlar.
- 13- Sultan ile delikanlı ömür boyu mutlu mesut yaşarlar.

Tipler:

Sultan: “Dünya güzeli bir genç kız.”

Hüsnü Yusuf (şehzade): “Ayın on dördü gibi bir delikanlı.”

Keloğlan: Annesiyle yaşayan fakir, kurnaz bir delikanlı.

Periler: Büyü yapma yetenekleri olan olağanüstü varlıklar.

Uzam: Sultanın sarayı, hamam, mağara, şehzadenin sarayı.

Zaman: Belli değil.

Mesaj: İstediklerini elde etmek için mücadele edenler sonunda mutlaka kazanacaktır.

Kitonyen Unsur: Mağara ve peri.

Elli Yedinci Masal (s.179–190)

Sitti Nusret

Konu: Sitti Nusret’in yıllarca derviş babasının sırlarını saklaması ve bu sırlar yüzünden Sitti Nusret’in başına gelenler anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Zengin tüccarın yıllarca bir çocuğu olmaz. Yolda rastladığı derviş, tüccarın derdine çare olacak şeyleri söyler. Bunları yaparsa bir kızı olacağını, zamanı geldiğinde kızın adını kendisi koyacağını ve yedi yaşından sonra kızı alıp götüreceğini söyler.
- 2- Çocuğunun olacağına çok sevinen tüccar, dervişin şartlarını kabul eder.
- 3- Dervişin dediği gibi tüccarın bir kızı olur ve kız yedi yaşına geldiğinde derviş kızın adını Sitti Nusret koyarak kendi yanına alır.
- 4- Derviş, kızı eski, kocaman bir konağa götürür. Konakta her yeri gezdirir fakat kapalı olan bir odayı asla açmamasını söyler.

- 5- Canı sıkılan kız, bir gün kapalı olan odayı açar ve karşısına bir mezarlık çıkar. Mezarların başında da dervişin ölümlerini çiğnerini yediğini görür.
- 6- Bu gördüğünü yıllarca kimseye söylemez kız. On dört yaşına geldiğinde derviş, kızı ailesine teslim eder.
- 7- Kız, evlerinin bahçesinde oynarken şehzade kızı görüp çok sever ve onunla evlenir.
- 8- Aradan biraz zaman geçince kız gebe kalır ve şehzade Hicaz'a gittiği sırada bir oğlan doğurur. Şehzadenin annesi torununa elmaslı bir maşallah takar.
- 9- Bir gece oğlulu uyuyan Sitti Nusret, duvarın yarıldığını içinden dervişin çıktığını ve oğlunu alıp gittiğini kendi ağzına da kan sürdüğünü görür.
- 10- Gördüğü manzara karşısında korkan valide sultan, oğlu üzülmeyin diye ses etmez.
- 11- Yine gebe kalan Sitti Nusret, bir oğlan daha doğurur. Valide sultan bu oğlana da şehzadenin hamayılığını takar. Fakat birinci çocukta olan yine başlarına gelir. Valide sultan yine susar.
- 12- Üçüncü çocuğu kız doğuran Sitti Nusret'e valide sultan bu seferde şehzadenin incili çevresi ile kızın yüzünü örter. Yine aynı durum yaşanınca valide sultan dayanmaz ve her şeyi oğluna anlatır.
- 13- Anasına inanan şehzade, Sitti Nusret'i sarayın bodrum katında tutar.
- 14- Bir zaman sonra şehzade vezirin kızıyla evlenmeye karar verir. Düğün öncesi yine Hicaz'a gidecek olan şehzade, Sitti Nusret'e de Hicazdan ne istediğini sorar.
- 15- Sitti Nusret, şehzadeden bir sabır taşı, tarak ve kalemtraş ister.
- 16- Şehzade kızın istediklerini getirir ve gelin hamamına gidilir.
- 17- Sitti Nusret, hamamda sabır taşına başına gelen tüm olayları anlatır, intihar edeceği sırada derviş duvardan çıkar gelir ve çocuklarını teslim eder.
- 18- Kızı sınamak istediğini söyleyen derviş iyi niyetler dileyerek oradan ayrılır.
- 19- Çocukları gören valide sultan çocukları, elmaslı maşallahtan, hamayıldanve incili çevreden tanır. Durumları öğrenen şehzade ile Sitti Nusret tekrar kırk gün kırk gece düğünle evlenir.

Tipler:

Sitti Nusret: _“Ağır, kâmil, terbiyeli, dünya güzeli bir kız.”

Şehzade: Fidan gibi, terbiyeli bir delikanlı.

Derviş: Keramet sahibi yaşlı bir adam.

Uzam: Virane, koca bir konak, mezarlık, hamam.

Zaman: Belli değil.

Mesaj: Sabredenler sonunda mutlaka kazanır.

Kitonyen Unsur: Mezarlık.

Elli Sekizinci Masal (s.191–197)

Oduncunu Kızı

Konu: Oduncunun kızı ile kötü kalpli Arap arasında yaşana olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Oduncu ağaç kesmek için ormana gider. Dinlenmek için sırtını ağaca dayayıp “of” dediğinde ağaçtan bir Arap çıkar.
- 2- Arap, kendisini boş yere ağaçtan çıkardığı için onu yiyeceğini söyler.
- 3- Oduncunun yalvarmasıyla Arap, canını bağışlayıp canı yerine eve gittiğinde karşısına çıkan ilk kişiyi kendisine getirmesini söyler.
- 4- Oduncunun karşısına kızı çıkar ve kızını alıp Arap’a götürür.
- 5- Arap, kızı kaya dibinden inilen mağara gibi bir yere götürür ve kızıdan söylediği her şeyi yapmasını, sözünden çıkmamasını tembihler.
- 6- Kız, Arap’ın söylediklerini dinlemeyince Arap, kızı öldürmek ister.
- 7- “Abdest alayım da öyle öldür” diyen kız hamama gider. Kızın derdini dinleyen hamamcı, kızı garip bir yaratık kılığında sokarak hamamdan çıkarır.
- 8- Kızı bu garip haliyle bir şehzade bulup saraya getirir.
- 9- Kız, şehzadeye börek yapıp içine yüzüğünü atar. Şehzade kızın garip bir yaratık olmadığını anlayıp onunla evlenir.
- 10- Kız başından geçen bütün olayları şehzadeye anlatınca, şehzade tedbir olarak kapıya aslanlar, kaplanlar bağlatır.
- 11- Arap, şehzadenin satın aldığı ağızlık kılığında saraya girip saraydaki herkesin uykusunu dolaptaki fincana bağlar.

12- Karşısında Arap'ı gören kız korkuyla dolaptaki fincanı düşürür ve herkes uyanır.
Arap, aslanlara yem edilir.

Tipler:

Oduncu: Geçimini ağaç kesip satarak sağlayan kendi halinde fakir bir adam.

Oduncunun Kızı: Ayın on dördü gibi güzel, akıllı bir kız.

Arap: “Bir dudağı yerde bir dudağı gökte kalbi kötülükle dolu bir Arap.”

Şehzade: Boylu poslu, korkusuz, yiğit bir delikanlı.

Hamamcı: Yardımsever, kendi halinde yaşlı bir adam.

Uzam: Orman, kaya dibi, mağara gibi karanlık bir yer, hamam.

Zaman: Belli değil.

Mesaj: Kötüler er ya da geç cezalarını bulur.

Kitonyen Unsur: Arap(cin).

Elli Dokuzuncu Masal (s.209-214)

Nalıncı ile Padişah

Konu: Nalıncı ile padişahın arasında geçen yaşanan olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Her gün dağdan odun kesip gelen Nalıncı Mehmet Ağa, yine bir gün odun kesmeye gittiğinde güzel bir kütük bulur ve evine getirir.
- 2- Mehmet Ağa evden çıktığında kütük ikiye ayrılır ve içinden dünya güzeli bir kız ile emrinde olan on dört cariye çıkar. Mehmet Ağa'nın evini siler süpürür yemeklerini yaparlar. Sonra tekrar kütüğün içine girerler.
- 3- Eve geldiğinde kendi evini tanıyamayan Mehmet Ağa, bir gün evden çıkmış gibi yapıp evde olanları izler.
- 4- Olanları görünce dünya güzeline olanları soran Mehmet Ağa, kızın peri padişahının kızı olduğunu öğrenir ve onunla evlenir.
- 5- Zaman geçtikçe peri kızının güzelliği dört bir yana yayılır ve o memleketin padişahı bu kızla evlenmek ister.

- 6- Huzuruna Mehmet Ağa'yı çağırın padişah ya peri kızını kendisine vermesini ya da söylediği şartları yerine getirmesi gerektiğini söyler.
- 7- Padişahın verdiği şartların imkânsız olduğunu gören Mehmet Ağa, üzgünce evine gider.
- 8- Mehmet Ağa'nın halini gören peri kızı, padişahın koyduğu şartları duyunca, Mehmet Ağa'ya kendisini bulduğu dağa gitmesini orada Arap lalası olduğunu padişahın tüm dediklerini yapabileceğini söyler.
- 9- Peri kızının dediğini yapan Mehmet Ağa, dağa çıkıp Arap'ı bulur ve padişahın tüm şartlarını yerine getirir. Padişah tahtında taş kesilip kalır. O memleketin halkı da Mehmet Ağa'yı çok sevdiğinden onu padişah ilân ederler. Kırk gün kırk gece şenlik yapılır.

Tipler:

Nalıncı Mehmet Ağa: Kendi halinde yaşayan, yoksul bir adam.

Padişah: Acımasız, kötü kalpli bir padişah.

Peri Kızı: "Aydın on dördü gibi güzel bir kız."

Arap: "Bir dudağı yerde bir dudağı gökte bir Arap."

Uzam: Dağda bir kaya dibi, Mehmet Ağanın evi.

Zaman: Evvel zaman içinde.

Mesaj: Başkasına ait olan bir şeye sahip olmak için diretenler, kendi sahip olduklarını da kaybederler.

Kitonyen Unsur: Peri kızı.

Altmışınca Masal (s.223–233)

Bostancı Dede

Konu: Küçük şehzade ile Bostancı Dede arasında yaşanan mücadele anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Padişah ölüm döşeginde iken üç oğluna kırk gün boyunca mezarında nöbet tutmalarını nasihat eder.

- 2- O mezarlıkta yeni ölenlerin ciğerini yiyen kırk dev, yeni bir ölüyü beklemektedirler.
- 3- Padişah öldüğünde önce büyük oğlu bekler. Fakat devlerden çok korkarak kaçar. Diğer gün bekleyen ortanca oğlan da aynı şekilde korkarak kaçar.
- 4- Küçük şehzade ise, devleri görür yanlarına gider ve onların ateşlerinden alıp tekrar mezar başına gelir.
- 5- Küçük şehzadenin korkusuz olduğunu anlayan devler, şehzadeden padişah kızını kendilerine göstermesini isterler.
- 6- Küçük şehzade, devlerin bu istediğini kabul eder ve devleri kandırarak her birini öldürür.
- 7- Padişah, dev başlarını görünce bunu yapana ne isterse vereceğini söyler ve küçük şehzade padişahın büyük kızını en büyük ağabeyine, ortanca kızı ortanca ağabeyine küçük kızı da kendine alarak gider.
- 8- Yolda karşılarına çıkan yaşlı adam, şehzadeden nerden gelip nereye gittiklerini öğrenince şehzadenin nişanlısını alıp, kaçar.
- 9- Şehzade başına gelen bu olayı âlim olan dostuna anlatınca o ihtiyarın Bostancı Dede olduğunu ve küçük kız için yıllarca mücadele ettiğini öğrenir.
- 10- Nişanlısını almak için Bostancı Dedenin evine giden şehzade her gidişinde Bostancı Dedenin hızlı atı yüzünden başarısız olur.
- 11- Nişanlısından bu attan başka nerede olduğunu öğrenmesini ister.
- 12- Bostancı Dedenin atının annesini bulan şehzade, kızı alarak kaçar. Bostancı Dede, şehzadeye tam yaklaşacağı sırada at dile gelerek yavrusuna Bostancı Dedeyi sırtından atmazsa analık hakkını helal etmeyeceğini söyler ve at Bostancı Dedeyi fırlatıp öldürür.
- 13- Bostancı Deden kurtulan şehzade ve kız, bir kulübeye sığınır. Kulübeden çıkmak istediklerinde etraflarını yılanların sardığını gören şehzade ne yapacağını bilemez.
- 14- Dile gelen yılan, şehzadeden Gül- Sinan hikâyesini öğrenmesini, yoksa buradan çıkamayacağını söyler.
- 15- Gül- Sinan hikâyesini bilen padişah, hikâyeyi kime anlatırsa öldürür.

16- Padişahın yanına giden şehzade Gül- Sinan hikâyesini öğrenir. Hikâyede, padişahı karısı, padişahı kayalık içinde bir Arap'la aldatmıştır ve padişah karısı ile kayınvalidesini kargaya, karısının kardeşini de yılanı çevirmiştir.

17- Padişah, şehzadeyi öldüreceği sırada atı gelir ve şehzadeyi kurtarır. Öğrendiği hikâyeyi yılanı anlatan şehzade kurtulur ve nişanlısı ile kırk gün kırk gece düğün ederler.

Tipler:

Küçük Şehzade: Korkusuz, cesur, yiğit bir delikanlı.

Kırk Devler: İri yarı, koca karınlı, koca kulaklı kırk dev.

Padişahın Küçük Kızı: Ayın on dördü kadar güzel, akıllı bir genç kız.

Bostancı Dede: “Sakalı bıyığına karışmış bir adamdır.”

Şehzadenin Âlim Dostu: Bilgili, yardımsever, cesur bir adamdır.

Uzam: Mezarlık, padişahın sarayı, Bostancı Dedenin evi, kulübe.

Zaman: Belli değil.

Mesaj: Sevdiklerimiz uğruna mücadelemizi hiçbir zaman bırakmamalıyız.

Kitonyen Unsur: Mezar, yılan ve dev.

Altmış Birinci Masal (s.243–244)

Köylü ile Sultan Mahmut

Konu: Köylü bir adamın Sultan Mahmut'un yanına varmasıyla beraber başına gelen olaylar anlatılmaktadır.

Olay Örgüsü:

- 1- Sultan Mahmut, gezerken bir armut ağacının dibinde dinlenir ve armuttan yer.
- 2- Armudun sahibinden helallik isteyen padişah, İstanbul'da bir işi olursa kendisini bulmasını söyler.
- 3- Köylü, haklı olduğu bir davayı kazanamayınca Sultan Mahmut yanına gider.
- 4- Sultan, köylüye sarayında yer verir. Fakat köylü sarayda odasının yolunu bulamayıp kaybolunca askerler köylüyü casus sanarak hapse atar.

- 5- Köylü, üç yıl aradan sonra Sultan Mahmut'un aklına gelir, hapisten çıkarıp özür diler.
- 6- Köylü de bir daha Mahmut adında birine selam dahi vermeyeceğini söyleyerek köyüne gider.

Tipler:

Köylü: Kendi halinde, gariban bir adam.

Sultan Mahmut: Kimsenin hakkını yemeyen, merhametli bir adam.

Uzam: Köy yeri, İstanbul, Hapishane.

Zaman: Evvel zaman içinde.

Mesaj: İnsanlar yaşadıkları olaylardan kendilerine mutlaka ders çıkarmalıdır.

Kitonyen Unsur: Hapishane.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KİTONYEN UNSURLAR

Masallar, sembolik bir dile sahiptir. Masalları anlayabilmek için ilk olarak bu dilin çözülmesi ve anlaşılması gerekmektedir. Duygu ve düşünceleri dolaylı yoldan dile getirerek anlatılanların daha ilgi çekici olmasına ve okuyucunun yaratıcı düşünmesine vesile olan bu sembolik dil değişik bakış açıları ile yorumlanabilmektedir. Masalların tam olarak anlaşılabilmesi için, sembolik dili çözülmeli ve bizlere neyi göstermek istediği net bir şekilde ortaya konmalıdır. Eric Fromm'un yorumlanmamış rüyaları okunmamış mektuba benzettiği gibi (Fromm,1997:16) iyi çözümlenmemiş, anlaşılmamış masallar da sıradan birer metin olmanın ötesine geçemezler. Bu sebeple ele aldığımız masalların dilini çözmemizde anahtar rol oynayan kitonyen unsurların ifade ettikleri derin anlamlar iyice anlaşılmalı, masallara kattıkları anlamlar çözülmelidir.

Kitonyen unsurlar, kitonyen kavramıyla ilişkili olan (yer altı, tekinsizlik, karanlık, şeytani vs.) her şey olarak tanımlanabilir. Bu çalışmada, örneklem olarak seçilen masallar dikkate alınarak kitonyen unsurlarla ilgili şöyle bir sınıflandırılmaya gidilmiştir:

- 1) Kitonyen İnsanlar
- 2) Kitonyen Uzamlar
- 3) Kitonyen Hayvanlar
- 4) Kitonyen Gerçeküstü Varlıklar
- 5) Kitonyen Nesnelere

Bu sınıflandırma ile ilgili açıklamalar ve örnekler aşağıda aktarılmıştır.

2.1. Kitonyen İnsanlar

Her milletin kendine ait, kendi kültürünü yansıtan masalları vardır. Bir milletin gelenek ve görenekleri, değer yargıları bu masal tipleri ile aktarılır. Bu tipler kimi zaman söylenemeyen kötülüklerin, yanlışlıkların dili olurken kimi zamanda doğruluk, dürüstlük gibi erdemleri öğretmek daima iyilerin kazanacağını hatırlatırlar. Bir masal tipi pek çok şekilde karşımıza çıkabilir. Bu tipler kimi zaman bir yılan olurken kimi zaman bir çoban, bir padişah olabilir. Bu bölümde ele alınan tipler ise, olağanüstü güçlere sahip olan, karanlık yönleri bulunan, çevrelerine korku, ürperti,

tedirginlik veren insanlar olacaktır. Masallarda bu tür özelliklere sahip tipler olarak karşımıza cadılar, büyücüler, çirkin kocakarılar, üvey anneler çıkmaktadır. Bu tiplerin de daima kadın olmaları kitonyen terimin doğa ve kadınla olan ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda dikkat edilmesi gereken bir noktadır.

Günümüzde cadı sözcüğü daha çok küçük yaramaz kız çocukları için kullanılıyor olsa da insanların zihninde canlanan cadı figürü sivri şapkası, süpürgesi, kocaman burnu olan yaşlı, çirkin bir kocakarıdır. Terimsel olarak ise bu kelime geceleri dolaşarak insanlara kötülük ettiğine inanılan hortlak; kötülük yaparak başkalarına zarar veren kadın, saçı başı dağınık, tırnakları uzun ve pis (kadın) olarak nitelendirilmektedir (Akalın,2011:433). Cadı kelimesinin çok anlamlı olduğunu dile getiren Yücel Aksan, cadının en eski kelime anlamının Eski Yüksek Almanca (Althochdeutsch) “hagazussa” kelimesinden gelmekte olduğunu ifade etmektedir. Buna anlamca en yakın kelimeler ise “tunripa”, “zunrite”, “waliderse” kelimeleridir. Bu sözcükler farklı bölgelerde çit üzerine binen/çıkan anlamlarına gelir (Aksan,2013:356).

Cadı olarak nitelendirilen kadınların gerçekte var olup olmadıkları tartışılan bir konu olmuşken 14–17. yüzyıl Avrupa’sında cadıların varlığı o kadar kabul görmüştür ki bu çağ “Cadı Avlama Çağı” olarak geçmiş, bu çağda şeytanla iş birliği yaptığı gerekçesi ile yakılan, öldürülen binlerce kadın ve kız bebek olmuştur. Cadıların özellikle kadınlarla ilişkilendirilerek onların sihir ve büyü gibi zararlı işler peşinde koşuyor olması düşünceleri kadının yok edilmesi gereken bir varlık olduğu inancını yaratmış ve bu yaklaşımlar, sonrasında pek çok dini ve etnik grubu etkilemiştir (Aksan, 2013: 356).

Cadıların varlığından bahseden bir diğer isim ise Evliyâ Çelebi’dir. Evliyâ Çelebi ünlü eseri olan “Seyahatnâme” sinde cadılardan, büyücü kadınlardan (sehârcâzû) sıklıkla bahsetmiştir. Çelebi, Seyahatnâme’nin üçüncü cildinde tavuğa dönüşen cadıyla karşılaştığı geceyi, yedinci cildinde Çerkez oburları (cadı/hortlak) ile Abaza oburlarının gökyüzünde büyük ağaçlar, küpler, araba tekerlekleri gibi nesnelere üzerinde uçarak gece boyu yaptıkları savaşları anlatmaktadır. Sekizinci cildin başında ise, bir Kalmuk Tatarının yaptığı hava büyüüne şahit olduğunu belirtmektedir (Bitik, 2011:65). Suna Arslan Karaküçük’ün ifadesine göre Eski

Yunan’da, Homeros da cadılardan bahsetmektedir ve otlardan, kabuklardan, sulardan otacılık yapan Medea’nın ve cadılar kraliçesi Trakyalı Hekate’nin büyücülüğünü betimlemektedir (Karaküçük, 2010:44).

Kaynağını batılı efsanelerden alan bir batıl inanışa göre de mezardan çıkıp geceleri dolaşarak rastladıklarını boğup öldüren ve genellikle kadın olarak düşünülen cadının doğuşu, halk arasında ölünün gömülmeden önce ışsız bir odada bırakılması ve üzerinden kedi atlaması gibi olaylara dayandırılmıştır. Hortlayan ölünün mezarı üzerinde ateş yakılınca cadılıktan kurtulacağına dair inançlar da vardır. (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1977, C.2, s.2).

Haydar Akın, geleneksel cadı inancını oluşturan unsurların en önemlisinin 9.yüzyıldan itibaren belirginleşen “demon kadın” kimliğinin olduğunu ifade eder (Akın,2001:124). Demon kadın, Mezopotamya kültüründe ortaya çıktığına inanılan, hastalıklara, fırtınalara ve doğum sıkıntılarına neden olan bir dişidir. Başka bir söylence de bu diş, şeytan/yılan/kadın ilişkisi; Şah-Mar-Anna (Havva’nı evlatlarının şahı) olarak kişileştirilmektedir. Yılan yanı kötülüğü, kadın/insan yanı ise doğurganlığı, bilgeliği, iyiliği simgeleyen Şahmaran, erkek/insanoğlunun ihanetine uğrayarak öldürülmüştür. Suçu ise, erkeğin hayatına müdahale etmek, erkeği kendi yer altı dünyasına çekerek, kendisine âşık etmesidir (Karaküçük, 2010:44). Yılanın kadınlarla olan bu ilişkisine bağlı olarak gelişen diğer anlatı ise şu şekildedir: Kadınların kolları kesilerek ip yapılır ve ip elden ele dolaşarak en son büyücü kadına ulaşır. Büyücü kadın önce iple dans eder ve sonra o ipi yutar. İp büyüdüğünde kadının midesinde yılan olur. Sonra onu kusup, suya atar. Su içerisinde yılan büyük bir ejderhaya, ejderhada üstünde birçok kadının oturduğu uçan bir buluta dönüşür. Bulut tekrar yılan olur ve kadınların ruhunu uykudayken yakalar (Campbell,1992:301–302).

Masal dünyasının kötü tiplerinden olan cadılar, içine çökmüş gözleri, upuzun, sivri burunları, uçabildikleri süpürgeleri ve omuzlarında taşıdıkları kara kargıları ile karanlık ormanların sahipleridir. Bu farklı ve korkunç görüntüleri ile ne kadar aykırı dursalar da aslında doğanın birer parçasıdır onlar. Ormanda/yeryüzünde bulunan her türlü otun ne işe yaradığını bilir, bu otlardan çeşitli ilaçlar, zehirler hazırlarlar. İsteddiği hayvanın kılığına girerek insanlara yaklaşabilir, çoğunlukla çocuklara ve

genç kızlara kötülükte bulunarak onları dilediği gibi öldürebilirler. Masalarda anlatılan cadının diğer bir kimliği de üvey anne kimliğidir. Sarpkaya, cadının masallardaki bu kimliğini şu şekilde açıklar: “Cadının masalarda üvey anneyi karşılması anneyi toplumsal anlamda olumsuz bir yere koyan düşüncenin sonucudur. Üvey annelik cadı motifiyle mitik bir kimliğe büründürülür ve masalarda bu şekliyle yer alır. Bu da toplumsal ve bireysel anlamda üvey anne düşüncesinin mitik bir varlık üzerinden ötekileştirilmesidir” (Sarpkaya, 2018: 110).

Bu üvey anne, kocasının çocuğuna her türlü kötülükte bulunmaktan çekinmez. Onu bu dürtüyü verende içinde barındırıp büyüttüğü kıskançlık, hırs duygularıdır. Bu duyguların esiri ile o çocuktan kurtulmak isterler ve kötülerin daima kaybettiği/cezalandırıldığı masalarda bu oyuna kendileri düşerek, kurban kişi olurlar.

Cadılarının ilk önce akla gelen vasıflarından biri büyü yapmalarıdır. Büyü kelimesi, tabiat kanunlarına aykırı sonuçlar elde etmek iddiasında bulunanları başvurdukları gizli işlem ve davranışlara verilen genel ad, efsun, sihir anlamına gelmektedir, büyücü de bu işi yapan kimselere denmektedir (Akalın,2011:426–427). Eski çağlardan beri büyü, büyücülük işlerinin yaşlı kadınlar tarafından yapıldığı inancı yaygındır. Bu inancın altında, kadının doğayla olan ilişkisi yatmaktadır. Kadınların, doğadaki otları tanıyıp, zehirli ve tedavi edici olanları ayırt edebilmeleri onların bu vasfa sahip olmasındaki en önemli unsur olmuştur. Bu sebeptendir ki hekim olmayan kişilerin yaptıkları ilaçlar kocakarı ilacı terimi ile karşılanmaktadır.

Yaşlı kadınların, daha tecrübeli ve bilgili olmaları da göz önünde bulundurularak büyü yapma, büyücülük onlara atfedilen bir durum olmuştur. Cadı avlama çağının ilk dönemlerinde, kurban edilecek kadınların özellikle yaşlı, kimsesiz ve fiziksel bir sorunu olan kadınlardan seçilmesi de bu durumu desteklemektedir.

2.2. Kitonyen Uzamlar

Masalın, birçok araştırmacı tarafından farklı tanımlandığını daha önce belirtmiştik. Tüm bu masal tanımlarının ışığında masalın belli başlı, tartışmaya açık olmayan özelliklerinin olduğu da aşikârdır. Bu özelliklerden biri de masallardaki uzam ve zaman kavramının belirsiz olmasıdır.

Algılanan nesnelere temel niteliği ve bir nesnenin uzayda kapladığı yer olarak tanımlanan uzam kelimesi (Akalın,2011:2434) günümüzde mekân anlamında da kullanılmaktadır. Bir uzamın kitonyen olarak değerlendirilebilmesi için o yerin öncelikle tekinsizlik yaratması gerekmektedir. Tekinsiz sözcüğü Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan sözlükte tekin olmayan, uğursuz, güvenilir olmayan, muammalı (kişi, yer) olarak tanımlanmıştır (TDK,2011:2304). Sigmund Freud ise bu kavram için, 1999 yılında Image dergisinde yayımlanan “Tekinsizlik” (Uncanny) adlı makalesinde şunları yazmıştır: “Almanca bir kelime olan *unheimlich* tanıdık, bildik, yerli anlamlarına gelen *heimlich*, *heimisch* kelimelerinin net bir şekilde zıddıdır ve bilinmediği, tanıdık gelmediği için “tekinsiz”in korkutucu olduğu sonucuna varmak kolaydır. Elbette yeni ve tanıdık olmayan her şey korkutucu olmak zorunda değildir, ancak bu ilişki tersine de çevrilemez. Sadece diyebiliriz ki alışılmışın dışında olanlar korkutucu ve tekinsiz olabilir”. Freud’un bu tanımından da anlaşılacağı üzere Freud’a göre tekinsizliğin kaynağı yabancı olandan ziyâde bilinenden kaynaklıdır. Çünkü tekinsizliği yaratan bir zamanlar tanıdık olanın zaman içinde bastırılarak yabancılaşması ve bu şekilde ortaya çıkmasıdır.

Etimolojik araştırmalara bakıldığında tekinsizliğin mekân ile ilgisi ortaya çıkmaktadır. Bir mekânı tekinsiz yapan şey, o mekânın bir yandan tanıdık, diğer yandan ise yabancı ve tuhaf gelmesidir (Mull,2008:22).

Günlük hayatta sıklıkla karşılaştığımız bazı olay ve durumlara kimi zaman bir açıklama getirilemez. Böyle anlarda bir tekinsizlik duygusuna kapılmamız mümkündür. Andrew Bennett ve NicholasRoyle tekinsiz kavramının kendini gösterdiği durumları şu şekilde açıklamışlardır:

- Öncelikle garip tekrarlar, bir duygunun, durumun, olayın ya da karakterin tekrarlanması,
- Tuhaf tesadüfler ya da genel anlamda olayların kaderin bir oyunu olması,
- Animizm: Cansız bir nesneye canlı ya da ruh özellikleri yüklenmesi,
- Antropomorfizm: Animizmin insan özelliği taşıyan şekli. İnsan dışında bir varlığa insan özellikleri verilmesi,
- Otomatizm: İnsan olanın tamamen mekanik olarak algılanması. Uyurgezerlik, sara krizleri, trans durumları, çılgınlık,

- Cinsel kimlik hakkında bir kararsızlık. Görünürde kadın, gerçekte erkek olmak vs.
- Diri diri gömülme korkusu. Bir yerde kilitli, sıkışmış ya da kapalı kalma,
- Sessizlik,
- Telepati. Özel ve saklı olduğunu sandığımız düşüncelerin belki de bize ait olmadığı düşüncesi,
- Ölüm. Bize hem tanıdık hem de olabildiğince yabancı, düşünülmeyen, hayal edilemez olan ölüm fikri (Mull,2008:25).

Kitonyen uzamlarda, tekinsizliğin ön planda olma sebebi, bu uzamların herkes tarafından bilinen mekânlar olmasına rağmen insanda mutlaka korku, güvensizlik, tedirginlik hislerini yaratmalarından kaynaklıdır. Bu uzamlar çoğunlukla karanlık, loş, nemli, kaygan, derin yerlerdir ve bu yerlerde insan nelerle karşılaşacağını bilemez. Bizim de kitonyen uzam olarak değerlendirip ele alacağımız uzamlar ağaç kovuğu, şatoların karanlık odaları, çalı dipleri gibi yer üstüyle bağlantısı olan uzamlar olacağı gibi, çoğunlukla yer altıyla bağlantısı olan mağara, zindan, mahzen, mezar, kuyu, bataklık, cehennem, hücre, hapisane, çukur, böcek, yuvaları gibi uzamlar olacaktır.

Tekinsizlik kavramı ile mekânlar arasındaki bu bağlantının yanında 13.yüzyılda Avrupa’da gelişerek mimari tarz olan gotikten de bahsetmek yerinde olacaktır.

Gotiğin kelime anlamı Türk Dil Kurumu *Türkçe Sözlük’te* şu şekilde açıklanmıştır: “Gotlarla ilgili, Orta Çağa özgü” (Akalin, 2011:953). Bu tanımın yanında *Oxford English Dictionary’ye* baktığımızda gotik için, got dili, gotik (harf) tanımı yapılmıştır (Hony, İz,1993:230). Gotik için yapılan diğer tanımlar ise şu şekildedir:

- 1) Gotlarla veya onların dilleriyle alakalı olan,
- 2) Önceden daha geniş anlamıyla kullanılmış, şimdi Germen ya da Tütonik olarak ifade edilen,
- 3) Orta Çağa ait olan, Orta Çağ özelliklerinden biri; Orta Çağa özgü, romantik, klâsik olmayan. İlk kullanımlarında özellikle kınama, onaylamama amacıyla kullanılmıştır.
- 4) Barbar, kaba, zevksiz, incelikten uzak, görgsüz. Mizaç olarak vahşi.
- 5) Bir tür yazı karakteri (Mull,2008:17).

Zaman içinde birçok anlam değişikliğine uğrayan gotik, sonraları doğüstü ile kullanılmaya başlar. Gotik artık sadece mimari de değil edebiyat alanında da kendinden bahsedilen bir terim olmuştur. Daha çok mimari alanında hissettirdiği korku ve ürperti ile edebiyat alanına giren gotiği Çiğdem Pala Mull'un aktarımı ile Ruskin şu şekilde açıklamaktadır:

“Gotik mimarinin dışsal biçimleri ve içsel öğeleri vardır. İçsel öğeleri, mimarın eserine yansıttığı zihinsel eğilimleridir ki bunlar hayal gücü zenginliği, çeşitliliğe, detaya düşkünlük gibi özelliklerdir. Dışsal biçimleri de sivrilen kubbeler, kemerli çatılar gibi özelliklerdir. Bu dışsal biçimlerle içsel öğeler bütünleşmedikçe gotikten söz edilemez. Gotik edebiyatta da dışsal biçimler ile içsel öğelerin bütünleşerek gotik korkuyu yarattığı görülebilir” (Mull, 2008:17–18).

Gotik edebiyatta, en önemli unsur mekânlardır. Gotik yazınlarda kullanılan mekânlar daha çok uzun, karanlık koridorları, rutubet kokan tozlu odaları, altlarında yatan gizli aile mezarları olan yerlerdir. Gotik romanlara baktığımızda, herhangi bir durumda saklanılıp, sığınılarak kahramanın kendini güvende hissetmesinin yanında tam tersi bir durum söz konusu olur. Kahraman, kapana kısılmış gibi hissettiği bu mekânlardan bir an önce kendini kurtarma çabasına girer. Bu mekânların tekinsizliği de buradan kaynaklanmaktadır. Çiğdem Pala Mull, gotik romandaki mekânları şöyle ifade eder:

“Gotik eserlerde mekân karşımıza bir karabasan gibi çıkar. Sayısız bilinçaltı malzemeyi içinde barındıran zihnimize bastırılmış korkularımızı, kaygılarımızı ortaya çıkaran fiziksel bir mekândır burası. Romanın çaresiz kahramanları gibi okuyucuda da korku, şaşkınlık, kapana kısılmışlık, çaresizlik duyguları uyandırır” (Mull,2008:44).

Gotik olarak adlandırılan mekânlar, kitonyen kavramının anlamıyla ilişkili olarak soğuk, boş, karanlık, rutubetli mekânlardır. İnsanda korku, ürperti uyandırırılar.

Masallardaki belirsiz uzamlardan yola çıkarak ele aldığımız tekinsizlik ve bu tekinsizliğin çok fazla hissedildiği gotik mekânlardan bahsetmişken, yine tekinsizlik denilince akla ilk gelenlerden olan fantastik kavramını da ele almamız gerekir. TDK tarafından hazırlanan sözlükte; hayali, XVIII. yüzyıldan başlayarak Fransa'da gelişen bir edebi tür olarak tanımlanan fantastik (Akalin,2011:849) üzerine birçok

tanımlamalar yapılarak, yeni görüşler ortaya atılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır: Pierre-Georges Castex; “Başına gerçek dışı bir olay gelen, şoka uğrayan ve zihnin karşı çıkışlarına rağmen bir olgunun gerçekliğini hisseden ve hissettiğine inanan birinin düğümü.” Todorrov; “Kendi doğal yasalarından başka yasa tanımayan öznenin, görünüşte doğaüstü bir olay karşısında yaşadığı kararsızlık (Todorrov,2017:31).

Mitlerde ve destanlarda, hayret verici olay ve kahramanlar coğrafi tuhaflıkları ve dünyanın yaratılışına dair büyülü anlatıları ile fantastiğin atası olarak kabul edilirler (Ayar,2015:27). Masal da içinde bulundurdukları periler, cinler, dev anaları, mağaralar, canavarlar, büyücüler, dev yılanları ile fantastiğin şekillenmesinde etkili olmuş bir türdür. Fantastiği bu türlerden ayıran özelliği ise olağanüstülükleri okuyucuyla birleştirebilmesi, okuyucuya inandırabilmesidir. Masal anlatılarında ise, okuyucu en baştan masalın gerçek olmadığına odaklanarak anlatıyı okur ve onun gerçekdışı durumlarına bir açıklama getirme çabasına girmez.

Masallara ele alacağımız kitonyen uzamlar noktasında tekinsizlik, gotik ve fantastik bu kitonyen uzamların sacayağı gibidir. Fantastik olanın olduğu yerde tekinsizlik kendini mutlaka gösterir. Freud’un da belirttiği gibi fantastiğin en önemli özelliği tekinsizliktir. Aynı şekilde, gotik mekânlar olarak belirttiğimiz ürperti ve huzursuzluğun baş gösterdiği bu yerlerde de tekinsizlik yine başrolde.

Anlatılarda kullanılan mekânlar, nesnelere hiçbir zaman boşuna değildir. Çehov’un da söylediği gibi birinci sahnede duvarda asılı bir silah varsa ilerleyen sahnelerde o silah mutlaka patlayacaktır. Masal içerisinde geçen, kullanılan nesnelere ve uzamlarda boşuna değildir. Masal içindeki her nesnenin, uzamının sembolik olarak bir işlevi mutlaka vardır. Masallarda sıklıkla karşımıza çıkan, üzerinde çok fazla durmadan okuyup geçtiğimiz ve kitonyen olarak nitelendirebileceğimiz bu uzamlara yakından bakmamız gerekirse ilk olarak ele almamız gereken uzam zindan olacaktır. Tutuklu veya hükümlülerin içine konulduğu, çok karanlık, sıkıntılı, kapalı bir yer olarak tanımlanan zindan (Akalin, 2011:2661), Arapça sığın ve mahbes, Arapça- Farsça hapis-hane olarak da karşımıza çıkmaktadır. Zindan, Türk edebiyatında sıklıkla kullanılan bir uzamdır. Özellikle klâsik Türk şiirinde zindanların eskiden kuyu

şeklinde bir girişi olması sebebiyle çâh ve zenahdân kelimeleri ile sıkça kullanıldığı görülmektedir (Koncu, 2003:314).

Masalarda kötülerin, suç işleyenlerin cezalarını çekmek için gönderildiği bu mekân yer altında, gün ışığından yoksun, sevdiklerinden uzak, yeme içme gibi ihtiyaçların tam olarak karşılanamadığı bir uzam olmasından dolayı yarı ölüm yeri olarak değerlendirilebilir.

Bazı masal ve anlatılarda ise haksızlığa veya iftiraya uğramış kişilerinde uzun zamanlar zindanda kaldıklarını görmekteyiz. Bunun en güzel örneklerinden biri de Hz. Yusuf kıssasıdır. Bu kıssa da Yusuf, Mısır melikinın karısının iftirasıyla uzunca bir zaman zindanda kalır. Hz. Yusuf zindandayken Cebrail'e Allah'ın kendisinden razı olup olmadığını sorar ve Cebrail'in razı olduğunu söylemesi üzerine Yusuf, Allah'ın kendisinden razı olduktan sonra zindanda ne kadar kalacağını bir önemi olmadığını, cehennemde zakkum yiyip, irin içmekten, ateşten elbiseler giyip, katran gömleklere bürünmektense zindanda kalmayı yeğlediğini belirtir. Yusuf'un bu ifadeleri tarih boyunca zindanlarda haksız yere yatanlara teselli kaynağı olmuştur (Güleç, 2006:181).

Kimi zaman suçluların cezalarını çekmeleri için, kimi zaman kötülerin akıllanıp faydalı birer insan olmaları için kimi zamanda haksızlığa uğrayarak bu karanlık, korkunç yer altı uzamına yolu düşenlere masalarda sıklıkla rastlanır. Çünkü J.J. Talkien'in (1999) de söylediği gibi masal diyarı "tehlikeli bir ülkedir" ve bu diyarda ihtiyatsızlar için tuzaklar, fazla cesur olanlar içinde zindanlar vardır.

Yeraltı, uzun yıllar boyunca insanoğlunun keşfetmek istediği bir taraftan da gizemli ve korkunç olmasıyla hep çekindiği bir uzam olmuştur. Bu uzam toplumların kutsal geçmişinde de önemli bir yer kaplamıştır. Gök, yer ve yeraltı olmak üzere üç katmanda sınıflandırılan dünyada, gök ilâhi veya yarı ilâhi varlıklara mensup olup, yeryüzü kendini ölüme hazırlayan insanlara yer altı ise ölüm olayıyla bedenlerini terk edenlerin göçtükleri âlem ile karanlığı, kötülüğü ve ızdırabı ifade eden bir uzamdır. Bu yüzden ki yer altı kötülerin cezalarını çekecekleri tekensiz bir uzam olmuştur (Güneş, 2010:126). Yer altıyla bağlantılı olarak, ölüme en yakın uzam olarak görülen, oraya düşenin bir daha yeryüzüne çıkamayacağına inanılan uzamlardan biri de kuyudur. Kuyunun sözlük anlamına baktığımızda karşımıza şu tanımlar

çıkılmaktadır: Su katmanına varıncaya kadar derinliğine kazılan, genellikle silindirik biçiminde, çevresine duvar örülen, suyundan yararlanan çukur, içinden çıkılamayan durum veya yer (Akalin, 2011:1550). Kuyuya pek çok anlatıda, deyimlerde, kıssalarda, âyetlerde rastlamamız mümkündür. Bunlara örnek vermemiz gerekirse aklımıza ilk gelen anlatı şüphesiz ki Hz. Yusuf'un kardeşleri tarafından kuyuya atılması hadisesi olacaktır. Bu anlatıda Yusuf'u kıskanan kardeşleri ondan kurtulmak için en iyi çözümün onu kuyuya atmak olduğunu düşünürler. Çünkü bilirler ki kuyudan hiçbir şekilde kurtuluş yoktur. Kuyunun geçtiği diğer bir yer Dede Korkut Anlatılarından "Salur Kazan tutsak oluboglu Uruz çıkardugıboyı beyân ider" hikâyesidir. Burada Salur Kazan'ın kâfirler tarafından bir kuyuya atılıp üzerinin değirmen taşı ile kapatılması anlatılmaktadır. Salur Kazan'ın yanına gelen kâfir karısının orada ne yaptığını sorması üzerine Salur Kazan'ın "ölülerinizin etlerini yiyorum, kızımın üstüne biniyorum" şeklindeki cevabı kuyunun ölümler diyarıyla ilişkisini işaret etmektedir. Bazı kültürlerde kuyu ile sır arasında bir bağlantının bulunması da ortaya bununla ilgili bazı efsaneleri ortaya çıkarmıştır. Bu efsanelerin biri şöyledir: Başında boynuzu olan padişah tıraş olduğu her berberi öldürür en son genç bir berbere acıyarak öldürmez ve berbere bu sırrı da kimseye söylememesi için tembihte bulunur. Bu sırrın ağırlığı altında kalan berber gider bunu bir kuyuya anlatır. Fakat bu kuyunun etrafında yetişen kamışlardan kaval yapan çobanın, kavalı çalmasıyla bu sır etrafa yayılır. Buna benzer bir diğer anlatıda Kral Midas anlatısıdır.

Kuyunun bir diğer işlevi de cezalandırma, ceza verme işlevidir. Yer altı ve yer üstü arasındaki iyi-kötü mücadelesinde cezalandırma aracı olan kuyu, bu işlevi ile âyetlerde de geçmektedir. Bakara suresinin 102. âyetinde Harut ile Marut melekleri hakkında bir anlatı vardır. Bu anlatıya göre Tanrı, İdris Peygamber zamanında çok güvendiği iki meleği Babil'e indirir. Bu melekler gündüzleri insanlar arasında yaşayıp onlar gibi davranırlar geceleri ise İsm-i Âzam duasını okuyarak gökyüzüne çıkarlar. Bir gün kocasından boşanmak isteyen Zühre adında güzel bir kadınla beraber olmak isterler. Bu kadının meleklerden istekleri olur, melekler onları yerine getirdiği halde kadın bu sefer onlardan içki içmelerini, puta tapmalarını ve haksız yere kan dökmelerini ister. Bunları yerine getiren meleklerin sarhoşluğundan yararlanan Zühre, İsm-i Âzam duasını okuyarak göğe çıkar. Tanrı onu bir yıldız çevirerek cezalandırır. İki meleği de Babil'de bir kuyuda kıyamete kadar asılı kalarak

azap çekmeyle cezalandırır. Melekler bu kuyuda insanoğluyula konuşup onlara büyü sihir öğretirlermiş. Kuyu cadısı ifadesinin de buradan geldiği düşünülmektedir (İnce, 2007:111).

Kuyu uzamı, mitolojide sıklıkla karşımıza çıkan ve yer altıyla bağlantılı olarak kötülüğün temsilcisi olarak kabul edilen bir uzamdır. Türk mitolojisinde Erlik'in, Yunan mitolojisinde Hades'in, Mısır mitolojisinde Seth'in hükmü altında bulunan kötülükler ve karanlıklar diyarıdır (Balkaya, 2014:61). Bu durumu Altay destanlarında görmekte mümkündür. Bu destanlarda yer altı ruhları kötülüğü temsil eden ruhlardır. Bu destana göre, ölülerin hanı İrle-Han'ın kızı siyah tilki donuna bürünerek yiğitleri yer altına çeker ve burada başlarına türlü felaketler getirmektedir (Ögel, 2014:343).

Kuyu uzamına rastlayabileceğimiz bir diğer yer deyimlerdir. Günlük yaşantımızda da sıklıkla kullandığımız deyimlerde kuyu uzamı sıklıkla geçmektedir. Kazdığı kuyuya kendisi düşmek, kuyusunu kazmak, onun ipiyle kuyuya inilmez vb. Bu ifadelerde kuyunun tekinsiz ve tehlikeli yerler olduğunu ifade etmektedir.

Kuyunun bir başka işlevi erginlenmedir. Kuyu uzamı masallarda karşımıza daha çok bu işlevi ile çıkmaktadır. Kuyuya, yer altına iniş her ne kadar bir ceza olarak görülüp ürperti ve korku veren bir durum olsa da kuyuya her iniş olumlu edimlerle dönüşü vurgulamıştır. Kuyuların yeryüzünden yer altına geçiş noktalarını olduğunu bizlere hatırlatan en güzel örnek şüphesiz ki şaman ayinleridir. Şamanların kendi bedenlerini bırakıp göğe ya da yer altına inişleri “öbür dünyanın girişi” olarak nitelendirilen bir çukur/kuyu yardımıyla mümkün olmuştur (Balkaya, 2014:57–58).

Şamanlara yeni bir dünyanın kapısı görevi yapan bu kuyular, anlatılarda da kahramana yeni bir dünyayı açmaktadır. Anlatılarda kuyuya atılan, kuyuya düşen kahraman burada beklemeye alınır. Bazen burada başka bir yer altı dünyasının kahramanı olur bazen de sadece dışarıdaki olayların çözülmesini bekler ki sıra kendisine geldiğine bambaşka bir dünya ile karşılaşsın. Masallarda kuyuya atılan kahraman, orada beklerken onun dışında bazı olaylar gerçekleşir, kendisinin haksızlığa uğradığı ortaya çıkar ve kuyudan yeryüzüne geçiş yaptığında mutlaka ödüllendirilir. Kuyunun erginlenme işlevine örnek olarak Hz. Yusuf kıssasını veren Âdem Balkaya, Yusuf'un kuyuda kaldığı süre içerisinde Cebrail'den birtakım

bilgiler öğrendiğini, yaradan tarafından kendisine ilim, okuma, yazma, rüya tabir etme gibi özellikler verildiğini kuyudan çıktığında erginleşmiş, yenilenmiş olduğunu belirtir. Kuyular, çoğu anlatıda zorla gidilen, ceza vermek için kullanılan uzamlar olsa da bu durum doğu toplumumuzda daha farklıdır. Bunun en güzel örneği de Ahmet Yesevi gibi evliyaların erginleşme veya inisivasyon için kuyulara, yer altına inmeleridir (Balkaya,2014:62). Bu örnek üzerinden de diyebiliriz ki kuyular “ölmeden önce ölmenin” bir tür uygulama alanıdır. Orada dünya nimetlerinden yoksun, karanlık, böcek ve yılanlarla beraber âdeta bir mezar ortamındadır. Seni orada gören bulan olmadığı sürece de orası kişinin mezarı olacaktır. Bu noktada Hilmi Yavuz’un “Üç Anlatı” (1995) kitabında en son kuyu anlatısına yer vermesi ve ölümü anlatabilmek için kuyu araması boşuna değildir.

Kuyuya çok başka bir pencereden bakarak ayrı bir yorum getiren Balkaya şu ifadeleri kullanır: “Kuyular bilinmeyenlerin, karanlıkların dünyasıdır. İnsanın göremediği, çoğu zaman psişik edim ve sezgileriyle anlayabileceği bir bilinmezlik alanıdır. Bu normal sınırların ötesinde bilinçten bilinçdışına yapılan bir yolculuktur. Yaşamın büyük bir bölümü aslında bilinçdışında uyunarak veya hayal kurularak geçirilir. Bilinçdışı her yönüyle bireyin uğraşmak, yüzleşmek veya mücadele etmek zorunda olduğu korkuların, kaygıların taşıdığı giz ve bu gizin ördüğü kalın duvarlarla çevrili, türlü düşmanların olduğu bir yerdir. Her bireyin kendi mental dünyasında barındırdığı bir kuyusu vardır” (Balkaya, 2014:57). Burada kuyu, birey psikolojisi ile birlikte ele alınmış ve kahramanın kuyu içerisinde verdiği mücadele ile bireyin kendi kafasında verdiği mücadele benzeştirilmiştir. Kuyunun, her kahramanın gitmek zorunda olduğu bir erginlenme alanı olarak bilinçaltının simgesi olduğunu ifade eden Ahmet Doğan ifadesini pekiştirmek için Hüsnü Aşk romanını örnek vermektedir. Aşk’ın kuyuya düşmesinin dış dünyadan iç dünyaya, makro kozmostan mikro kozmosa doğru kökten bir değişim olarak algılanması gerektiğini, Aşk’ın kuyuya baş aşağı düşmesinin altında onun zihni bir karışıklık yaşamasının yattığını belirtmektedir (Doğan, 2005:68).

Kuyu uzamı görüldüğü üzere anlatılarda sıradan bir yer olmanın çok ötesindedir. Bu uzamın anlatı içerisinde neyi ifade ettiğini bilmek anlatının derinliklerine inip etkili bir okuma yapabilmemiz için oldukça önemlidir.

Yeraltıyla olan bağlantısı ile anlatılarda en az zindan, kuyu kadar karşımıza çıkan bir diğer uzam mağaradır. Mağaranın sözlük anlamı, bir yamaca veya kaya içine doğru uzanan, barınak olarak kullanılabilen yer kovuğu, in şeklindedir (Akalin, 2011:1602). Arapça gâr, kehf kelimeleriyle kullanılan mağara sembolik olarak “gizli ve kapatılmış” olanın içerilmesidir. Orta Çağda bu uzam dinin merkezi insan kalbini, Jung’a göre ise bilinçdışının güvenliğini ve zapt edilmediğini temsil etmektedir (Koncu,2003:315).

Çin toplumunda mağaralar her ne kadar doğaüstü güçlere sahip, iyi huylu varlıkların yaşadıkları yer olarak kabul edilse de masalarda bu durum farklılık göstermektedir. Masalarda mağaralar daha çok kötü tiplerin barınağı, kötülüklerin yapıldığı, büyülerin, sihirlerin yapıldığı uzamlar olarak kullanılsa da bu uzam içerisinde doğum olaylarının gerçekleştiğini, yolunu kaybeden kahramanlara sığınak olduğunu da görmekteyiz. Mağaranın içinde doğum olayının gerçekleşmesi Eski Türklerin atalarının mağarada, dağda veya dağ içindeki bir mağarada olduklarına olan inançlarını akıllara getirmektedir. Eski Türkler için mağara bu yüzden ana karnını, rahmini temsil eden bir uzamdır. Bu yüzden ki anlatılarda kahraman güvenli bir yer olarak bu uzamı arar, burada kendini iyi ve güvende hisseder. Tıpkı ana karnında hissettiği güven gibi.

Çin kaynaklarından edilen bilgiye göre Büyük Hun Devletinin de kutsal bir Ata-Mağarası mevcuttur. Bu kutsal mağaraya herkes saygı göstermekte ve yılın belirli aylarında hükümdarın başkanlığında bu mağaranın ziyaret edildiği ifade edilmektedir. Aynı şekilde Tobalarda kayaları ata mâbeti şeklinde oyarak mağaraya benzeyen bu yerlerde göğe, yere ve Han soylarının ruhlarına kurban sunarlarmış. Bu merasimden sonra da kayın ağaçları dikerek o bölgede kutsal bir orman meydana getirirlermiş. Bu durumun benzerini Korelilerde de görmekteyiz. Onlarda yılın onuncu ayında Ata Mağarasına giderek orada göğe kurbanlarını sunarlarmış (Ögel,2014:25–26).

Mağaralar halk inanişinde da önemli bir yere sahip olan uzamlardır. Batı Asya efsanelerinde mağaradan girişin daha güzel bir dünyaya giriş olabileceği inancı ile nişanlı bir erkeğin sevdiğini ilk kez gördüğü zifaf odasına “mağara odası” denilmiştir (Koncu, 2003:315).

Masalarda, karşılaştığımız mağaralarda bir olay daha gerçekleşmektedir ki o da don değiştirme olayıdır. Mağaraya giren bir insanın oradan çok farklı bir şekilde çıktığını görmemiz tekinsiz bir olaydır ve ana rahminden farklı bir biçimde yeniden doğuşu simgelemektedir. Mağara uzamının en çok bilinen işlevi ise, ölümlerin gömülmesi ve hazinelerin saklanması işlevidir.

Hapishane, hücre, mahzen, mezar, çukur, bataklık gibi kitonyen olarak değerlendirilebileceğimiz uzamları çoğaltmamız mümkündür. Burada zindan, kuyu ve mağara üzerinde durmamızın sebebi bu üç uzamın daha çok kullanılması ve diğer uzamları da kapsamından dolayıdır.

2.3. Kitonyen Hayvanlar

Masallar, diğer sözlü kültür ürünlerinden farklı olarak içlerinde tüm olağanüstülükleri barındırabilirler. Örneğin; masalda bir insan uçabilirken, bir tilki konuşabilir, bir vazo ayaklanabilir. Tüm bu olağanüstülükler okuyucuya garip gelmez. Masalların bu olağanüstülük özelliğini gösteren en önemli masal kahramanlarından biri de hayvanlardır. Masalarda tüm hayvanlar masal tipi olabilirler. Masalarda aslan, kurbağa, yılan, ayı, kuş, bit, pire, deve, karınca ve daha birçok hayvanla karşılaşabilmek mümkündür. Bu bölüme konu olan hayvanlar kitonyen teriminin tanımına da uygun olarak, toprak/toprak altıyla bağlantısı olan, diğer türlerine göre daha fazla korku, ürperti veren, yaşam alanları tekinsiz olan hayvanlar olacaktır. Bu açıklamaların ardından akla ilk gelen hayvanlardan biri şüphesiz ki yılandır. Bunun dışında kitonyen hayvan olarak nitelendirilebileceğimiz hayvanlar; kertenkele, akrep, timsah, fare/çıyan, köstebek, yarasa, böcek/karınca, kurbağadır. Tavşanların da açık alanlarda kalmaları tehlikeli olduğu için kendilerine daima kapalı bir alan ararlar ve buralar genelde mağara ya da kendi kazdıkları bir çukur olur. Yaşam alanlarının tekinsiz yerler olmalarından dolayı tavşanlar da bu gruba dâhil edilebilir. Masalarda sıklıkla geçen mistik bir canlı olan ejderhayı da yaşam alanı olan kuytu yerler, korku veren görüntüsü, insanda ürperdi uyandıran gücü ve bu gücünü ne zaman kullanacağı bilinemediği için uyandırdığı güvensizlik duygusu ile bu başlık altında ele alabiliriz. Bu hayvanların birçoğu mitik anlatılarda da karşımıza çıkmaktadır.

Türk Şamanizm’de, yer altı tanrısı olan Erlik ile ilişkilendirilen yılanın genellikle kara yılan olarak anılması yine Erlik ile ilgilidir. Çünkü Türk mitolojisinde, ak ya da gök rengi Gök Tanrısı, kara renk ise yer ve yer altı tanrısı olarak Erlik’i temsil etmektedir (Çoruhlu,1994:157-158). Çeşitli kültürlerde yaşam, ölüm, sihir ve bilgiyle ilişkilendirilmiş olan yılan, Babil mitlerinde su, hayat ve sağlık tanrısı Ningişzida’nın sembolü iken, Çin mitlerinde ejder ile özdeşleştirilmiş ve sudaki ruhlar olarak algılanmıştır. Hristiyanlıkta ise, ilk başlarda şeytanla özdeşleştirilen yılan, daha sonraları pagan kültürün etkisiyle hem korkulan hem de kutsal kabul edilen bir özellik kazanmıştır.

Yılan, eski Hint ve Budist mitlerinde de karşımıza çıkan bir unsurdur. Hint mitlerinde Vişnu isimli ilâh, ilahi yılan Ananta’nın kıvrılmış vücudu üzerinde duran veya uyuyan bir insan şeklinde tasvir edilmektedir. Şiva kültüründe yılanı ibadet eden insanlar, bu sayede onun ve diğer zararlı varlıklarından şerrinden uzak olduklarına inanırlardı. Eski Greklerde de zekâ ilahisine tahsis edilmiş, seçkin ve değerli bir yaratık olarak kabul edilen yılan zamanla olumsuz bir anlam kazanarak nefret ve düşmanlığı simgelemiştir (Yöndemli, 2004:41–67).

Halk inanışlarında sıklıkla karşımıza çıkan yılanı kimi zaman koruyucu özelliği de yüklenir. Eve giren yılanın evi koruduğuna inanılmış ve bu yüzden yılan öldürülmezmiş. Pek çok masalda hazinelerin bekçiliğini de yılanlar yapar. Başka bir halk inanışına göre ise, yılan etini yiyen kimsenin sihir gücüne kavuşacağına ve doğanın dilini anlamaya başlayacağına inanılmıştır (Abiha, 2012: 3).

Eliade, yılanın bir ay simgesi olduğunu ve kadın/yılan/ay ilişkisi olduğunu belirtir. Bu ilişkiye göre ay, tüm bereketin kaynağıdır ve kadınların adet dönemlerini düzenler, kişileştirildiğinde ise kadınların efendisi olur. Pek çok halk inanışında ayın erkek olduğuna ya da erkek kılığına girip kadınlarla birleştiğine inanılmıştır. Yine kadın-yılan ilişkisine bağlı olarak Orta Avrupa’da adet dönemindeki bir kadının saçlarını kesip toprağa gömmesi halinde o saçların yılanı dönüşeceğine dair batıl inançlar ortaya çıkmıştır. Binlerce yıl kadın, yılan, büyü sözcükleri birlikte kullanılmış, bu birlikteliğin kaynağı ise ay olarak kabul edilmiştir (Abiha,2012:3–6).

Görüldüğü üzere yılan pek çok kültürde iyi ya da kötü, uğurlu ya da uğursuz bir şekilde kendisine yer bulmuştur. Kimi mitolojilerde ölümsüzlüğün simgesi olurken kimi mitolojide doğurganlığın, ilmin sembolü olarak kutsanmıştır.

Hikâye, masal ve efsanelerde sıklıkla karşımıza çıkan yılan, Fuat Yöndemli'ye göre iki farklı anlam yüklenmektedir. Bunlardan biri olumlu diğeri olumsuz anlamdır. Olumsuz anlamıyla yılan, insanlar için tehlike, düşmanlık, şeytanlık, kurnazlık, zehir, ölüm, ihtiras ve şehveti temsil etmektedir. Olumlu anlamları ile ise, akıllılık, zekâ, beceriklilik, ihtiyat, ketumluk, kuvvet, kudret, iktidar zenginlik, şifa ve yaratıcılığın sembolüdür.

Masallarda yer alan yılanlar genellikle dost, yardımcı, affedici özelliklerinin aksine kahramana düşman, sinsî, kindar canlılar olarak yer almaktadırlar. Kahramanın düşmanlarının yılan kılığına girerek, kahramanın çevresine daha rahat girebilmesi, kimi kahramanların midesinde büyüyerek onlara iftiraya uğratması ve ölümlerine sebep olması, kendisine iyilik yapan, kurtaran kahramanı illa ki zehirleyerek öldürmek istemesi ve masallardaki kötü tiplerin büyü yapma, kılık değiştirme gibi durumlarda yılanı tercih etmeleri yılanın masallarda o kadar da masum olarak yer verilmediğini göstermektedir. Yılan, her masalda karşımıza kötülüğü temsil eden bir özelliği ile çıkmayabilir. Dikkat edilmesi gereken nokta keskin, net bir kaniya varmaktansa yılanın masal içindeki işlevine bağlı olarak bir genelleme yapmaktır.

Kitonyen olarak değerlendirilebilecek olan ve pek çok kültürde yer altından, denizin derinliklerinden çıkması sebebi ile yılanla özdeşleştirilen ejderha, yılanın uzun süre yaşamasıyla dönüşüme uğradığına inanılan bir varlıktır. Sözlüklerde büyük bir deniz canavarı, son derece iri, müthiş görünümlü, uzun ve geniş gövdeli, kocaman başlı, parıldayan gözlü ve çok dişli, büyük ağızlı, karadaki canlılardan gördüğünü yiyen zararlı bir yılan olarak tarif edilmektedir (Yöndemli, 2004:90). Bir inanışa göre ise, ejderha, yılanın vahşi bir manda veya ceylanla çiftleşmesi sonucu ortaya çıkmıştır (Tansü ve Güvenç, 2012:7). Gök ve yer-su unsurlarına bağlı olarak geniş bir uygulama alanı bulan ejderha, erken dönemlerde Türkler için bereketin, gücün, kuvvetin simgesi olmuştur. Türk mitolojisine göre yer ve gök ejderi olmak üzere ikiye ayrılan ejderhadan yer ejderi yerin altında ya da denizin derinliklerinde yaşayan, yalnızca bahar döneminde ortaya çıkarak boynuzlarıyla gökyüzüne kadar

ulaşan, yağmur yağdıran bir varlık sembolü olmuştur. Ejderhanın bu olumlu simge özelliği, Türklerin Ön Asya kültürleri ile başlayan ilişkileri ile son bulmuş, kötülüğün, felaketin simgesi haline gelmiştir (Çoruhlu,1994:132,133). Türk masallarında ise dört ayaklı, iki kanatlı, yedi başlı ve uzun kalın kuyruklu olarak anlatılan ejderha, masal kahramanlarının sevgililerine kavuşabilmek için aşmaları gereken bir engeldir. Bu ejderhalar, çoğunlukla bir geçiti tutar veya bir hazineyi korurlar (Yöndemli,2004:91).

Kitonyen hayvanlar grubunda değerlendirebileceğimiz bir diğer hayvan da toprak altında, kuytu ve karanlık yerlerde yaşamını sürdüren faredir. Eski Türkler ve Çinlilerde kutsal kabul edilen fare, Türklerin 12 Hayvanlı Türk Takviminin de ilk yılıdır. Altan Armutak “Doğu ve Batı Mitolojilerinde Hayvan Motifi” (2002) adlı makalesinde farenin kutsal sayılması sebebi ile de eski Asya toplumlarında kedinin sevilmediğini ifade eder. Bahaeddin Ögel, Türklerde fare denilince akla küçük ev farelerinin değil büyük kır farelerinin geldiğini ifade ederek şu örneği verir: “Hunlar, eskiden çocuklarını koyunlarına bindirirler ve ellerine birer çocuk oku ile yayı verirlerdi. Çocuklar koyunlar üzerinden fare avlardı.” Bu geleneğin Çin kaynaklarında kesin olarak geçtiğini belirten Ögel, farenin masallarda da sıklıkla karşımıza çıktığını, Orta Asya ve Anadolu masallarında fare donuna girmenin çok yaygın olduğunu ifade etmektedir (Ögel,2014:689).

Kitonyen başlığı altında değerlendireceğimiz bir başka hayvan yaşam alanlarının genellikle bataklıklar, kirliliği sular olması sebebi ile kurbağa olacaktır. Elena Harris “Çeşitli Simgelerin Anlamları” (2015) adlı yazısında kurbağa simgesini ele alırken bu hayvanın, su unsuru ile ilişkili olduğunu ve bu ilişkiden kaynaklı temizlenmeyi, yeniden doğuşu, yenilenmeyi, doğurganlığı ve başkalaşımı temsil ettiğini aktarmakla birlikte, kurbağanın Mısır mitlerinde verimliliği temsil ettiğinin de altını çizmiştir.

Yaşam alanının karanlık, loş, nemli mağaralar olması sebebi ile kitonyen olarak değerlendirilecek olan diğer bir hayvan da yarasadır. Yarasalar hakkında çok fazla bir bilgiye sahip olmasak da Romalılarda hasta şeytanın ve ölümün işareti, Doğu kültüründe uzun yaşamın sembolü ve Orta Amerika’da karanlıkta uçabilmeleri sebebi ile ruh rehberi olarak kabul edildiğini bilmekteyiz. Halk inanışlarına da konu

olan yarasanın gözlerinin çok iyi görmemesinden dolayı kanının gözlere sürüldüğünde, gözleri açtığı inancı yaygındır.

Tavşan; sevimli, evlerde de yaşamın sürdürebilen bir hayvan olmasının yanında doğal yaşam alanının karanlık, kuytu yerler, mağara içleri ve çukur içleri olmasından dolayı kitonyen hayvanlar arasında değerlendirilebilen bir hayvandır. Tavşan, Hititlerde totem olarak kabul edilmiş, kutsal olduğuna inanılmış ve etinin yenmesi yasaklanmış bir hayvandır. Eski Türklerde 12 Hayvanlı Türk Takviminin dördüncü yılı tavşan yılı olarak kabul edilmiş, Çin’de de ay ile ilişkilendirilerek ağustos aylarının dolunaylarında adına festivaller düzenlenmiştir. Antik Britanya’da da kutsal kabul edilen tavşan, Antik Roma’da düzenlenen dini törenlerde önemli bir rol almış, etinin yenmesi yasaklanmıştır (Armutak,2002:15).

Bu bölümde yaşam biçimleri, çevre koşulları, fiziksel özellikleri ve uyandırdıkları korku, tedirginlik hisleri ile kitonyen kavramının tanımına uygun olan, masalarda yer alan hayvanlar ele alarak, onların masal metinleri içerisinde sıradan bir kullanımlarının olmadığı, masal içinde önemli bir işleve sahip oldukları vurgulanmıştır.

2.4. Kitonyen Gerçeküstü Varlıklar

Masalı diğer halk kültürü ürünlerinden ayıran en önemli özelliği içinde gerçeküstü varlıkları, kişileri ve olayları barındırmasıdır. Bu gerçeküstü durumlar masalla o kadar içselleştirilmiştir ki okuyucu bu durumları abartılı bulmadan normal olarak karşılar. Masalarda karşımıza çıkan ve hiç yadırgamadan onları masalın birer parçası olarak gördüğümüz pek çok gerçeküstü/insandışı varlık vardır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir: Devler (devin çocukları, dev anası/babası, dev padişahı), periler (peri kızları, peri padişahının kızı/oğlu, su perisi, uyku perisi vb.), Arap (cin), melekler, cinliler (cin padişahının kızı/oğlu), bülbül padişahı, karınca padişahı, kızlar padişahı, atlar padişahı vb.

Masalarda geçen bu gerçeküstü varlıklara kitonyen niteliği kazandıran yönleri tekinsizlik yaratmalarından kaynaklıdır. Masal kahramanının karşısına bir ağaç kavuğunun içinden apansız çıkan Araplar ne zaman ne şekilde davranacağı belli olmadığı için kahramanda korku uyandıran devler, büyü yapabilme yetenekleri ile kahramana huzursuzluk ve güvensizlik veren periler... Tüm bu varlıkların masal

içinde barınma, saklanma yeri olarak ıssız, تنها yerleri seçmeleri de bu varlıkları kitonyen olarak nitelendirmemizde önemli bir etkidir. Örneğin devler barınma yeri olarak çoğunlukla mağaraları tercih etmekle birlikte, onları ıssız dağ başlarında bir kulübede, evde görmek de mümkündür. Arap ise, bu varlıklar arasında en tekinsiz diyebileceğimiz bir varlıktır. Çoğunlukla cin olarak karşımıza çıkan Arapları yöneten bir sahibi vardır ve sahibi istemediği sürece göz önünde bulunmaz. Kimi zaman bir ağaç kavuğunda, kimi zaman bir mağara ya da kuyu içinde karşımıza çıkan Araplar kimi zamanda karşımıza kara bir kedi olarak da çıkmaktadır. Olağanüstü güçlere sahip olmakla birlikte nerede ne zaman ne şekilde karşımıza çıkacağı belli olmayan bu Araplar masalarda karşımıza sıklıkla çıkan varlıklardır. Masal denilince aklımıza gelen bir diğer varlık olan periler de masal içinde çok fazla göz önünde bulunmazlar. Daha çok kahramana yapmış oldukları büyü ile karşımıza çıkarlar. Yaşam alanı olarak da yine yer altında bir saray, mağara gibi karanlık yerleri tercih eden periler bu esrarengiz yönleri ile kitonyen olarak nitelendirebildiğimiz varlıklardır. Masalarda sıkça rastladığımız kitonyen varlıklardan ilki devdir. Dev kelimesi dilimize Farsça “div” kelimesinden geçmekle birlikte korkunç, çok iri ve olağanüstü güçlü masal yaratığı diye tanımlanmaktadır (Akalin,2011:644). Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisinde ise “Masalarda genellikle kötülük yapan, korkunç, iri, pek kuvvetli olağanüstü yaratık” olarak tanımlanmaktadır (1977, C.2: 274). Yabancı tesirlerin az girdiği Altay-Türk masalarında devlere, yelbegen denilmiştir. Radlof’un tanımına göre yelbegen, insan biçiminde, insan yiyen, çok büyük; üç, yedi veya on iki başlı, siyah ve sarı renklidir. Güneş veya ayın tutulması, devlerin ayla güneşi yemiş olması ile anlatılır (Ögel,2014:711).

Devler, çoğu masalda karşımıza çıkan masal tipleridir. Çok iri insan olarak tasvir edilen devlerin bu irilikleri, bir dudağı yeri süpürürken bir dudağı göğü süpürür şeklinde betimlenmektedir. Her masalda standart bir dev kalıbıyla karşılaşmaktan ziyade karşımıza kimi zaman yedi başlı, dokuz başlı devler, yedi kulaklı, kırk kulaklı devlerde çıkmaktadır. Devlerin bu kulak ve baş sayılarının artması, kahramanın onu yenebilme derecesini de göstermektedir. Masalarda yapılan dev tasvirleri genellikle şu şekildedir: Çok büyüktür. Beyaz bir dağ gibidir. Dev, tuhaf ve acayip bir şeydir ve bir dudağı üstte kuş toplar, bir dudağı yerde ne varsa silip süpürür. Devleri kitonyen yapan en önemli özellikleri tekinsiz yaşam alanlarıdır. Çoğunlukla bir su kenarını,

orman içini ve bir dağ başını seçen devler, yaşayacakları bu yerlere insan ayağının değmemiş olmasına, onlardan uzak olmasına özen gösterirler. Kimi devler insanlar gibi bir aile düzeninde yaşarken; kimi devler yalnız yaşarlar ve bu yalnız yaşayan devlerin bir sarayları, kırk odalı konakları olur. Devlerin, barınma yeri olarak kullandıkları alanların en başında da mağara gelir. Öyle ki dev bir sarayda dahi yaşıyorsa bu saraya giden yolda mağara ya da kuyu ağız görevi görür. Masallarda devin yeraltıyla alakalı olarak bulunduğu bir uzam kuyudur. Dev kuyudan yeraltına, kendi diyarına iner. Bir kuyu devin evidir. Kuyuda yaşar. Kuyuyu tutar. Devlin kuyusu değirmen taşının altındadır. Kör bir kuyudur. Çölleşmiş bir ovadadır. (Sarpkaya, 2018: 70). Devlerin dikkatimizi çeken bir diğer yönleri de zengin olmalarıdır. Devlerde mutlaka kıymetli bir eşya, değerli bir kuş ya nadir bulunan meyveler vardır. Kimi zaman kahraman yolculuğunu tamamlayabilmek için devlerde bulunan bu kıymetli eşyalara ulaşmak zorundadır.

Devler karşımıza her zaman kahramanın düşmanı, kahramana engel bir unsur olarak çıkmazlar. Özellikle dev anaları, erkek devlere göre daha merhametlidir ve kahramana yardımcı olan olumlu bir tiptir. Dev analarının iri memeleri vardır ve bir memesini sol omzuna bir memesini sağ omzuna atarak işlerini görürler. Devlin bu memesinden emebilen kahraman, dev ananın gözünde bir evlat olur ve diğer erkek devlere karşı kahramanı korur. Çünkü devlerin en sevdiği besin kaynağı insan etidir. İnsanoğlunun kokusunu çok ötelere dahi duyar ve onu yemek için uğraşır. Dev analarının bu merhametine karşın dev babaları olumsuz bir tip olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Kahraman bu dev babalarını yenmek için çoğunlukla onu ölüme götürecek tılsımlı bölgesini bulmak, bilmek zorundadır. Devlerin vücutlarındaki bu tılsımlı bölgeye erişen kahraman çok küçük bir darbeye bile devini öldürebilir. Devlerin dostluğunu kazanmayı başaran kahraman ise onların yardımıyla ulaşmak istediği yere/şeye ulaşabilir. Bu noktada dev kendinin bir özelliği olan şekil değiştirmeyi bile kahramana öğretebilir. Böylelikle dev kılığına girebilen kahraman rahatlıkla devler ülkesine girerek istediğine ulaşır. Devlerin dikkatimizi çeken bir diğer yönü de iri gövdelerine, güçlerine rağmen çok akıllı olmamalarıdır. Öyle ki çok küçük bir çocuk aklını kullanarak devleri yenebilir, onlarla baş edebilir. Türkiye sahası masallarında dev, insan için tehlikedir, zararlıdır ve onunla mücadele edilmesi gerekir. Burada anlatıcı ve masal anlatma geleneği dış dünyadaki bir tehlikeyi devin

şahsında kişileştirmiştir ve bu tehlikeden kurtulmanın yolunu kişinin yaratıcı gücünü, zekasını, aklını ve hayal gücünü kullanmasına bağlamıştır (Sarpkaya, 2018:86).

Masallarda karşımıza korkunç, korku veren bir tip olarak çıkan Araplar ise, çoğunlukla bir dudağı yerde bir dudağı gökte şeklinde tasavvur edilir. Bu siyahî çok korkunç olarak gözümüzde canlanan tipler iri yarıdır veya büyücü bir kadın kılığında olup çoğu zaman cin olarak karşımıza çıkarlar. Arapların masal içerisinde kılık değiştirdiği de olur. Kimi zaman kara bir kedi kimi zaman bir dev olabilirler.

Bu cin Araplar, kahramanın karşısına ıssız, تنها, terk edilmiş yerlerde ve yeraltıyla bağlantısı olan uzamlarda çıkarlar. Buralar genellikle ıssız bir orman içindeki ağaç kavuğu, bir kütüğün içi, kuyu, mağara, mezar altı ya da tekinsiz kırk odalı bir konak olmaktadır. Kahramana mutlu ve zengin bir hayat sunmak için, kahramanı bir çeşit sınavdan geçiren Arap, kahramanın aşması gereken bir engeldir. Kuyunun içinde yaşayan bir Arap, oraya inen kahramanın yukarıya çıkmasına izin vermez. Bunun için kahramanı bazı sınavlardan geçirir. Kahraman, Arabın bu sınavından geçerse kuyudan çıkabilir.

Arabın masal içerisinde Arap Lala, Arap Üzengi şeklinde bazı özel isimleri bulunur. Bunların yanında Arabın “Of” kelimesiyle ortaya çıktığı pek çok masal örneği de mevcuttur. Sarpkaya, Arabın “Of” kelimesiyle olan ilişkisini şu şekilde aktarmıştır: “Of sözcüğü olumsuzluk içermektedir, sıkıntıya veya kötü bir duruma karşı verilen tepkidir. Olumsuz ve kötü durumu yansıtan “Of” sözcüğünün Arab’la sihirsiz ilişkisi, Altay yaratılış anlatmasındaki “De ki hep, ‘Yaptım oldu!’ Başka bir şey söyleme. Hele yaratır iken, ‘Yaptım olmadı!’ Deme!” ifadelerini hatırlatır. Olumsuzluk ve kötülüğün sözle ilişkilendirilmesiyle açıklanır” (Sarpkaya, 2018: 146).

Elinde sınırsız güçleri olan bu Araplar dışında, sadece çirkinlikleri, kötü kalplilikleri, kıskançlıklarından dolayı da Arap olarak nitelendirilen Arap tipleri vardır. Bu tipler çoğunlukla padişahın, şehzadenin sevdiği evleneceği peri kızlarını kıskanarak onların yerine geçen, sonunda da gerçeğin ortaya çıkmasıyla cezalandırılan tiplerdir.

Arabı, kitonyen yapan yaşadığı ıssız, yeraltıyla bağlantılı olan uzamlar, dış görünüşünün çirkinliği, korkunçluğu ile verdiği ürperti, güvensizlik hissidir. Arap, kimi masallarda da kahramana yardımcı, olumlu bir varlık olarak karşımıza çıksa da çoğunlukla olumsuz, şeytani ve zararlı bir varlıktır.

Pek çok masalda karşımıza çıkan diğer bir olağanüstü varlık ise perilerdir. Periler genellikle dişi olarak tasavvur edilir. Bu varlıklar masal içerisinde bazen iyi bazen kötü özellikler sergilerler. Onları kitonyen yapan tarafları da budur. Kahramanın karşısına ne zaman ne şekilde çıkacakları hiçbir zaman belli olmaz. Doğaüstü güçleri olduğuna inanılan hayal ürünü varlık olarak tanımlanan peri (Akalin, 2011:1914), masalarda da çok güzel, büyü yapma gücüne sahip tipler olarak tasvir edilmektedir. Guiley, perileri Sarpkaya'nın aktarımı ile şu şekilde açıklamıştır: “Periler, cennet ve dünya arasında kalan tüm yerleri işgal etmiş, büyülü güçlere sahip, cadılıkla ilişkilendirilebilen özelliklere sahip ve bazen düşmüş melekler bazen de demon olarak kabul edilen varlıklardır” (Sarpkaya,2018:88). Periler her şekle girerek, kahramanın karşısına çıkabilir. Çoğu zaman güvercin donuna giren perileri kimi zaman ağaç, kütük, iğne, nar, limon gibi donlarda görebiliriz. Perilerin insan kılığına girerek, insanlarla evlendiği de görülmektedir (Günay,1983:26). Bazı peri kızları, âşık oldukları bir şehzadeyi, padişahı kendine bağlamak için büyü yapar. Kahraman iyi kalpli, yardımsever olursa peri kızı onu bağışlar ya da şehzadenin/padişahın âşık olduğu kız, iyi kalpliliği ile delikanlıyı bu büyüden kurtarır. Sinirlenecekleri bir durumda kahramana istedikleri büyüü yapar, sonsuza kadar kahramanı o büyüünün etkisinde tutabilir. Bu sebeple periler, çok göz önünde bulunan varlıklar değildir. Yaşadıkları yerler genellikle su altı, ağaç dibi, ayak basılmamış yerlerde bir saray, orman içinde bir mağara ya da bu mağara içinden açılan kocaman bir saray olabilmektedir. Periler, büyü yaptıkları kahramanları da bu şekilde ıssız, tekinsiz yerlerde tutarlar. Kahramanı kurtarmak isteyen tip bu yollardan geçerken muhakkak ki bir korku, ürperti, tedirginlik duyar.

Periler, karşımıza her zaman kötülük yapan, zarar veren varlıklar olarak çıkmazlar. Kimi masalarda iyiliğin, güzelliğin timsali olarak gösterilirler. Fakat ne olursa olsun periler olağanüstü güçlere sahip olan, insandışı varlıklardır. Gerçek dünyaya ait olmayan bu varlık potansiyel bir tehlikeyi sembolize eder. Ellerinde bulunan büyü yapabilme güçleri ile her an kötülük yapabilmeleri göz önünde bulundurularak bu varlıkların tekinsiz, şeytani varlıklar olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Kitonyen gerçeküstü varlıklar başlığı altına ele almış olduğumuz dev, Arap ve perilerin bazı ortak özellikleri mevcuttur. Bu özelliklerden en önemlisi her üçünün de masallar içerisinde tek yönlü olarak yer almamalarıdır. Bu varlıklar kimi zaman iyi,

zararsız, kahramana yardımcı varlıklar olarak karşımıza çıksalarda kimi zaman kötü, tehlikeli, kahramanın önünde bir engel olarak karşımıza çıkarlar. Bu varlıkları kitonyen yapan da bu taraflarıdır. Belirsizdirler, bilinmezler ve her bilinmeyenin yaratmış olduğu o tekinsizlik hissini barındırırlar. Bu varlıkların zararlı, tehlikeli ve şeytani olma özellikleri göz önünde bulundurularak bu varlıklar kitonyen gerçeküstü varlıklar olarak ele alınmıştır.

2.5. Kitonyen Nesnelere

Masal içinde yer alan bazı nesnelere büyü, gizemli, olağanüstü güçlere sahip nesnelere. Gündelik yaşantımızda da sıklıkla kullandığımız, elimizin altında bulundurduğumuz bu nesnelere masal içinde bambaşka bir kimliğe bürünürler. Masalın olağanüstülükleri içinde barındıran bir tür olması masal içinde geçen bu nesnelere dikkat etmemizi engeller. Nesnelere masal içindeki işlevlerini olağan karşılayarak bir okuma gerçekleştiririz. Oysa derinlemesine yapılan bir okuma ile bu nesnelere sıradan bir işlevde kullanılmadığını mitolojiden, halk inanışlarından izler taşıyarak masallardaki yerini aldığını görmemiz mümkündür.

Masallarda bu şekilde karşımıza çıkan nesnelere ayna, toprak tas, büyü kütük, tabut, altın kutu, sandık, mezar şeklinde sıralamamız mümkündür. Görüldüğü üzere, ilk bakışta oldukça sıradan görünen bu nesnelere masal içinde olağanüstü nesnelere dönüşürler. Bu nesnelere kitonyen yapan durumda budur. Normalde çok tanıdık gelen ama asıl işlevleri dışında başka işlevlerle karşımıza çıkan ya da kapalı, kilitli olmaları ile merak, tedirginlik uyandıran bu nesnelere kimileri de ölümü çağrıştırdığı için korku uyandırmaktadır. Bu nesnelere masallardaki kullanım alanları şeytani amaçlıdır. Büyücü aynasına bakarak yok etmek istediği kahramanın yerini kolaylıkla tespit ederek ona zarar verebilir. Tabut, mezar gibi ölümle ilişkili nesnelere yer altıyla bağlantılı olarak kahramanda korku, tedirginlik uyandırırken, toprak altından çıkan taslar, çeşitli nesnelere gizemli olduklarından dolayı kahraman ne ile karşılaşacağını bilemez ve tedirginlik duyar.

Bu nesnelere içinde ayna, her şeyi olduğu gibi yansıtması, yalansız olması ve kişinin kendisini tanımasını, keşfetmesini sağlaması bakımından birçok toplumda önemli bir yer edinmiştir. Aynanın sözlük anlamı ışığı yansıtan, varlıkların görüntüsünü veren, cilalı ve sırlı cam, gözgüdür (Akalin, 2011:207). Bu sözcük Farsça âyineden

gelmekte olup Arapçası akseden görüntü anlamındaki mir'attır. "Tasavvuf Terimleri Sözlüğü"ne baktığımızda ise insan-ı kâmilin kalbidir. Allah'ın zat, sıfat, isim ve filelerine mazhar ve tecelligâh olması itibariyle genel anlamda insana, özel anlamda kâmil insana ayna ve mir'ât-ı Hak, âyine-i Rahman şeklinde açıklanırken, (Uludağ, 2012:56) "Divân Şiiri Sözlüğü"nde aynanın edebiyatımız içindeki kullanım alanı açıklanmıştır. İskender Pala'nın bu açıklaması şu şekildedir: "Aynanın edebiyatta kullanılış sebeplerinin başında bir süs malzemesi oluşu gelir. Güzeller, aynaya bakarak kendi güzelliklerinin farkına varırlar, yine ona bakarak süslenirler. Aynanın karşısındakini gösterme ve yansıma özelliği, gerçekte aslı olmayan bir şeyin bir hayal misali ortaya çıkmasıdır. Ayna, Halk edebiyatında insana yaşlandığını hissettiren bir eşya olarak kullanırken, Divân edebiyatında daha çok tenasüp yoluyla ve yüz, çehre, yanak vs. ayna ile ilgili kelimelerle birlikte zikredilir (Pala, 1990:61–62). Ahmet Atillâ Şentürk, "Osmanlı Şiiri Kılavuzu"nda aynanın gündelik yaşamda nasıl kullanıldığı üzerinde durmuştur. Aynanın gerçek dünya ile metafizik âlem arasında geçiş sağladığına inanıldığı için cin ve peri gibi yaratıklarla iletişim kurmada önemli bir araç olmuştur. Eskiden ölümü bekleyen hastaların yaşayıp yaşamadığını anlamak için ağızlarına ayna tutulur ve papağanlara ayna karşısında konuşma öğretilmiş (Şentürk, 2016:485–487).

Ayna; Yunan, Mısır, Roma vb. pek çok farklı kültürün mitoslarında yer bulmuş bir nesnedir. Yunan mitolojisinde çok iyi bildiğimiz ve nergis çiçeğinin de adını buradan aldığına inanılan Narkissos anlatısının temeli aynaya dayanmaktadır. Bu mitosa göre, Narkissos'un uzun ömürlü olabilmesi için kendini asla görmemesi gerekmektedir. On altı yaşına geldiğinde çok güzel ve alımlı olan Narkissos'a herkes âşık olur ama Narkissos bu durumu hiç umursamaz. Avdan dönüp yorulduğu bir gün, pınar kıyısında dinlenip su içmek isteyen Narkissos, suyun berraklığında kendi yansımalarını görür ve âşık olur. Her gün saatlerce kendini izleyen Narkissos, hastalanır ve kehanet gerçekleşir. Narkissos'un bu durumuna üzülen periler, ölüsünü yakmak için odun toplamaya gidip geldiklerinde Narkissos'un ölüsü yerinde bir çiçek olduğunu görürler ve bu çiçek de nergis çiçeğidir. Bu mitosda su, ayna işlevini görmüş ve Narkissos'un hayatına mâl olmuştur (Sümer, 2017:1368).

Yunan mitolojisinde yüceliği ve güzelliği simgeleyen ayna, Mısır mitolojisinde sonsuzluğu ve estetiği simgelemektedir. Antik Mısır'da birçok Mısır tanrısı

koruduğu ve güç verdiğine inandıkları için yanında ayna taşırdı. Güney Amerika medeniyeti olan İnkaların mitolojisinde de ayna, savaşlarda kabileye doğru yolu gösteren ve fetihleri müjdelediğine inanılan bir nesnedir.

Türklerde ise ayna bu dünya ile öte dünya arasındaki sınırı ifade eden bir nesne olmakla beraber, şamanın kendi ruhunu görebildiği gelecekte haber verdiği ruhlar âlemine açılan bir pencere olarak da görölmektedir. Türklerde yaygın olan ve batıl bir inanç olarak görölen gece yatarken aynaya bakmanın uğursuzluk sayılacağı da aynaya atfedilen niteliklerden biridir.

Güneydoğu Asya halkı olan Burnalılar arasında bir gelenek vardır ki bu geleneğin benzerine masallarda da rastlarız. Bu geleneğe göre, bir anne ölüp arkasında bir bebeğini, çocuğunu bırakmışsa, çocuğun ruhunda annesinin ruhunu takip ederek öleceğine inanılır. Bebeğin ruhunu geri getirmek için bilge bir kadın bulunur ve bu kadın ölen annenin yanına bir ayna bırakır. O aynanın üzerine de tüylü, hafif bir kumaş parçası koyar. Daha sonra bilge kadın kızgın bir yüz ifadesi ile annenin ruhuna bebeğin ruhunu yanında götürmesi için yalvarır. Bu sırada aynanın üzerindeki kumaş parçasının kaydığını görünce onu alıp bebeğin göğsü üzerine bırakır. Böylece bebek kurtulmuş olur. Masallarda karşılaştığımız durum ise, ölmek üzere olan anne, arkada bıraktığı çocuğuna bir ayna bırakır ve ne zaman zor durumda kalırsa bu aynayı kullanmasını söyler. Her iki durumda da ayna kurtarıcılık, koruyuculuk işlevindedir.

Aynanın koruyuculuk işlevini, Çin inanışında da görürüz. Çin halkı, özellikle yeni gelin olmuş kadınların yanında ayna taşıması gerektiğine inanır. Böylece yeni geline kötü ruhların yaklaşması engellenir. Yahudi geleneğinde ise ayna karşımıza bambaşka bir işlev ile çıkar. Bu gelenekte ayna ölümlü çağrıştır. Ölümlü çıkmış olduğu evdeki aynalar ya kaldırılır ya da üstü örtölür. Böylelikle ruhunun hâlâ o evde dolaştığına inanılan ölü kimseyle temas etmez. Temas ettiği takdirde o kişinin de öleceğine inanılır (Sümer, 2017:1368–1372).

Göröldüğu üzere, aynaya yüklenen koruyuculuk, kurtarıcılık, sonsuzluk, güzellik gibi özellikler her kültürde farklı bir şekilde kendini göstermektedir. Aynanın bu derece önemli bir nesne hâline gelmesinde şüphesiz ki onun taşıdığı gizemin katkısı

vardır. Bir yerde estetiği simgeleyen ayna, bir yerde ölümü çağrıştırarak korku veren bir nesne olmuştur.

Fakat şu da bir gerçektir ki ne olursa ve hangi şartlara olursa olsun bilhassa kadınlar için ayna vazgeçilmez bir nesnedir. İnsanoğlunun güzel olma, iyi görünme dürtüsü var oldukça bu durum hiçbir zaman değişmeyecektir.

Tablo 1. İnceleme sonucunda 61 masalda saptanan kitonyen unsurlar.

MASALIN NUMARASI	MASALIN ADI	KİTONYEN İNSANLAR	KİTONYEN UZAMLAR	KİTONYEN HAYVANLAR	KİTONYEN GERÇEKÜSTÜ VARLIKLAR	KİTONYEN NESNELER
1	Akkız ile Karakız	Kocakarı	Tenha avlu	—	—	—
2	Üç Köseye Bir Keloğlan	—	Bataklık	—	—	—
3	Alicengiz Oyunu	—	Ağaç kovuğu	—	—	—
4	Mavi Kahkaha Çiçeği	—	Zindan	—	—	—
5	Tombul Çanak	—	İssız tandır	—	Peri	—
6	Uzun Kavak Uzak Kavak	Büyücü Köse	Karanlık zindan	—	—	—
7	Gülhanım ile Zülhanım	Cadı	—	Yılan	Arap	—
8	Her Dem Taze	Büyücü kadın	—	—	—	—
9	Şan ile Perişan	—	Bataklık	Kurbağa	—	—
10	Bacı ile Bocu	—	Zindan	—	—	—

MASALIN NUMARASI	MASALIN ADI	KİTONYEN İNSANLAR	KİTONYEN UZAMLAR	KİTONYEN HAYVANLAR	KİTONYEN GERÇEKÜSTÜ VARLIKLAR	KİTONYEN NESNELER
11	Tın Tın Eden Kabacığım	—	Zindan, Mağara	—	Dev	—
12	Büyülü Çiçekler	Kocakarı	Bodrum kat, Mağara	—	—	Tabut
13	Üç Kız Kardeş	—	Zindan	—	—	—
14	Kırk Dev, Kütük Ev	—	Bodrum kat	Yarasa	Dev	Kütük
15	Görünmez Gömlek	Büyücü adam	—	—	—	—
16	İncili Salkım	—	Mağara	—	Arap(cin)	—
17	Ayşecil ile Fatmacık	Cadı	—	—	—	—
18	Baltabıyık	—	—	Yılan	—	—
19	Mercan Kız	Büyücü kocakarı	—	—	Dev	—
20	Yedi Çeşit Mehmet Ağa	—	Mezarlık, Kuyu	—	—	—

MASALIN NUMARASI	MASALIN ADI	KİTONYEN İNSANLAR	KİTONYEN UZAMLAR	KİTONYEN HAYVANLAR	KİTONYEN GERÇEKÜSTÜ VARLIKLAR	KİTONYEN NESNELER
21	Ne Gördün Ne Görmedin	Kocakarı	Zindan	—	—	—
22	Marifetli Hırsızlar	—	Zindan	—	—	—
23	Güzellik Ağacı	Kocakarı.	—	—	—	—
24	Hamal Hasan	—	Zindan	—	—	—
25	Keloğlan ile Kara Kadı	—	Zindan	—	—	—
26	Korkak Kahraman	—	Mağara	—	Dev	—
27	Küçük Hasan	—	Bodrum kat	—	—	—
28	Korkak Osman	—	Mağara	—	Dev	—
29	Cıda Bülbülü	—	Kuyu	—	—	—
30	Mavi Kuşum Gökkuşağının Altından Çabuk Geç	Büyücü kocakarı	Mağara	—	—	Ayna
31	Peri Kızı	—	—	—	Peri	—

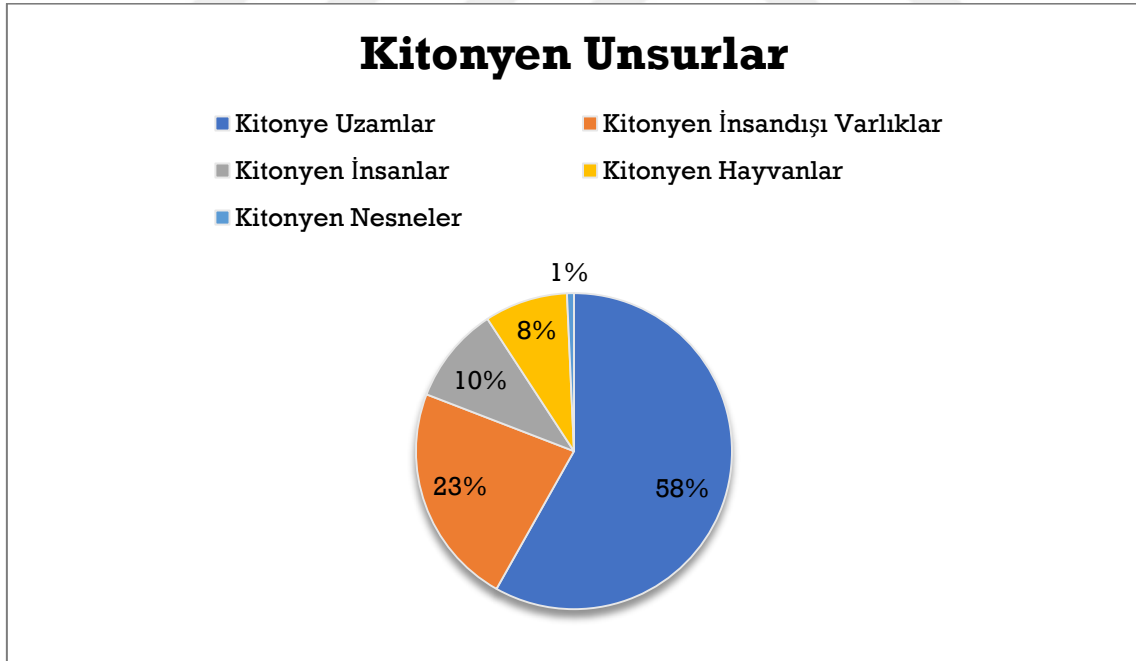
MASALIN NUMARASI	MASALIN ADI	KİTONYEN İNSANLAR	KİTONYEN UZAMLAR	KİTONYEN HAYVANLAR	KİTONYEN GERÇEKÜSTÜ VARLIKLAR	KİTONYEN NESNELER
32	Kısmetimi Arıyorum	Cadı kocakarı	—	—	—	—
33	Kırkıncı Oda	—	Mağara	—	Dev Arap	—
34	Altın Bülbül	—	Kuyu	—	—	—
35	Bahtiyar'la Hoptiyar	—	—	—	Peri	—
36	Güneş Kızı	Kocakarı	Zindan	—	—	—
37	Sihirli Tavşan	—	Kuyu, Mağara	—	—	Toprak tas
38	Kırk Haramiler	—	Zindan	—	—	—
39	Hamamcı ile Keloğlan	—	Mahzen, Zindan	—	—	—
40	Yolcu ile Yılan	—	—	Yılan	—	—
41	Tilki ile Yılan	—	—	Yılan	—	—
42	Kral Padişahının Kızı	—	—	Ejderha	—	—
43	Yer altı Diyarının	Kocakarı	Kuyu	Ejderha	Dev	—

MASALIN NUMARASI	MASALIN ADI	KİTONYEN İNSANLAR	KİTONYEN UZAMLAR	KİTONYEN HAYVANLAR	KİTONYEN GERÇEKÜSTÜ VARLIKLAR	KİTONYEN NESNELER
	Kartalı					
44	Çan Kuşu-Çor Kuşu	Kocakarı	—	—	—	—
45	Eşek Kafası	—	Yeraltında saray	—	—	—
46	Üşengeç	—	Ağaç dibi	Yılan	—	—
47	Altı Kız Babası	Cadı kadın	—	—	—	—
48	Telli Top	—	Kuyu	—	—	—
49	Ütelek	—	Ağaç kovuğu	—	—	—
50	Çiftçi Mehmet Ağa	—	—	—	—	Toprak testi
51	Köse Ayak Kaç	—	Mezarlık	—	—	Mezar
52	Akıllı Oğlanlarla Deli Oğlan	—	Kuyu	—	—	—
53	Nardaniye Hanım	Büyücü üvey anne	—	Yılan	—	—

MASALIN NUMARASI	MASALIN ADI	KİTONYEN İNSANLAR	KİTONYEN UZAMLAR	KİTONYEN HAYVANLAR	KİTONYEN GERÇEKÜSTÜ VARLIKLAR	KİTONYEN NESNELER
54	Yatalak Mehmet	—	Kuyu	Kurbağa	Arap	—
55	Dülger Kızı	—	—	—	Peri Kızı	—
56	Hüsnu Yusuf Şehzade	—	Mağara	—	Peri	—
57	Sitti Nusret	—	Mezarlık	—	—	—
58	Oduncunun Kızı	—	—	—	Arap(cin)	—
59	Nalncı ile Padişah	—	—	—	Peri	—
60	Bostancı Dede	—	Mezarlık	Yılan	Dev, Arap	—
61	Köylü ile Sultan Mahmut	—	Hapishane	—	—	—

Tablo 1 üzerinde, içerisinde kitonyen unsur bulunduran masalların hangi kitonyen unsuru bulundurduğu belirtilmiştir. Tabloya göre masallar içerisinde en fazla yer alan unsur “Kitonyen İnsanlar” başlığı altında ele aldığımız büyücüler, cadı kocakarılarıdır. Bu unsur 61 masal içerisinde toplam 17 kez masallar içerisinde kullanılmıştır. Bu unsurun ardından en fazla kullanılan unsur ise “Kitonyen Uzamlar” başlığı altında ele aldığımız zindan (12) uzamı olmuş, bu uzamı mağara (9) ve kuyu (8) takip etmiştir. “Kitonyen Gerçeküstü Varlıklar” başlığı altında ele alınan unsurlardan da dev (8) unsuru masallar içerisinde en fazla kullanılan kitonyen varlıktır. Kitonyen hayvanlar içerisinde masallarda karşımıza en fazla çıkan unsur ise yılan (7) olmuştur. “Kitonyen Nesnelere” başlığı altında incelediğimiz nesnelere toprak tas/testi (2) karşımıza en fazla çıkan nesne olmuştur. Bu tablonun genel olarak grafikteki dağılımı ise şu şekildedir:

Grafik 1. Toplam 61 masalda tespit edilen kitonyen unsurların masallar içerisindeki kullanım sıklıkları.

Grafikten de anlaşıldığı üzere örnek masal metinleri içerisinde en fazla rastlanan kitonyen unsur, kitonyen uzam olmuştur. Bu da masallardaki olayların nerede, hangi ortamda gerçekleştiğinin önemli bir nokta olduğunu göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SAPTANAN KİTONYEN UNSURLARIN MASAL İÇİNDEKİ İŞLEVLERİ

Bu bölümde, tespit edilen kitonyen unsurların masal içerisindeki kullanımları, işlevleri, masal kurgusuna olan etkileri incelenecektir.

3.1. Kitonyen Unsurlar

3.1.1. Kitonyen İnsanlar

A. Cadı/Kocakarı/Büyücü Kadın: 15 masalda geçmektedir. Masalarda kocakarılar sıklıkla cadı, büyücü ve üvey anne kimlikleri ile karşımıza çıkmaktadır.

1 numaralı masalda kocakarı, iki üvey kardeş olan Ayşegül ile Fatmagül'ü bir sınava tabi tutar ve doğru söyleyen kızı büyü yaparak ödüllendirirken yalan söyleyene ömür boyu çekeceği bir ceza verir. Bu masalda kocakarı, yapmış olduğu sınavın sonucunda iki genç kızında hayatını etkileyerek masalın akışını değiştirmiş, dürüst olmanın önemini vurgulayan tip olmuştur.

7 numaralı masalda Zülhanım adındaki büyücü kadın, elinden hiç düşürmediği gümüş sopası ile istediği herkesi istediği kılığa sokmaktadır. Onun bu özelliği kolaylıkla kötülük yapabilmesinde çok büyük bir etkidir. Sonunda kötü, büyücü kadın olmasının anlaşılması ile cezasını çekerek kötülerin akıbetini göstermiştir.

8 numaralı masalda karşımıza çıkan kocakarı aç gözlü bir büyücüdür. Şehzade ile eşini kıskanan Karakız, bu büyücü kadına giderek şehzadenin karısını kuşa çevirmesini ister. Aldığı yüklü bir para karşılığında genç kızı kuşa çeviren büyücü kadının ve Karakız'ın yaptıkları büyü ortaya çıkar. Böylelikle birbirlerine hasret kalan şehzade ve karısının muhabbeti daha artar. Kötüler cezasını çeker.

12 numaralı masalda karşımıza çıkan kocakarı çirkin, alt dudağı sarkmış, kazma gibi dişleri olan bir kadın olarak tasvir edilmektedir. Bu kadın, bir büyü sonucu kargaya dönüşen on iki erkek kardeşin tekrar nasıl insan kılığına döneceği hususunda, on iki erkek kardeşin kız kardeşlerine bilgi veren büyücü kadın konumundadır. Büyüyle uğraşan bu çirkin, yaşlı kocakarı doğadaki tüm otların ne işe yaradığını bildiği için

yapılan büyülerin nasıl bozulacağı konusunda bilgi sahibidir.

17 numaralı masalda kocakarı, saçları diken yumağı, gözleri karga gözü, alt dudağı yere sarkmış bir cadı şeklinde tasvir edilmiştir. Bu masalda karşımıza çıkan cadı, kahramanları sınavan tiptir. Evinde beslediğı kedi, köpek ve horoza iyi davranan Ayşeciğı ödüllendirirken, hayvanlarına kötü davranan Fatmacığı cezalandırmıştır.

19 numaralı masalda kocakarı, Rastıklı Nine adında bir kadındır. Masal içerisinde cadılığı, büyücülüğü ön planda değildir. Fakat kendisinden bahsedilirken büyücü olduğu, eriğı kayısı, kayısıyı kiraz yaptığından bahsedilmektedir. Masalın başında şehzadeye ettiği bedduanın tutması ile olaylar gelişmektedir.

21 numaralı masalda kocakarı, Zülüflü adında kanca burunlu bir kadındır. Bu kocakarının yaptığı büyü yüzünden padişahın kızı geceleri sır olup kaybolur. Masal, bu sırrın çözülmesi üzerine kurgulanmıştır ve bu büyücü kadının yakalanması ile de büyü bozulmuş, masal sona ermiştir.

23 numaralı masalda kocakarı üç defa karşımıza çıkmaktadır. Çirkin mi çirkin şeklinde tasvir edilen bu kocakarı her defasında padişahın üç çocuğuna ayrı ayrı yol gösteren bilge bir kadın olarak çıkar. Padişahın iki oğlu bu kocakarının verdiği nasihatleri dinlemediğı için taş kesilirken, kız kardeşleri nasihatleri dinler ve hem ağabeylerini kurtarır hem de amacına ulaşır. Burada kocakarı kahramanları sınavan kişidir. Masal içerisinde yer alan kahramanları yönlendirerek masalın kurgusunu etkilemiştir.

30 numaralı masalda büyücü kocakarı, beli kamburlaşmış, sarkmış dudakları ile tasvir edilmektedir. Burada kocakarı ana tip olan Ayşegül ile aynı amaç peşindedir. Peşinde oldukları şey mavi bir kuştur ve kocakarı aslında bir şehzade olan delikanlıya büyü yaparak kuşa çevirmiştir. Büyücü kocakarının bu büyü, kuşun gökkuşağının altından geçmesi ile bozulmuştur. Masalın kurgusu, kocakarının yaptığı bu büyü etrafında şekillenmektedir.

32 numaralı masalda iki büklüm, kara kuru, sivri burunlu, sivri çeneli ve dişsiz bir kocakarı olarak karşımıza çıkan cadının sihirli araba olarak anlattığı, üzerine binip uçtuğı bir küpü vardır. Masalın olay akışı bu kocakarının ortaya çıkmasıyla başka bir boyut kazanmıştır. Masalda tüm zorlukların üstesinden gelmede kahramana yardımcı bir nesne olan kılıcın bu kocakarı tarafından kaçırılması üzerine kahraman güçsüz

kalmıştır. Masalda verilmek istenen dostluk olgusu da bu cadının yapmış olduğu kötülük üzerinden verilmiştir.

36 numaralı masalda iki kötü kız kardeş tarafından para ile tutulan bir kocakarı vardır. Sihirli küpüne binip gökyüzünde gezen bu kocakarının görevi dişleri inciden saçları ipekten olan iki kardeşi ortadan kaldırmaktır. Masalın ana olayı da kocakarının çocukların yanına gitmesiyle başlamaktadır. Kocakarı, çocukları gittiklerinde sağ kalamayacakları yerlere göndererek onlardan kurtulmak ister. Bu kadına inanan kız kardeşi için yollara düşen erkeğin, yolda başına gelen olaylarla masalın akışı değişmektedir.

43 numaralı masalda karşımıza çıkan kocakarı, kuyu dibindeki Kara Dünyada yaşamaktadır. Üç kardeşten en küçük olanı Kara Dünyaya indiğinde bu kocakarından su ister. Delikanlının bu kocakarından su alması ile başına türlü felakaetler gelir.

44 numaralı masalda kocakarı ebe olarak karşımıza çıkar ve doğumunu yaptırdığı iki kardeşi para karşılığında öldürmesi istenir. Bunu yapmak için iki kardeşin yanına giden kocakarı, çocukları ölüme götürecek yollarla akıllarını karıştırır. Kardeşlerin, kocakarının bu oyununa gelmesiyle masalın akışı değişir.

47 numaralı masalda şehzade sevdiği kızın bulup getirmesi için bir cadı kadınla anlaşır. Bu cadı yapmış olduğu büyü ile şehzadenin sevdiği kızını kaçıtır.

53 numaralı masalda cadı olarak yer alan kadın aynı zamanda üvey anne kimliğindedir. Üvey kızını kıskanan ve ondan kurtulmak isteyen kadının yaptığı büyüler, büyülerin genç kız üzerindeki olumsuz etkileri masalın konusunu oluşturmaktadır.

B. Büyücü Adam: 2 masalda geçmektedir.

6 numaralı masalda karşımıza çıkan büyücü, alışlagelen büyücü kadınların aksine bir adamdır. Büyücü adam, üç kız kardeşi sırayla kandırarak ıssız orman içindeki evine götürür ve kızları sınırlar. Yaptığı büyüün bozulup ortaya çıkmasıyla, cezasını çekmek üzere zindana gönderilir.

15 numaralı masalda kara sakallı olarak geçen ve padişahın baş veziri olan bu büyücü, padişahın kızına büyü yapan kişidir. Masal, kara sakallının yaptığı bu

büyüyü bozma etrafında şekillenmiş, kötülerin cezalarını eninde sonunda çekeceklerini gösteren tip de masalda geçen bu büyücü adam olmuştur.

3.1.2. Kitonyen Uzamlar

A. Zindan: 12 masalda geçmektedir.

4 numaralı masalda zindan, padişahın emirlerine uymayanların cezalandırıldığı bir uzam olarak yer almaktadır. Masal içerisinde geçen “Buradan ne zaman, nasıl çıkacağımı Allah bilir.” İfadesi zindana atılan kişinin oradan kolay kolay çıkamayacağını göstermektedir.

6 numaralı masalda zindan, üç kız kardeşe zarar veren, kötü kalpli, büyücü bir adamın yaptığı kötülüklerin cezasını çekmek için gönderildiği bir uzamdır. Bu masalda zindanın yer altında bulunması, karanlık olması ve kişinin yeme- içme gibi ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılayamayacağı bir uzam olmasından dolayı en iyi cezalandırma yeri ve yöntemi olarak görülmüştür.

10 numaralı masalda zindan, şehzadeye tuzak kuran haramilerin yargıç karşısına çıktuktan sonra cezalarını çektikleri yer olarak karşımıza çıkar.

11 numaralı masalda şehzadeye sevdalı olan vezir kızının kıskançlıkları yüzünden yaptığı kötülüklerin sonunda zindana düşmesi anlatılmaktadır. Şehzadenin karısını öldürmek için haydutlar tutan vezir kızı ve haydutlar cezalarını çekmek üzere zindana gönderilirler. Bu masalda görüldüğü üzere vezir kızı da olsan zindanlar kötülük yapan herkes için ceza yeridir.

13 numaralı masalda zindan ışiksiz, karanlık bir yer olarak anlatılmaktadır. Padişahın verdiği buyruğa uymayan üç kız kardeşin, padişaha saygısızlık etmelerinden dolayı zindana atılmaları anlatılmaktadır. Bu masalda zindan aynı zamanda bir değişimin başladığı uzam olarak da yer almaktadır. Yoksul bir hayat süren genç kızları, şehzadeler burada tanıyıp, âşık olurlar. Böylelikle üç kız kardeşin hayatı değişir.

21 numaralı masalda Keloğlan, padişahı kandırmak ve yalan söylemek suçundan zindana atılır. Keloğlan, padişaha doğru söylediğini zindanda aklına gelen bir fikir ile ispat eder. Zindan uzamı, insanın tek başına kaldığı, hiçbir insanla iletişimin olmadığı bir uzamdır. Keloğlan’ın düşünmek için bu uzamda olması tesadüf değildir.

22 numaralı masalda hırsızlık yaparken yakalanan hırsızlar, başları vurulmadan önce zindana atılırlar. Burada zindan, yaşamla ölüm arasındaki geçiş yeridir. İşlemiş oldukları bu suç yüzünden önce yarı ölüm yeri olarak bilinen zindana atılırken sonrasında ölümle karşı karşıya geleceklerdir.

24 numaralı masalda hamallık yaparak geçimini sağlayan Hasan'ın yaptığı iyilik karşısında eline geçen altınlarının hesabını verememesi ve valinin köşkünden daha güzel bir köşk yaptırması valiyi kızdırır. Vali, Hasan'ı zindana attırır. Hasan'ın zindana atılması aynı zamanda yoksul hayattan zengin bir hayata geçişin yaşandığı uzam olmuştur. Hasan'ın iyi bir insan olduğunu bilen halk isyan ederek Hasan'ı zindandan çıkarır.

25 numaralı masalda kadının kendisine yapmış olduğu haksızlığın intikamını almak isteyen Keloğlan, kadıya bir oyun oynar. Keloğlan'ın yaptığı bu oyunla herkese rezil olan kadı, Keloğlan'ı zindana attırmak istese de Keloğlan suçsuz olduğu için zindana atıramaz. Bu masalda da görüyoruz ki zindanlar kullanım amaçlarından hiç sapmamıştır. Adaletin temsilcisi olarak bilinen kadının verdiği hükümle bile olsa suçsuzluğu aşikâr olan bir insan zindana atılamamıştır.

36 numaralı masalda kıskançlıklarına yenik düşerek kötülük yapan iki kız kardeşin ve büyücü kadının yaptıkları kötülüklerin cezalarını çekmeleri için zindana atıldıklarını görmekteyiz.

38 numaralı masalda hırsızlık yaparken padişahın kızı tarafından yakalanıp yaralanan Hırsız Tahir yıllar sonra intikam almak için geri döner. İntikamını türlü kötülükler yaparak almak isteyen Tahir'i, Mısır padişahı yakalar ve zindana atar. Burada Mısır padişahının şu ifadeleri masallarda suçluların, kötülük yapanların neden zindana atıldığını açıklar niteliktedir: “Seni külhanda yakmak isterdim Hırsız Tahir ama ben bunu yapmayacağım. Seni cellâtlara da vermeyeceğim. Uslanıp faydalı iyi bir insan oluncaya kadar sarayın zindanında hapis yatacaksın.” Bu ifadeden de anlaşıldığı üzere masallardaki zindanlar kötü tiplerin akıllanması için birer araçtır. Kişiyi öldürerek ondan kurtulmak yerine onun akıllanması, faydalı bir insan olması öncelikli tercihtir. Zindanlar bu işlevleri ile yeniden doğuşunda simgesidirler. Zindana kötü biri olarak giren kişi, zindanda geçirdiği süre boyunca akıllanır, cezasını alır. Sonunda değişmiş, dersini almış bir birey olarak zindandan çıkar.

39 numaralı masalda Keloğlan'ın kendisinin karşısında rahatça konuşmasına sinirlenen padişah, Keloğlan'ı zindana attırır. Hiçbir suçunun olmadığını bilen Keloğlan, türlü oyunlarla zindandan çıkmayı başarır.

Masalarda zindanlar genellikle ceza verme işlevinde kullanılmaktadır. Zindanın bu işlevinin amacı kahramanı düzeltme, akıllandırma, ıslah etmedir. Bu işlevin yanında zindanlar aynı zamanda kahramanların geçiş evresinde buldukları uzamlar olarak da karşımıza çıkmaktadırlar. Kahraman zindana atılmadan önce çok yoksul bir hayat sürüyorsa zindandan çıktığını çok daha iyi bir konumda hayatına devam edebilmektedir. Ya da çok zengin, refah içinde yaşayan kahraman yaptığı kötülüğün sonucunda zindana atılarak çok yoksul, acınası bir hale gelebilmektedir. Burada akıllanması için tutulan kahramanlar, önceleri kötülükle beslenirken zindanda derslerini alarak iyi birer insana dönüşebilirler. Zindanların masal içindeki bu işlevleri de yeniden doğuşu simgelemektedir. Masalarda yerin altında, karanlık, soğuk, derin ve ürkütücü olarak yer alan zindanlar bu olumsuz fiziksel şartlarından dolayı da yarı ölüm yeri olarak geçmektedir.

B. Mağara: 9 masalda geçmektedir.

11 numaralı masalda bir dağın yamacında, kapısı canavar ağzı gibi açık, girişi çapraşık dolaşık olarak anlatılan mağara, uğursuz bir yer olarak gösterilmektedir. İki kardeşin babaları tarafından ormanda terk edilmesiyle sığınacak bir yer olarak buldukları bu mağara masalda devlerin barınağı olarak geçmektedir.

12 numaralı masalda mağara, etrafında büyülü çiçeklerin olduğu bir uzam olarak karşımıza çıkar. Bu büyülü çiçeklerin başka yerde değil de mağara etrafında olması bu uzamın uğursuzluğunu, tekinsizliğini göstermektedir.

16 numaralı masalda mağara, doğum olayının gerçekleştiği uzam olarak karşımıza çıkar. Eski Türklerin mağarayı doğum yeri (yaratılma) olarak kabul etmelerinin yansımaları bu masalda görmekteyiz.

26 numaralı bu uzam masalda dev mağarası olarak karşımıza çıkmaktadır. Masalda, olağanüstü varlıklara barınak işlevinde kullanılmıştır.

28 numaralı masalda, devlerin yaşadığı tekinsiz bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır.

30 numaralı masalda bir büyücünün evi olarak karşımıza çıkan mağara, sihir, büyü işlerinin yapıldığı bir uzamdır. Masalda, büyücü kocakarı burada yardımcısı bir cüce ile yaşamaktadır. Mağaranın karanlık, derin, nemli ortamı büyücülük için uygun bir ortam olarak görülmüş, tekinsiz bir ortam yaratılmıştır.

33 numaralı masalda mağara, devlerin barınağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada kahraman, devlerden daha üstün ve güçlü olduğunu göstererek yanındaki arkadaşını mağarada bırakıp yola devam edeceğini söyler. Kahraman, arkadaşını emanet edip yoluna devam edebilmek için mağaradan güvenli bir uzam bulamayacağını düşünmüştür. İçerideki devlere rağmen arkadaşını burada bırakıp gönül rahatlığı ile yoluna devam etmiştir. Mağaranın, verdiği güven tıpkı ana rahmini çocuğa verdiği güven gibidir.

37 numaralı masalda, büyüün yapıldığı bir uzam olarak karşımıza çıkan mağara aynı zamanda büyüün sonucunda don değiştirme olayının gerçekleştiği yer olmuştur. Mağaraya küçük bir kız çocuğu olarak giren kahraman, burada bulduğu büyüü suyu içerek mağaradan tavşan olarak çıkmıştır. Jung'un anne arketipi için söylediği, "bereket ve besin sağlayan, sihirli dönüşüm ve yeniden doğuş yeri, gizli, saklı, uçurum, ölümler diyarı, yutan, baştan çıkarıcı, zehirleyen, korku veren ve kaçınılmaz olan yer" ifadesi mağara uzamı ile anne rahminin sembolik anlamlarının benzerliğini göstermiştir. Kahramanın mağara içinde bulunan suyu içerek beslenmesi, insan olarak girdiği mağaradan tavşan olarak çıkması yeniden doğuşun birer göstergesidir. Mağaraların gizli, karanlık uzamlar olması, bu uzamın içinde büyücülük yapılması bu uzamın korku veren, zehirleyen bir uzam olduğunu da göstermektedir.

56 numaralı masalda mağara gizleme, saklama işlevi ile karşımıza çıkmaktadır. Kırk deve taşıdıkları altınları mağaraya taşıyıp altınları buraya bırakmışlardır.

Mağara uzamı, dağ yamaçlarına gizlenmiş, karanlık olmalarından dolayı büyü, ölüm gibi tekensiz, korku veren, uğursuz işlerin yapılabilmesi için uygun bir ortamdır. Aynı zamanda insanların yaşam alanlarından uzak olduğu için cadı, büyücü, dev gibi tiplerin yaşadığı uzamlardır. Masalarda mağara içinde gerçekleşen doğum olayları, kahramanın mağarada don değiştirerek mağaradan farklı bir kılıkla çıkması yeniden doğuşun ifadesidir. Mağaranın nemli, karanlık ve gizemli olması, değerli eşyaların

saklanıp, gizlenmesi için güvenilir bir yer olması, mağaraya giren kahramanın orada kaybolması ama bir yandan da kahramanda uyandırdığı merak duygusuyla mağaradan çıkışın geciktirilmesi mağara ile ana rahminin benzerliğini göstermektedir.

C. Kuyu: 8 masalda geçmektedir.

20 numaralı masalda kuyu, mezar işlevinde kullanılmıştır. Her kılığa girerek kötülük yapan kahramanı öldürürler ve mezara gömmek yerine kuyuya atarlar. Ölü dahi olsa mezardan çıkabileceğine inanılan bu kahramanın kuyuya atıldığı takdirde asla oradan çıkamayacağına inanılır.

29 numaralı masalda küçük kardeşlerinden kurtulmak isteyen ağabeyler, kardeşlerinin ellerini ayaklarını bağlayarak kuyuya atarlar. Böylece sonsuza kadar kardeşlerinden kurtulduklarını düşünürler. Delikanlıyı kuyudan bir dev kızı kurtarır. Delikanlı kuyudayken onun için masalda zaman durur. O kuyudayken başka olaylar gelişir ve delikanlının ortaya çıkmasıyla tüm doğrular meydana çıkar. Kötüler cezasını bulur.

34 numaralı masalda küçük kardeşlerini kıskanan ağabeyler ondan kurtulmanın tek çaresinin onu kuyuya atmak olduğunu düşünüp kardeşlerini kuyuya atarlar. Kuyuda ölmek için sürekli su içen küçük kardeş burada kuyunun besleyici, besleyen işlevini göstermektedir. Ana rahmindeki çocuk nasıl oradaki su ile hayata tutunuyorsa, ana rahmi ile bağdaştırılan kuyuya düşen kahraman da buradaki su ile hayatta kalmaya çalışmaktadır.

37 numaralı masalda küçük kardeşlerinin göstermiş olduğu kahramanlığı kıskanan ağabeyler, küçük kardeşlerinden kurtulmak için onu kuyuya atarlar. Kahraman kuyuda kurtarılmayı beklerken onun dışında olaylar gelişmeye devam etmektedir. Sadece su içerek hayatta kalmayı başaran kahramana sihirli bir tavşan yardım ederek kuyudan çıkarmıştır. Kahramanın kuyudan çıkmasıyla haklı ve haksızlar ortaya çıkmıştır. Kıskançlıklarının kurbanları olan iki ağabey cezalarını çekmişlerdir.

43 numaralı masalda kuyu, yeryüzüyle yer altı arasında geçiş işlevi görmektedir. Kuyudan yavaşça aşağı inen kahraman ilerledikçe sıcaklığın arttığını dile getirmekte, “yandım” dese bile kimsenin onu kurtarmasını istememektedir. Aşağı indikçe bu sıcaklığın artması kuyunun cehennemi çağrıştırdığını göstermektedir. Yeryüzünden

Ak Dünya, yer altından ise Kara Dünya diye bahseden kahraman bu ifadesiyle bile yer altının ne kadar karanlık bir dünya olduğunu dile getirmektedir. Kara Dünyaya indiğinde buradan çıkışın olmayacağını anlayan kahraman, Kara Dünyanın padişahının düşmanı olan devleri yenerek ödüllendirilir. Fakat padişah dahi buradan çıkışın zor olduğunu, onu sadece bir kartalın Ak Dünyaya çıkarabileceğini söyleyerek yardıma bulunur. Bu kartalı bulan kahraman, ancak kartalın sunduğu şartları yerine getirerek Ak Dünyaya yani yeryüzüne çıkabilir.

48 numaralı masalda üç kız kardeşten en küçüklerini kıskanan ablalar, kardeşlerini kuyuya atarlar. Burada Hz. Yusuf kıssasına benzer olarak, babalarından küçük kardeşlerini kıskanan iki ablanın kırlara gitme bahanesiyle izin aldığını ve burada küçük kardeşlerini kuyuya attıklarını görürüz. Kuyu başından geçen yolcunun su çekmek için sallandığı kabağa binerek kuyudan çıkan küçük kız uğradığı haksızlığı anlatır ve bunu yapan iki abla cezalandırılır.

52 numaralı masalda, haksızlık yapan kadın kuyuya atılarak cezalandırılmıştır. Kuyu uzamı bu masalda cezalandırma yeri olarak kullanılmıştır.

54 numaralı masalda kuyu yeryüzünden yer altına bir geçiş noktasıdır. Masal içinde, inen kimsenin bir daha yukarı çıkamadığı uzam olarak ifade edilen kuyuda kahraman bambaşka bir dünya ile karşılaşır. Burada bir Arap tarafından sınanan kahraman bu sınavdan geçerek tekrar yeryüzüne çıkmayı başarır.

Masalarda yer alan kuyu uzamı sıklıkla istenilmeyen, kıskanılan, kişi ya da nesnelere kurtulmak için kesin bir çözüm yolu olarak görülmektedir. Kuyu yer altına yakın, derin, karanlık, yaşamsal faaliyetler için oldukça yetersiz bir uzam olduğu için ölümlerle ve mezarlarla bağdaştırılmaktadır. Bu uzamı kitonyen yapan da bu fiziksel özellikleridir. Tıpkı mezara giren, ölen kişinin tekrar canlanmasına, yeryüzüne dönmesine ihtimal verilmediği gibi kuyuya inen kişinin de bir daha yeryüzüne çıkamayacağına inanılır. Bu yüzden kuyu masalarda sıklıkla bu işlevi ile yer alır.

D. Mezarlık: 4 masalda geçmektedir.

20 numaralı masalda, içinde bulunduğu durumdan mezarlığa açılan kapıyla kurtulacağına inanan kahraman, mezarlığın derinlerine doğru geldiğinde bir adamın ölümlerini yediğini bu etleri yedikçe de sırtlan kılığına girdiğine şahit olur.

Mezarlığın bu korkunç ve tekinsiz ortamına dayanamayan kahraman tekrar kendi dünyasına döner.

51 numaralı masalda, mezarın içinde ölü kocasını besleyen kadın anlatılmaktadır. Kadının kocası, mezar içinde beslendiği delikten gece vakti yanında doğan bebeği alıp mezarının içine koyar. Kendisi de mezarın dışına çıkıp bebeğin yerine geçer. Ölümün yeni bir başlangıç olduğunu simgeleyen bu hareket masalın kurgusuna yön vermiştir.

57 numaralı masalda kahraman açması yasak olan oda kapısını açınca karşısına bir mezarlık çıkar. Bu mezarlıkta Derviş'in ölümlerini ciğerlerini yediğini görmesiyle korkarak oradan kaçar. Mezarlık, bu masalda da tekin olmayan, insana korku veren yönleriyle ön plana çıkmıştır.

60 numaralı masalda, masalın başlangıç noktası bir mezarlıktır. Ölmek üzere olan padişah, çocuklarına öldüğünde kırk gün boyunca mezarını beklemelerini vasiyet eder. Padişahın bu hareketi, ölümle ilgi inanışlarda önemli bir yere sahip olan ölünün kırkının çıkması durumuna işaret etmektedir. Masalda mezarlıkta yeni ölmüş ölümlerin etlerini kırk gün boyunca yiyen devler mevcuttur. Küçük şehzadenin bu devleri alt etmesi ile masal başka bir boyut kazanır.

Mezarlık kitonyen uzamı, masalarda korkunun, ürpertinin, tedirginliğin fazlasıyla yaşandığı tekensiz uzamlardır. Yerin altı bilinmezlerle doludur ve bu bilinmezlik her zaman korku ve endişe uyandırır. Masalarda yer alan bu uzam, masal kahramanlarının gitmekten, bulunmaktan çekindiği bir uzam olarak yer alır. Çok zor şartlarda yaşayan bir masal kahramanının bile yolu mezarlığa düştüğünde kahraman orada bulunmaktansa kendi kötü hayatını yaşamayı tercih etmektedir.

E. Bodrum Kat: 3 masalda geçmektedir.

12 numaralı masalda bodrum kat karanlık, havasız bir ortama sahip olmasından dolayı kimsenin bulunmak istemediği bir kattır. Bu yüzden kullanılmayan, gizlenmesi uygun görülen nesnelere burada saklı tutulur. Bu masalda da padişah, karısı bir daha erkek çocuk doğurursa onu ve on iki oğlunu öldüreceğini gösteren on üç tabutu burada saklar.

14 numaralı masalda öldürülen devlerin bodrum katında saklandığı görülmektedir. Bodrum katı, herkesin sıklıkla uğradığı bir kat olmadığından dolayı ölümler, hazineler, büyümlü nesnelere bu katta kolaylıkla saklanıp, gizlenmektedir.

27 numaralı masalda bodrum kat cezalendirme yeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dev, emirlerini yerine getirmeyen, beceriksiz olduklarını düşündüğü adamlarını bodrum katında hapseder.

Yer altına yakın olan bodrum katı karanlık, soğuk bir kat olmasından dolayı, masalarda daha çok gizlenme, saklama işlevlerinde kullanılmaktadır.

F. Mahzen: Yalnız 1 masalda geçmektedir.

39 numaralı masalda Keloğlan, kendisine haksızlık eden hamamcıyı evinin mahzeninde yaralı bir şekilde bırakıp gider. Keloğlan'ın hamamcıyı burada bırakıp gitmesinin sebebi mahzende hamamcıyı kimsenin bulamayacağından emin olmasıdır. Yer altı deposu olarak geçen bu uzam, bodrum kat gibi çok sık kullanılan bir uzam değildir.

G. Hapishane: Yalnız 1 masalda geçmektedir.

61 numaralı masalda casus olduğunu düşündükleri adamı kimseye zarar vermesin diye hapishaneye atarlar. Bu uzam, zindan uzamı ile aynı işlevdedir. Suçluların cezalarını çekmeleri, kötülük yapanların akıllanmaları için bu uzam kullanılır.

H. Bataklık: 2 masalda geçmektedir.

2 numaralı masalda kendisine haksızlık eden Köse'yi tuzağa düşüren Keloğlan, Köse'nin atının kuyruğundan keserek bataklığa koyar. Bataklıktan kurtuluşun olmayacağını bilen Köse atını kurtarmak isterken bataklığa kendisi düşer. Bataklık uzamı, bu masalda kötülük edenlerin cezasını çekmeleri, akıllanmaları için kullanılmış bir uzamdır. Üstünde ne varsa derinliklerine çeken bataklık her zaman korkulan, tekinsiz bir uzam olmuştur.

9 numaralı masalda, attığı ok nereye, kime düşerse onunla evlenecek olan şehzadenin oku bataklıқта bir kurbağaya denk gelir ve şehzade kurbağaya ile evlenir. Bataklıklar genelde ıssız orman içlerinde bulunan rutubetli, çamurlaşmış toprak alanlardır ve üzerlerinde bazı canlılar yaşayabilmektedir. Bu masalda, tekinsiz bir uzam olan

bataklık üzerindeki kurbağa sihirli bir kurbağadır. Masalın kurgusu da bu kurbağa üzerine kurulmuştur.

I. Ağaç Kovuğu: 2 masalda geçmektedir.

3 numaralı masalda yaşlı kadın kocaman, ulu bir ağaç olarak tasvir edilen bir ağaca yaslanıp “of” deyince ağacın kovuğundan bir kapı açılır ve içinden bir adam çıkar. Bu durum normal bir durum olmadığı için yaşlı kadın ağaca korkarak yaklaşır.

49 numaralı masalda padişah kızı saraydan kaçtığında kendisini kimsenin bulmaması için kılık değiştirerek ağaç kovuğuna saklanmıştır. Bu masalda ağaç kovuğu saklanma, gizlenme yeri olarak kullanılmıştır.

J. Ağaç Dibi: Yalnız 1 masalda geçmektedir.

46 numaralı masalda ağaç dibine oturan kahraman sihirli bir yılanla karşılaşır. Bu masalda da olduğu gibi kahramanların başına gelen esrarengiz olaylar genellikle ağaç dibinde gerçekleşir. Dünya kültüründe doğurganlığı, ölümsüzlüğü, şansı, bereketi, sağlığı sembolize eden ağaç bu özellikleriyle masalarda sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Yılanlarla daha çok ağaç dibinde karşılaşılması tesadüfi bir durum değildir. Kökleriyle cehennemi, gövdesiyle yeryüzünü ve dallarıyla cenneti simgeleyen hayat ağacının canavarlar ya da yılanlar tarafından korunduğu inancı bu durumun sebebini açıklar niteliktedir.

K. Yeraltı Sarayı: Yalnız 1 masalda geçmektedir.

45 numaralı masalda yeryüzünden yer altına açılan bir kapı vardır ve bu kapı yer altı sarayına çıkmaktadır. Yer altı gizli, kirli işlerin yapılacağı en uygun uzamdır. Bu masalda da yer altı sarayında büyülü işler yapılmakta, bu büyüler yeryüzündeki insanlardan saklanmaktadır.

L. Tenha Avlu: Yalnız 1 masalda geçmektedir.

1 numaralı masalda bu uzam dağın öbür yüzünde تنها bir ev avlusu olarak geçmektedir. Bu تنها ev avlusunda büyücü bir kadın yaşamaktadır. Bu uzamı tekinsiz yapan yönü, ıssız ve تنها olmasının yanında büyülerle uğraşan yaşlı bir kadının yaşadığı yer olmasındandır.

M. İssiz Tandır: Yalnız 1 masalda geçmektedir.

5 numaralı masalda yere çukur yazılarak yapılan bir fırın türü olan tandır masal içerisinde ıssız olarak nitelendirilmiş ve ıssız tandırların tekinsiz olduğu ifade edilmiştir. Masal içinde geçen bu ıssız tandırda geceleri perilerin gelmekte ve burada gülüp eğlenmektedirler. Tandır içine yuva yapmış olan bu periler, fırın içinde unutulmuş olan bir çanağa konuşma, yürüme yetisi vermişlerdir.

3.1.3. Kitonyen Hayvanlar

A. Yılan: 7 masalda geçmektedir.

7 numaralı masalda büyücü kadın üvey kızını yeşil bir yılanı çevirmiştir. Üvey kızının, kendisi hakkında bildiklerini kimseye anlatamaması için yılanı çeviren büyücü kadın, genç kızın ormana bırakarak başına gelecekleri kısa süreliğine de olsa ertelemiş olur. Yılanı dönmüş olan genç kız, ormanda çadır kuran şehzadenin çadırına rahatlıkla girerek dile gelir ve yapılan tüm kötülükleri anlatarak, kötülerin cezalarını çekmelerini sağlar. Büyücü kadının, kızını yılanı çevirmesi boşuna değildir. Büyücü üvey anne, genç kızın başka bir hayvana dönmüş olsaydı, kızın çadırdan içeri girerek olayların akışını değiştirmesi kolay olmayacaktı.

18 numaralı masalda, genç kızın ağzından geceleri bir yılan çıkmaktadır ve genç kız hangi adamla evlense yılan bu adamı öldürmektedir. Genç kızın yılanı içinde beslemesi ve bundan hiç rahatsızlık duymaması kadın-yılan ilişkisine güzel bir örnektir.

40 numaralı masalda yılan, kendisine iyilik yapan adamı yine de zehirleyip öldürmek istemiştir. Normal şartlarda böyle bir durumla karşılaşmak zordur. Çünkü yılanlar kendilerine tehdit olarak görmedikleri insana kolay kolay zarar vermez. Üstelik bu masalda insanoğlu, yılanı iyilik yaparak onun canını kurtarmıştır. Yılanın ısrarla insanoğlunu zehirlemek istemesi ve bunun doğru olup olmayacağını başka canlılara sorarak karar vermesi yılanın nankör, güvenilmez bir hayvan olduğunu göstermiştir.

41 numaralı masalda yılan kendisine yapılan iyiliğine nankörlükle karşılık vermiş ve sonunda bunu canıyla ödemiştir. Önce tilkinin yüzüne gülüp sonra onu öldürmeye çalışması günümüzde kullanılan “yılan gibi sinsi” benzetmesine örnek olmuştur.

46 numaralı masalda yılan, ağaç dibine oturmuş olan adamı sokmak istemektedir. Adam üşengeçliğinden kalkıp da yilandan kaçmayınca bu büyülü yılan adamı

ödüllendirir ve öğrettiği sözü ne zaman tekrar ederse dileklerinin gerçek olacağını söyleyip ortadan kaybolur. Yılan, burada adamı sınyan tip konumundadır.

53 numaralı masalda yılan, kötülük yapılmasına aracı olan bir hayvandır. Üvey kızından kurtulmak isteyen kötü annenin en büyük yardımcısı olmuştur. Kızın midesinde yaşamaya başlayan yılan genç kızın iftiraya uğramasına sebebiyet vermiştir. Yılan, bu genç kızın midesinde uzun zaman yaşamıştır.

60 numaralı masalda yılan, yine bir büyü unsuru olarak kullanılmıştır. Padişah, karısının kardeşini sırrını yamaması için yılanı dönüştürmüştür. Bu yılan masalın sonlarında kahramanı tehdit eden unsur olmuştur. İstedğini yaparsa kendisine zarar vermeyeceğini, aksi takdirde öleceğini ifade etmiştir.

Yılan, masalarda daha çok büyülü bir hayvan ya da büyü yapmak için cadı kadınlar tarafından ihtiyaç duyulan bir hayvandır. Cadı üvey annelerin, büyücülerin kurtulmak istedikleri kahramanları yılanı çevirmeleri de sıradan bir olay değildir. Korkulan, tiksiniyen, zarar vereceğine inanılan bu hayvan insanların kendilerini korumak için kolaylıkla öldürebilecekleri bir hayvandır. Cadı üvey anneler, büyücüler bu kişilerden sonsuza kadar kurtulmak için onları yılanı çevirmenin en daha doğru olacağını düşünürler. Çoğunlukla yer altına kazdıkları bir delikte, kaya diplerinde ya da ağaç diplerinde yaşayan bu hayvanlar tekinsiz, nankör, güvenilmez olmalarından dolayı kitonyen olarak değerdendirebileceğimiz hayvanların başında gelmektedirler.

B. Kurbağa: 2 masalda geçmektedir.

9 numaralı masalda patlak gözlü bir kurbağa olarak tasvir edilen bu hayvan aslında büyüdür ve dünya güzeli bir kızdır. Masalarda çoğunlukla bu olağanüstülükle çıkan kurbağalar masalın kurgusunu değıştirirler. Şehzade bir kurbağa olarak eve getirdiği hayvanın aslında dünya güzeli bir kız olduğunu öğrenince onunla evlenir ve hayatı birden değışir.

54 numaralı masalda kurbağa, kahramanın sınav unsuru olarak kullanılmıştır. Kuyu içinde kahramanın karşısına çıkan Arap, bir yanına dünya güzeli kızı bir yanına da kurbağayı alıp hangisinin daha güzel olduğunu sorar. Arap, kahramanın verdiği kurbağa cevabının üzerine onu ödüllendirir.

Kurbağalar, masallar içinde sıklıkla karşımıza çıkan hayvanlardır. Nemli, kaygan derileri ile kolay bir şekilde yakalanamayan kurbağalar, bu yüzden güzel genç kızların ve yakışıklı delikanlıların dönüştürüldüğü bir hayvandır. Kolaylıkla yakalanamayacağından dolayı yapılan büyünün de kolay bozulamayacağına inanılır. Yaşam alanlarının da kirli, bulanık, çamurlu sular olması ve ıssız orman içlerindeki tekinsiz bataklıklar olması sebebiyle insanlardan uzaktadırlar.

C. Ejderha: 2 masalda kullanılmıştır.

42 numaralı masalda ejderha, kahramanı kısıtlayan, yoluna çıkan bir engel olarak görülse de kahramanın ejderhayı öldürmesiyle masaldaki olaylar başka bir boyut kazanır. Ejderha ölünce içinden bir kız çıkar ve bu kız kahramana istediğini elde edebilmesi için yardımcı olacağını söyler. Ejderha, kahramanın muradına erebilmesi için karşısına çıkarılan bir unsurdur. Kahraman bu hayvanı öldürmediği sürece amacına ulaşamayacaktır.

43 numaralı masalda ejderha, kahramanın yoluna devam edebilmesi için onu yenmesi, öldürmesi gereken bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Ejderhayı öldüren kahraman, yoluna rahatlıkla devam etmiştir.

D. Yarasa: Yalnız 1 masalda geçmektedir.

14 numaralı masalda yarasa kahramanın sevdiğine kavuşabilmesi için ortadan kaldırılması gereken bir unsur konumundadır. Geceleri karanlıkta cin gibi uçan, şeytan gibi şaklabanlılık yapan gözsüz, kör yarasalar olarak tasvir edilen bu yarasalar çoğunlukla mağara uzamında yaşamaları sebebiyle uğursuz, tekinsiz hayvanlar olarak kabul edilmektedir.

3.1.4. Kitonyen İnsandışı Varlıklar

A. Dev 8 masalda geçmektedir.

11 numaralı masalda dev anası tekinsiz yaşam alanı olan mağara ile karşımıza çıkmaktadır. Mağara gibi tekinsiz bir uzamda korkutucu bir devin yaşıyor olması kahramana oldukça korku vermiştir.

14 numaralı masalda kahraman amacına ulaşmak için devlerle mücadele etmiş bunun kanıtı olarak devlerin kulağını kesip yanına almıştır. Bu masalda dev, kahramanın güç unsuru olarak kullanılmıştır.

19 numaralı masalda dev, kahramanın sevdiğine kavuşabilmesi için aşması gereken bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Kahraman, sevdiğine devi öldürdüğü vakit kavuşabilmiştir.

26 numaralı masalda yelken kulaklı, çok belalı olarak tasvir edilen dev, kahramanın yenmesi gereken bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Kahramanın cesurluğu devi yenmesiyle kanıtlanmıştır.

28 numaralı masalda devler, mağarada yaşayan, kahramanı sınayan varlıklar olarak karşımıza çıkar. Devlerden korktuğu için susup kalan kahramanın bu hâli, devler tarafından cesurca algılanır ve kahramanı yanlarına alıp onu ağır işlerde çalıştırırlar.

33 numaralı masalda devler, kahramanın kendilerine emanet ettiği arkadaşı koruyan varlıklar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Kahraman, zorlu bir yola giderken gözünün arkada kalmaması için arkadaşını bir mağarada yaşayan devlere emanet ederek gider. Bunu yapmasının sebebi devlerin yanına hiç kimsenin yaklaşamayacağını bilmesinden kaynaklıdır.

43 numaralı masalda dev, kahramanın amacına ulaşabilmesi için öldürülmesi gereken bir varlıktır. Kahraman, devi öldürünce cesurluğunu ispatlar ve ödüllendirilir.

60 numaralı masalda devler, kahramanın amacına ulaşabilmesi için öldürülmesi gereken varlıklardır. Kahraman devleri öldürünce ödüllendirilmiş ve amacına ulaşmıştır.

Masallarda karşımıza çıkan devler, çoğunlukla kahramanın amacına ulaşabilmesi için aşılması gereken engeller olarak karşımıza çıkarlar. Devler fiziksel özellikleri ile kahramanda korku ve endişe duygusu uyandırır. İssız, terk edilmiş, insanlardan uzak olan yerlerde yaşayan devler, kimi zaman yerin altında kimi zaman yeryüzünde kahramanın karşısına çıkarlar. Devler bu yönleriyle de tekinsiz varlıklardır.

B. Peri: 6 masalda geçmektedir.

5 numaralı masalda, gece olunca ıssız tandır içinde ortaya çıkan periler yer almaktadır. Bu periler, tandır içinde unutulmuş bir çanağa konuşma ve yürütme yetisi vererek kahraman üzerinde bir tedirginlik yaratmışlardır.

31 numaralı masalda, kahramanı zor durumdan kurtaran peri, şehzade ile evlenir, fakat şehzadenin kendisine “köylü kızı” diye seslenmesine kızıp şehzadeyi cezalandırır.

35 numaralı masalda insanoğluna âşık olan peri, sevdiği adama büyü yaparak onu kuşa çevirir. Kahraman, bu büyüden sevdiği kız sayesinde kurtulabilir.

55 numaralı masalda ayın on dördü gibi tasvir edilen peri kızı, insan içine karışarak şehzade ile evlenir. Fakat şehzadenin kendisine sürekli “Dülger Kızı” demesinden rahatsız olur ve şehzadeyi cezalandırır. Sahip olduğu büyü gücüyle de kendisine zarar vermek isteyen herkesi kendisinden uzaklaştırır.

56 numaralı masalda peri, kahramanın sevdiğine kavuşabilmesi için aşması gereken bir engeldir. Kahraman, perinin yaptığı büyüü sevdiği kız sayesinde bozar ve periden kurtularak sevdiği kıza kavuşur.

59 numaralı masalda peri kızı bir kütük içinde yaşamaktadır. Kahramanın ıssız bir ormanda bulunduğu bu kütüğü evine getirmesiyle olaylar gelişir.

Masalarda yer alan periler, kimi zaman kahramana yardımcı, kimi zamanda kahramanın amacına ulaşabilmesinde karşısına çıkan engellerdir. Fakat perilerin sahip oldukları sihir güçleri onları her durumda tekinsiz yapmaktadır. Perilerin, bu gücünü ne zaman nerde kullanacağını kahraman hiçbir zaman anlayamaz. Bu yüzden periler her zaman için güvenilmez, tekinsiz varlıklar olarak yer alırlar. Buldukları yerler terk edilmiş bir kale, saray, mağara olabilirken, kimi zaman da hiç beklenmedik bir şekilde kütüğün içinde, yer altında, ağaç üstünde de yaşayabilirler. Nereden çıkacakları hiçbir zaman belli olmayan bu varlıklar kahramanda korku ve endişe uyandırır.

C. Arap: 6 masalda geçmektedir.

7 numaralı masalda Arabüzengi adında, sırik gibi bir adam olarak tanıtılan Arap, kötü kalpli büyücü kadının yardımcısı görevindedir. Büyücü kadının yanından hiç ayrılmayarak onun isteklerini yerine getirir.

16 numaralı masalda birdenbire ortada beliren, bir dudağı yerde, bir dudağı gökte olarak tasvir edilen Arap, kahramanın yardımcısı olarak yer almaktadır.

33 numaralı masalda Arap yedi canlı, kılıç geçirmez, kötü bir adam olarak tanıtılmaktadır. Kahramanın amacına ulaşabilmesi için bu Arap'ı öldürmesi gerekmektedir

54 numaralı masalda Arap, kuyunun içinde yaşayan ve kuyuya düşenlerin dışarıya çıkmasına izin vermeyen bir varlıktır. Kuyuya düşenleri sınavan Arap, kahramanın verdiği cevaplara göre onu ödüllendirir ya da cezalandırır.

58 numaralı masalda Arap, kahramanın "Of" demesiyle ortaya çıkan, bir dudağı yerde bir dudağı gökte diye tasvir edilen bir varlıktır. Bu Arap, kahramanın mutlu olabilmesi için öldürülmesi gereken bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Her kılığa girip kötülük yapabilen Arap sonunda yakalanarak cezalandırılır.

60 numaralı masalda Arap bir dudağı yerde bir dudağı gökte olarak tasvir edilmiştir. Bu Arap, kahramana ihanet eden, cezalandırılması gereken bir varlıktır. Kahraman eline geçirdiği sihirli sopa ile bu Arap'ı sonsuza kadar kara bir kütüğe çevirmiştir.

Masallarda yer alan Araplar, çoğunlukla kahramanın karşısına engel olarak çıkarlar. Kahramanın hedefine ulaşabilmesi için öncelikle bu Arap'tan kurtulması gerekir. Arap'ın sahip olduğu olağanüstü güçleri, kahramanda korku ve tedirginlik uyandırır. Her kılığa girebilen bu Araplar her şekilde kahramanın karşısına çıkarak ona zarar verebilir. Kimi zaman kahramanı sınavarak ödüllendiren ya da cezalandıran, kimi zaman ise kahramanın yardımcısı olarak yer alan Araplar, dış görünüşleri, yaşam şekilleri ve alanları ile tekinsizlik yaratan, karanlık, soğuk, sessiz varlıklardır.

3.1.5. Kitonyen Nesnelere

A. Ayna: 1 masalda geçmektedir.

30 numaralı masalda ayna bir büyücü aksesuarı olarak yer alır. Büyücü kadın aynayı tehdit unsuru olarak kullanır. Kahramana, nereye giderse gitsin aynaya bakarak onu bulabileceğini söyler. Aynasına bakarak kahramanın yerinin bulur ve ona zarar vermeye çalışır. Şeytani bir amaçla kullanılan ayna, kahramanı huzursuz ve tedirgin eden bir nesne olarak masalda yer almıştır.

B. Toprak Tas: 2 masalda geçmektedir.

37 numaralı masalda geçen toprak tas büyüü bir nesnedir. Mağara gibi tekinsiz bir uzamda bulunan bu toprak tasın içindeki sıvıyı içen kahraman, mağaradan sihirli bir tavşan olarak çıkmıştır.

50 numaralı masalda kahraman toprağın altından on beş, yirmi kilo ağırlığında bir toprak tas bulur. Toprağın altından çıkardığı bu sırmalı tas kahramanda tedirginlik yaratır ve bu nesneden bir an önce kurtulmanın yollarını arar.

C. Kütük: Yalnız 1 masalda geçmektedir.

14 numaralı masalda geçen kütük büyüü bir nesnedir. Kahraman ıssız dağ başlarında bulduğu bu kütüğü eve getirince, kütük bir gece yarısı kahramanın karısını kaçıır. Kahraman sevdiğine kavuşmak için bu kütüğü bulup, yok etmelidir. Kahraman, kütük ortadan kaldırılınca sevdiğine kavuşabilmiştir.

D. Tabut: 1 masalda geçmektedir.

12 numaralı masalda tabut bodrum katta saklanan ve bir tehdit unsuru olarak kullanılmasıyla kahramanda korku uyandıran bir nesne olarak kullanılmıştır.

E. Mezar: 1 masalda geçmektedir.

51 numaralı masalda kahraman yapacağı kötülükleri mezar içindeyken yapmaktadır. Mezar içindeki kimsenin yeryüzüyle bir bağlantısının olmayacağı düşüncesi kahramanın yapacağı kötülüklerin önünü açar, kimse ondan şüphelenmez. Mezarın bir kısmını açık bırakarak buradan kendisine verilen yiyecekleri alan kahraman yer altında da başka bir hayatın olduğunu vurgulamıştır. Aynı zamanda mezarın içerisine bir bebek koyması, ölümün yeniden doğuş olduğunu, yeni bir hayatın başladığını göstermektedir.

Masalarda yer alan bu nesnelere gerek yer altıyla olan bağlantıları gerekse şeytani kullanım amaçları ile kahramanda korku ve tedirginlik uyandıran nesnelere dir. Günlük yaşantımızda da sıklıkla karşımıza çıkan bu nesnelere, masal içerisinde büyüü birer nesneye dönüşürler. Kahraman bu nesnelere kendisine nasıl bir zarar vereceğini kestiremez. Bu yüzden korku duyduğu bu nesnelere dir bir an önce kurtulmak ister. Kendisini bu nesnelere dir kurtaran kahraman kendisini daha güvende ve daha huzurlu hisseder.

SONUÇ

Toplumların sosyolojik yapısını ortaya koyan, kuşaklar arası kültür aktarımında köprü görevi yapan masal türü, bu işlevlerini yerine getirirken sembolik bir dil kullanır. Bir toplumun sosyo- kültürel yapısını daha iyi anlayabilmek için de bu sembolik dilin çözülmesi gerekir. Bunun için yapılması gereken öncelikli iş, masalın içinde yer alan, sembolik olarak bir anlam ve değer taşıyan unsurların masal içindeki işlevlerini ortaya çıkarmaktır. Yapmış olduğumuz bu çalışmada da masalarda sıklıkla yer alan kitonyen unsurların masal içindeki işlevlerini inceleyip masal olay ve kurgusuna olan etkilerini değerlendirerek bu unsurların sembolik olarak ifade ettikleri derin anlamları ortaya çıkarmayı amaçladık. Bu amaç doğrultusunda çalışmamıza dâhil ettiğimiz masal kitapları, Hasan Lâtif Sarıyüce'nin "Anadolu Masalları I-II" (1993), Naki Tezel'in "Türk Masalları I-II" (1990), Pertev Naili Boratav'ın "Az Gittik Uz Gittik" (1968) ve "Zaman Zaman İçinde" (2009) adlı masal kitaplarıdır. Toplamda 152 masal metni incelenmiş olup, bu metinlerin 61 tanesinde kitonyen unsur bulunmuştur. Kitonyen insanlar, uzamlar, hayvanlar, gerçeküstü varlıklar ve kitonyen nesnelere olarak sınıflandırdığımız bu unsurların masal içindeki işlevlerinin masalın kurgusuna önemli ölçüde etki ettiği saptanmıştır. "Kitonyen İnsanlar" başlığı altında değerlendiren büyücü, cadı kocakarıların, büyücü kötü kalpli adamların şeytani amaçlarla kahramana yapmış oldukları büyüler, verdikleri zararlar masaldaki asıl olayın temelini oluşturmuştur. Yüzeysel yapılan masal okumalarında olayı hangi durumun ya da kimin başlattığından ziyade sadece olaya ve kahramanın bu olaylar içerisindeki macerasına odaklanılmaktadır. Oysa masalda anlatılan olayın nerede, kim tarafından başlatıldığı masalı anlama, yorumlama ve çözümleme noktasında anlatılan olay kadar önemlidir. İçinde kitonyen unsur bulunduran 61 masalın 17'sinde cadı, büyücü kocakarılar ile yine büyücü kötü kalpli adamlar yer almaktadır. Masalarda büyücülerin bu denli çok yer alması tesadüfî bir durum değildir. Bu kadınların kimisi masalda kötü üyev anne kimlikleri ile karşımıza çıkarken özellikle bu kadınların yaşlı ve çirkin oldukları da belirtilmektedir. Üretkenliği, yapıcılığı ile doğa ana ile benzeştirilen kadının yaşlı olması, doğayla daha çok zaman geçirdiği, doğayla daha çok iç içe olduğu anlamına geldiği için doğada bulunan otların, bitkilerin ne işe yaradığı noktasında daha çok bilgi ve

tecrübeye sahip olduğu anlamına da gelmektedir. Bu yüzden büyü ve büyücükle uğraşan kadınlar masal içerisinde yaşlı ve çirkin olarak tasvir edilmektedir.

“Kitonyen Uzamlar” başlığı altında ele aldığımız tekinsiz, ıssız, yeraltıyla bağlantısı olan, kahramanda korku ve endişe uyandıran zindan, mağara, kuyu, mahzen, bodrum katların, ağaç diplerinin ve mezarlıkların da masal içerisindeki işlevleri masalı doğru anlayabilme noktasında oldukça önemlidir. Masalların en belirgin özelliklerinden biri “masalın sonunda iyilerin ödüllendirildiği, kötülerin cezalandırıldığı” bir tür olmasıdır. Bu noktada kötülerin cezalandırma yeri olarak zindan ve hapishane uzamının kullanılıyor olması dikkate değer bir durumdur. Bu uzamlar yer altında olmaları sebebiyle ışık almayan, karanlık yerlerdir ve burada bulunan kişi tamamen yalnızdır. Hiçbir fiziksel ihtiyacını tam olarak karşılayamaz. Bu sebeplerle hapishane, zindan uzamları ölümü, mezarı çağrıştırarak kahramanda korku, endişe, huzursuzluk yaratırlar. Bu uzamlarda bulunan kişi buradan ne zaman kurtulacağını ya da kurtulup kurtulamayacağını dahi bilemez. Zindan ve hapishane kişiye ölmeden önce ölümü yaşatan uzamlardır. Bu uzamların masal kurgusuna önemli etkileri vardır. Masal sonunda kötülerin ne şekilde cezalandırıldığı mutlaka belirtilmektedir. Bu kişiler ya kırk satır altına yatırılırlar ya kırk katır ardına verilirler ya da zindana, hapishaneye atılırlar. Kırk satır altına yatırılan ile kırk katır ardına verilen kişinin öleceğini kesin olarak bilen okuyucu/dinleyici zindana, hapishaneye atılan kişinin sonunun ne olacağı kestiremez. Bu okuyucunun/dinleyicinin hayal gücüne bırakılır. Kimi zaman yaptığı kötülüğün cezasını çekerek iyi bir insan olarak zindandan, hapishaneden çıkarılan kişi yeniden doğuşu yaşarken kimi zaman ölene kadar bu uzamlarda kalır. Aynı başlık altında değerlendiren mağara uzamı masalarda daha çok kaçma, saklanma, barınma işlevlerinde kullanılan bir uzamdır. Bu uzamı diğer kitonyen uzamlardan ayıran bazı noktalar vardır ki bunlardan biri mağaranın diğer kitonyen uzamlarda olduğu gibi tekinsiz, endişe uyandıran bir yer olmasına rağmen masal kahramanlarının burayı saklanma işlevinde kullanıyor olmasıdır. Mağaranın bu farkı, onun ana rahmi ile olan benzerliğini göstermektedir. Kadının doğum olayı, gebeliği de tekinsiz, gizemli bir durum olarak değerlendirilirken bebeğin ana rahminde duyduğu güvenin tarifi yoktur. Masalarda da kahraman bu nemli, karanlık, gizemli mağaraya girdiğinde her ne kadar tedirginlik ve endişe duysa da burada saklanmayı tercih eder, burayı kendini dışarıdaki tehlikelerden korunabileceği bir yer

olarak görür. Masalarda doğum olayının mağarada gerçekleşmesi bu bakımından rastlantı olan bir durum değildir. Mağarayı diğer kitonyen uzamlardan ayıran bir diğer fark ise mağaranın el değmeden, kendiliğinden oluşan bir uzam olmasıdır. Mağara doğanın en doğal parçalarından biridir. Masalarda sıklıkla karşımıza çıkarak, masal kurgusunda önemli bir etkiye sahip olan kuyu uzamı ise mağara uzamının aksine kahramanın istemeyerek bulunduğu bir uzamdır. Hiçbir masal kahramanı kendiliğinden kuyuya inmez. Ya kötü masal tipleri tarafından kuyuya atılır ya da amacına ulaşabilmek için kuyuda bulunmak zorunda kalır. Kahraman kuyuya indiği an masalda onun için zaman durur. Kahramanın dışında olaylar gelişmeye devam eder ve olayların netlik kazanması gerektiğinde kahramanı kuyudan çıkaracak olan kişi gelir. Kahramanın kuyuda beklemesi, kuyuya atılması ve amacına ulaşmak için kuyuda bulunmak zorunda olması boşuna değildir. Kuyunun yeraltıyla olan bağlantısı onu ölümle ilişkilendirir. Kuyuya düşen kişinin bir daha yeryüzüne çıkmayacağına inanılır. Bunu bilen kahraman bu yüzden burada huzursuz olur ve endişe içinde bekler. Kuyudaki suyla yaşamaya çalışır. Bu durum tıpkı mağarada olduğu gibi kuyuyu da ana rahmiyle özdeşleştirir. Kara bir deliğin içinde sadece suyla yaşama tutunan kahraman, tıpkı anne karnındaki bebeğin verdiği yaşam mücadelesini vermektedir. “Kitonyen Hayvanlar” başlığı altında değerlendirdiğimiz hayvanlar ise her bireyin günlük yaşantısında da korku duyduğu, yer altında ya da pis, kirli sular ile bataklık gibi tekinsiz alanlarda yaşayan, ıssız orman içlerinde barınan, yaşam alanı olarak mağara gibi tekinsiz alanları tercih eden hayvanlardır. Kitonyen hayvanların bu özellikleri onları masal içerisinde de kötülükle, şeytani işlerle bağdaştırmıştır. Büyü ve büyücülükle, kötülükle ilişkili olarak masal içinde yer alan bu hayvanlar kimi zaman kahramanın karşısına engel olarak çıkarak kahramanı zor durumda bırakır. Kahramanı zorlamak, tedirgin etmek ve korkutmak için masalda bu tür hayvanlara yer verilir. Aksi takdirde masalı okuyan/dinleyen masalın büyülü dünyasından birden sıyrılıp çıkacaktır. İnanırcılığın ötesinde masal, okuyana/dinleyene saçma, abartılı gelecektir. Benzer bir durum “Kitonyen Gerçeküstü Varlıklar” başlığı altında değerlendirdiğimiz varlıklar içinde geçerlidir. Bu varlıklar çoğunlukla ıssız, تنها, korku veren yerlerde yaşarlar ve kahramanın karşısına da böyle yerlerde çıkarlar. Bu yüzden kahraman bu varlıklara karşı kendisini korumaya alma zorunluluğunda hisseder. Çoğu zaman

kahramanın karşısına engel olarak çıkan bu varlıklar olağanüstü yeteneklerinin mevcudiyeti sebebiyle kahramanda tedirginlik uyandırır. Kahraman bu varlıkların nerede, ne şekilde kendisine zarar vereceğini kestiremez. Bu varlıklar masalda gelişen olayın ana tipleridir. Çünkü kahraman gücünü/güçsüzlüğünü, aklını/akılsızlığını bu varlıklara karşı sergilediği tutumla gösterir. Onun bu varlıkları aşabilmesi kahramanın amacına ulaşabilmesinde çok büyük rol oynamaktadır. “Kitonyen Nesnelere” başlığı altında değerlendirdiğimiz nesnelere de kahramanın karşısında engeldir, kahramana korku ve tedirginlik verir. Kimi zaman insandıışı varlıklara ait olan bu nesnelere bu varlıkların elinde büyüdü birer nesneye dönüşürler. Çoğu masalda büyücü, cadı kocakarıların şeytani amaçlarla kullandıkları ayna yansıtma özelliği ile kahramanın yerini, nerede ne yapmakta olduğunu göstererek bu büyücünün yapacağı kötülöklere yardımcı olmakta, büyücünün yolunu açmaktadır. Kahramanın yerini bu sayede kolaylıkla öğrenen büyücü amacına rahatlıkla ulaşır. Aynanın masaldaki bu işlevi kurguyu etkilemekte, masaldaki zaman akışını hızlandırmaktadır. Aynı şekilde yerin altından çıkan toprak taşlar, testiler yüzeysel okumalarda önemsiz detaylar olarak görülse de kahramanın bu nesnelere tedirgin olması, bu nesnelere gizemli bularak onlardan kurtulmak istemesi masalın asıl olayını oluşturan temel bir noktadır. Ölümle ilgili, ölümü çağrıştıran mezar, tabut gibi nesnelere de masalda kahramanı harekete geçiren, kahramanın durağanlığını sıyıırıp atan nesnelere dir. Kahraman bu nesnelere gördüğünde aklına ölüm gelir ve ölüm korkusu ile hareket etmeye başlar. Günlük yaşantımızda odun parçası diyip geçtiğimiz kütöklere masalda büyüdü birer nesneye dönüşür. Kütöklere ıssız orman içlerinde, bir ağaç dibinde bulunur ve kahraman bu kütöğü kalabalık olan kendi yaşam alanına getirdiğinde kütöğün büyüdü ortaya çıkar ve bu kütöğün içinden periler, cinler çıkararak kahramanda endişe yaratır. Kahramanın bu büyüdü kütöğü almasıyla masaldaki olaylar başlar.

Özetlemek gerekirse; masalda yer alan, sıklıkla karşımıza çıkan bu unsurların derinliklerine inildiğinde masal içerisinde öylesine yerleştirilmedikleri hepsinin bir amaç doğrultusunda masalda yer aldıkları görölmektedir. Kimi unsurlar kahramanın karşısına engel olarak çıkar ve kahramanın mücadele etmesi gereken durum ve olayların temelini oluşturur, kimisi masal kurgusunu önemli ölçüde etkileyerek olayların akışını değiştirir kimisi kötölöklere yanında yer alarak kahramanın

mücadelesine zorluk katar ve hiçbir engelin kolayca aşılamayacağını okuyucuya/dinleyiciye gösterir.

KAYNAKÇA

- ABIHA, B.Ç. “Mitolojiden Tarsus’a Bir Sembol: Yılan ve Şahmaran” 2.Tarsus Kent Sempozyumu 15-17 Kasım 2012 Bildirileri, Tarsus, s.3.
- AÇA, M, EKİCİ, M. Ve YILMAZ, M. A. (2014). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- AKALIN, H. Ş. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AKIN, H. (2001). *Orta çağ Avrupa’sında Cadılar ve Cadı Avı*. Ankara: Dost Kitabevi.
- AKMAZ, G. (2014). Şiva ve Dionysos: Hint ve Yunan Hikâyelerinde Doğa ve Kültür Bütünlüğü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara, 36-38.
- AKSAN, Y. (2013). 1650-1750 Yılları Arasında Avrupa’da Cadılık. *Tarih İncelemeleri Dergisi (2)*, s.355-368.
- ALANGU, T. (1983). *Türkiye Folkloru El Kitabı*. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- ALPTEKİN, B. A. (2002). *Taşeli Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ARMUTAK, A. (2002). Doğu ve Batı Mitolojisinde Hayvan Motifi. *İstanbul Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi 28(2)*, s.411-427.
- ARSLAN, M. (2008). *Denizli Yöresinden Derlenmiş Masallar*. Denizli: Zirve Yayınları.
- ASLAN, E. (2003). *Halkbilimi Araştırmaları*. Diyarbakır: Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Yayınları.
- AVCI, İ. (2012). “İskendernâmelerde Ölümsüzlüğe Yolculuk: İskender-i Zülkarney ve Hızır”. *Çukurova Üniversitesi Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri*, Adana s. 28-40.
- AYAR, A. P. (2015). *Türkçe Edebiyatta Varla Yok Arası Bir Tür Fantastik Roman (1876-1960)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- AYCİBİN, Z. (2008). Osmanlı Devleti’nde Cadılar Üzerine Bir Değerlendirme. *OTAM Dergisi S.24*, s.55-70.

- AYDIN, M. (1986). Türklerde Hızır İnancı. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. S.2, s.51-77.
- BABA, O. M. (2007). *Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Heyamola Yayınları.
- BAKIRCI, N. (2014). Eflâton Cem Güney'in "Masallar" Adlı Kitabında Yer Alan Metinlerde Mitolojik Unsurlar. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S.4, s.37-52.
- BALKAYA, A. (2014). Halk Anlatılarında Kuyunun İşlevselliği Üzerine Bir Okuma. *Milli Folklor Dergisi*, S.102, s. 53-64.
- BİTİK, Ö. B. (2011). Evliy'a Çelebi Seyahatnâmesi'nde Cadı, Obur, Büyücü Anlatıları ve Kurgudaki İşlevleri. *Milli Folklor Dergisi*, S.92, s. 64-71.
- BORATAV N. P. (1968). *Az Gittik Uz Gittik*. İstanbul: Adam Yayınevi.
- BORATAV, N. P. (2009). *Zaman Zaman İçinde*. Ankara: İmge Yayınevi.
- BORATAV, N. P. (1982). *Folklor ve Edebiyat II*. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- BORATAV, N. P. (2001). *Masallar I –Uçar Leyli*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- BUNSUZ, H. (2015). Anadolu Sahası Türk Halk Hikâyelerinde Dini Motifler Üzerine Bir Araştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Konya, s.11-13.
- CAMPBELL, J. (1992). *İlkel Mitoloji*. Ankara: İmge Kitabevi.
- ÇELEBİ, S. M. (2009). Hatay'da Hızır İnanışları. *Turkish Studies Dergisi*, s.533-544.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2002). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇORBACI, Ç. (2000). Türk Masallarında Yardımcı İhtiyar Motifi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Elâzığ, s.12-17.
- ÇORUHLU, Y. (2000). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- DEMİR, G. (2019). *Kosova Türk Masalları*. İstanbul: Kriter Yayınları.

- DEMİREL, Ş. (2012). Sembol, Sembolik Dil ve Bu Bağlamda Mesnevi'nin İlk 18 Beytindeki Sembolik Unsurlar. *Turkish Studies*, s.915-947.
- DEVECİ, Ü. (2018). Hüsn ü Aşk'taki Kitonyen Unsurların İşlevselliği. *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi. C.16, S.1*, s.610-623.
- DEVELLİOĞLU, F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- DOĞAN, A. (2005). Hüsn ü Aşk'ta Kuyu Sembolü. *Milli Folklor Dergisi, S.68*, s.180-189.
- DURSUN, A. (2008). Keloğlan Masallarının Tespiti ve Tasnifi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Muğla, s.1-5.
- ELÇİN, Ş. (2014). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- EMMEZ, C. B. (2008). Sözlü Gelenekten Modern Masala: Çocuk Edebiyatında Masal Üzerine Halkbilimsel Bir İnceleme. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara, s.6-25.
- ERHAT, A. (1996). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ERKAN, M. (2016). Hilmi Yavuz'un Üç Anlatısında Uzamın Ontolojisi ya da Ontolojisinin Uzamı. *Atatürk Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, s.1185-1193.
- ERVERDİ, E. (1976-1990). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (2 ve 6 Cilt). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ESTES, P.C. (2003). *Kurtlarla Koşan Kadınlar: vahşi kadın arketipine dair mit ve öyküler*. (H. Atalay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- FROMM, E. (1997). *Rüyalar, Masallar, Mitoslar*. (A. ARITAN, K. ÖKTEN Çev.) İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- GEZGİN, İ. (2007). *Masalların Şifresi*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- GÜLEÇ, İ. (2006). "Mutassavuf Şairlerde Zindan Kavramı", *M. Ü. Türkiyat Araştırmaları Merkezi Hapishaneler Sempozyumu*, İstanbul, s.28-39.

- GÜNAY, U. (1983). Türk Masallarında Geleneksel ve Efsanevi Yaratıklar. *H.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi (1)*, s.21–47.
- GÜNEŞ, S. (2010). Yer altı Mekânı ve Kavramının Toplum ve İmgelem Üzerine Etkisi. *MetuJournal of the Faculty of Architecture (2)*, s.125–137.
- GÜNEY, E. C. (1992). *Masallar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- HONY, C.H. ve İZ, F. (1993). Oxford English Dictionary. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- İNCE, A. (2007). “Kuyu Cadısı” ve Düşündürdükleri. *TÜBAR. XXI*. s.110–122.
- İVGİN, H. (2015). Cem Güney’in Masallarında Devler ve Dev Yaratıklar. *Kültür Evreni Dergisi S.25*, s.36–43.
- KARAKÜÇÜK, A. S. (2010). “Korkunun Kadınları”: Cadılar ve Cadıcılık. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, C.13, S.2* s.41–61.
- KONCU, H. (2003). Klâsik Türk Şiirinde Kuyu, Zindan ve Mağaranın Bazı Kullanımları. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi (30)*, s. 305–329.
- KÖPRÜLÜ, F. M. (1989). *Edebiyat Araştırmaları 2*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- KUNOS, İ. (1978). *Türk Halk Edebiyatı*. (T. Gülensoy Haz.). İstanbul: Kervan Kitapçılık.
- MULL, P. Ç. (2008). *Gotik Romanın Kıtalar Arası Serüveni*. Ankara: Ürün Yayınları.
- OCAK, Y. A. (2012). *Hızır- İlyas Kültü*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- ÖGEL, B. (2014). *Türk Mitolojisi I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÖGEL, B. (2014). *Türk Mitolojisi II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÖLÇER, E. (2003). Türkiye Masallarında Toplumsal Cinsiyet ve Mekân İlişkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Ankara Üniversitesi. Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara, s.2-18.
- ÖZCAN, H. (2012). Hacı Bektaş Veli’nin Eserlerinde ve Bektaşî Erkannâmelerinde Dervişin Nitelikleri. *TurkishStudies Dergisi*, s.1695–1705.
- PAGLIA, C. (1996). *Cinsel Kimlikler*. Ankara: Epos Yayınları.

- PALA, İ. (1990). *Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- PAŞA, V. A. (2000). *Lehçe-i Osmani*. (R. Topalı, Haz.) Ankara: Tür Dil Kurumu Yayınları.
- SAKAOĞLU, S. (1999). *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- SAKAOĞLU, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- SARIYÜCE, L.H. (1993). *Anadolu Masalları I*. Ankara: Kültür Yayınları.
- SARIYÜCE, L. H. (1993). *Anadolu Masalları II*. Ankara: Kültür Yayınları.
- SARPKAYA, S. (2018). *Türklerin Şeytani Masalları-Türk Masal ve Efsanelerinde Demonik Varlıklar*. Ankara: Karakum Yayınları.
- SÜMER, N. (2017). Mitolojik ve Dinsel Bir Sembol Olarak Ayna. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C.10, S. 52, s.1367–1375.
- ŞENTÜRK, A.A (2016). *Osmanlı Şiiri Kılavuzu*. İstanbul: Osedam Yayınevi.
- TANSÜ, E.Y. ve GÜVENÇ, B. (2015). Eski Türk Mitolojisinde Hayvan Motifleri Üzerine Düşünceler. *Türk Dünyası Araştırmaları*. S.218, s. 1–16.
- TEZEL, N. (1990). *Türk Masalları I*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- TEZEL, N. (1990). *Türk Masalları II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- TODORROV, T. (2004). *Fantastik: edebi türe yapısal bir yaklaşım*. (N. Öztokat, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- TOLKIEN, R.R.J. (1999). *Peri Masalları Üzerine*. İstanbul: Altıkırkbeş Yayın.
- UCA, A. (2007). Türk Toplumunda Hıdırellez. *Atatürk Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. S.34, s. 113–138.
- ULUDAĞ, S. (2012). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- YAVUZ, H. (1995). *Üç Anlatı: Taormina, Fehmi K. 'nın Acayip Serüvenleri*, Kuyu. İstanbul: Can Yayınları.
- YAVUZ, M. H. (1999). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. Ankara: Ürün Yayınları.

YÖNDEMLİ, F. (2004). *Tarih Öncesinden Günümüze Yılan*. Ankara: Piramit Yayıncılık.

WEB SİTELERİ;

<https://docplayer.biz.tr/21266725-Masal-devi-nin-modern-anlatimlarda-sevimli-dev-e-donusmesi-seruveni-ozet.html>.

http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/bir_sembol_ve_yilan.pdf

<http://ckk.com.tr/Felsefe/Cadilar/Cadilar%20Main.html>

http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum/semp_2/taner.pdf

<https://web.mit.edu/allanmc/www/freud1.pdf>

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/197575>

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı- Soyadı: Aslıhan Nur KANDEMİR

Doğum Yeri: Denizli

Doğum Tarihi: 01.01.1993

Medeni Hâli: Bekâr

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise 2007-2011: BAYINDIR SADIK SUSAMCIOĞLU ANADOLU LİSESİ

Lisans 2011- 2015: MSKÜ / TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI BÖLÜMÜ

Yabancı Dil: İNGİLİZCE